

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen voor vier percelen aan de Benedenweg te Sint Pancras, gemeente Langedijk (NH)

M. Verboom-Jansen & A.J. Wullink

ARC-Rapporten 2010-165

Geldermalsen
2010
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek
door middel van boringen voor vier percelen aan de Benedenweg te Sint
Pancras, gemeente Langedijk (NH)

ARC-Rapporten 2010-165
ARC-Projectcode 2010/254

Tekst

M. Verboom-Jansen & A.J. Wullink

Afbeeldingen

M. Verboom-Jansen

Redactie

K. Otten

Beheer en plaats van documentatie

Archaeological Research & Consultancy

Versie 2.2, 2 november 2010

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door

ARC bv

Postbus 41018

9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Geldermalsen, 2010

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

Projectgegevens

Projectnaam	Sint Pancas, vier locaties
Projectcode	2010/254
Projectleider	A.J. Wullink
Contact	0345-620101, a.j.wullink@arcbv.nl
Opdrachtgever	Architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder bna vof, dhr. A. Commandeur
Contact	0227-600660, deherder@wxs.nl
Bevoegd gezag	Gemeente Langedijk, dhr. F. Bons
Contact	0226-334433, f.bons@gemeentelangedijk.nl
Toetsing	Cultureel Erfgoed Noord-Holland, mw. C. Nyst
Contact	023-5307424, cecielnyst@cultureelerfgoednh.nl

1.1 Aanleiding tot het onderzoek

In opdracht van Architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder heeft Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) een archeologisch bureau-onderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen uitgevoerd voor vier percelen aan de Benedenweg te Sint Pancras. Aanleiding tot dit onderzoek vormt de voorgenomen nieuwbouw op deze locaties, en de bijbehorende bestemmingsplanwijziging. Er zijn nog geen concrete bouwtekeningen voor deze woningen; er is alleen per perceel een bouwvlak van ca. 120 m² aangegeven. Voor de bouwput wordt de bodem tot ca. 80 cm –mv ontgraven. Waarschijnlijk worden de woningen niet onderkelderde, maar wanneer dit wel het geval is, zal de bodem tot 270 cm –mv ontgraven worden. De woningen worden onderheid met geprefabriceerde betonpalen op een diepte van ca. 350 cm –mv. Door deze werkzaamheden worden mogelijk archeologische resten bedreigd. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg¹ dient het plangebied eerst te worden onderzocht op de aanwezigheid van archeologische waarden. Het veldwerk is uitgevoerd op 22 juni door drs. K.A. Hebinck en M. Verboom-Jansen MSc. Voorafgaand hieraan is een bureau-onderzoek uitgevoerd door M. Verboom-Jansen MSc. Het archeologisch onderzoek is uitgevoerd conform de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA versie 3.1).²

1.2 Overzicht van de onderzoekslocaties

In totaal worden vier locaties in de gemeente Langedijk onderzocht. Alle deellocaties liggen in de bebouwde kom van Sint Pancras. Voor alle locaties is een

¹In werking getreden op 1 september 2007.

²De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl.

bureau-onderzoek (BO) en een verkennend inventariserend booronderzoek (IVO-verkennend) uitgevoerd. De ligging van de onderzoekslocaties wordt weergegeven in afbeelding 1. Hieronder worden de locaties opgesomd:

Deellocatie A: Benedenweg 30

Deellocatie B: Benedenweg 212

Deellocatie C: Benedenweg 212a

Deellocatie D: Benedenweg 220

1.3 Vigerend beleid

Volgens de (concept-) archeologische beleidskaart van de gemeente Langedijk liggen alle deellocaties binnen de zone waarvoor archeologisch onderzoek verplicht is wanneer de planlocatie groter is dan 50 m². Dit betekent dat voor alle deellocaties archeologisch onderzoek in de vorm van een bureau- en booronderzoek noodzakelijk is.

1.4 Doel van het onderzoek

1.4.1 Bureau-onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verkregen informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Hierin wordt beschreven of er archeologische resten aanwezig (kunnen) zijn in het plangebied, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.4.2 Inventariserend veldonderzoek

Het inventariserend veldonderzoek (IVO) dient ertoe het in het bureau-onderzoek voorgestelde verwachtingsmodel te verifiëren en met veldwaarnemingen te completeren. Het IVO bestaat uit drie stappen: verkennend, karterend en waarderend onderzoek. Het verkennend onderzoek richt zich op de bodemopbouw en mogelijke bodemverstoringen die de archeologische trefkans kunnen beïnvloeden. Het karterend onderzoek stelt vast of er al dan niet archeologische waarden aanwezig zijn. Het waarderend onderzoek bepaalt de waarde van de archeologische resten.

1.5 Werkwijze

1.5.1 Bureau-onderzoek

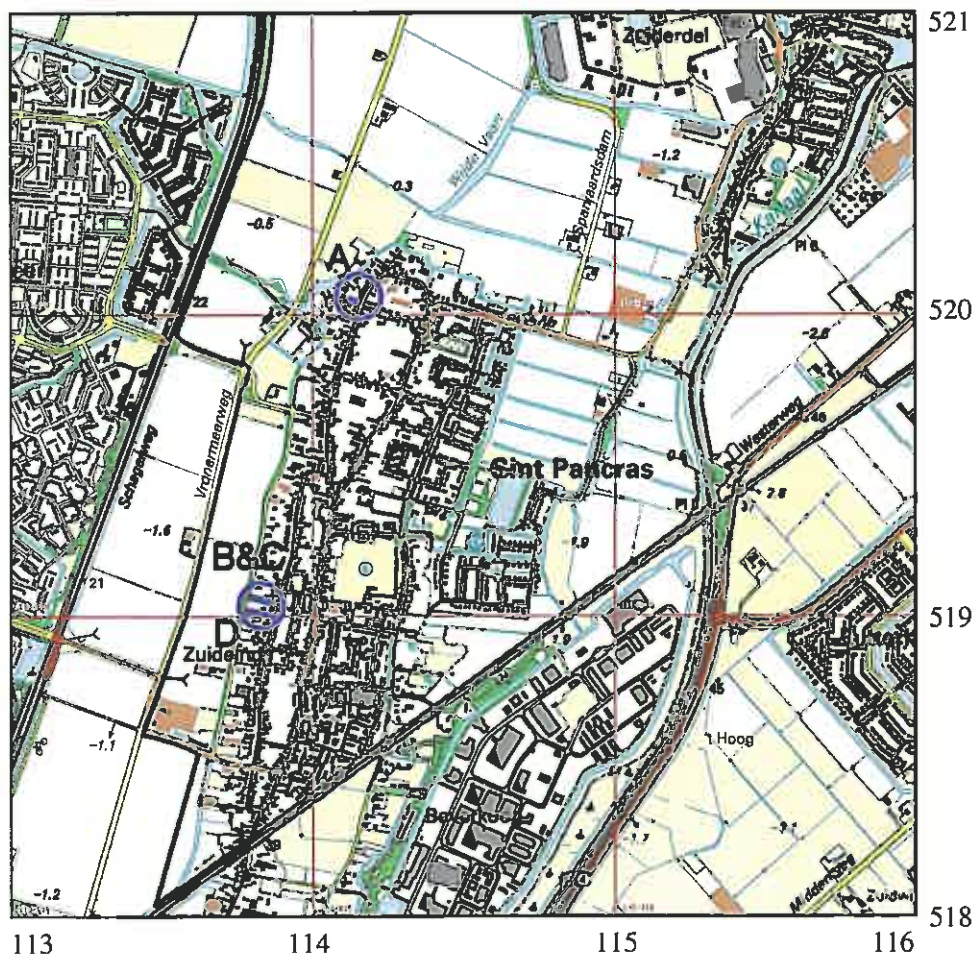
Voor het bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Op basis van geologische, geomorfologische en bodemkundige informatie wordt een beeld geschetst van de landschappelijke ontwikkeling van de omgeving van de onderzoekslocatie. Deze landschappelijke ontwikkeling geeft inzicht in de potentiële bewoonbaarheid van de locatie. Voor de beschrijving van de archeologische waarden wordt gebruikgemaakt van Archis2, de online archeologische database van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) en de Archeologische Monumenten Kaart (AMK), en, indien van toepassing, van informatie over eerder gedaan onderzoek en archeologische waarnemingen. Voor onderhavig onderzoek is gebruikgemaakt van de Cultuurhistorische Waardenkaart van de provincie Noord-Holland. De historische ontwikkeling wordt beschreven aan de hand van historisch-topografisch kaartmateriaal en historische bronnen. Hierbij wordt ook ingegaan op eventuele (sub)recente verstoringen die de archeologische verwachting beïnvloeden. Voor onderhavig onderzoek is de website van de Historische Vereniging Sint Pancras geraadpleegd.³

1.5.2 Inventariserend veldonderzoek

Het IVO is uitgevoerd als een verkennend booronderzoek. De boringen zijn gelijkmatig over de onderzoekslocaties verspreid. De positie van de boringen is ingemeten met behulp van GPS en meetlinten. De maaiveldhoogte is bepaald aan de hand van het Actueel Hoogte Bestand Nederland.⁴ In totaal zijn er twintig boringen geplaatst tot een diepte van ten minste 80 cm –mv en maximaal 370 cm –mv. Voor het boren is gebruikgemaakt van een edelmanboor met een diameter van 7 cm en een zuigboor met een diameter van 5 cm. De bodemopbouw is beschreven volgens de Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode (ASB). Het opgeboorde materiaal is in het veld doorzocht op de aanwezigheid van archeologische indicatoren zoals aardewerkfragmenten, houtskool, fosfaatvlekken, vuursteen, natuursteen, verbrand leem en bot.

³Bron: <http://www.hvsint-pancras.nl/geschiedenis.html>.

⁴www.ahn.nl.

Afbeelding 1. Topografische kaart van de onderzoekslocaties (de blauwe streepjes binnen de cirkels) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Locatie B en C worden met één streepje weergegeven. Bron: Topografische Dienst Nederland.

2 Bureau-onderzoek

2.1 Aardwetenschappelijk kader

De onderzoekslocatie ligt in de West-Nederlandse kustzone, op de grens met het noordelijk zeekleigebied. De ontstaansgeschiedenis van dit gebied hangt sterk samen met de holocene zeespiegelstijging. Tijdens de laatste ijstijd, het Weichselien (115.000 – 10.000 jaar geleden), lag de Noordzee grotendeels droog. Aan het einde van het Weichselien begon het ijs te smelten en liep de Noordzee vol. De zeespiegel steeg in het begin zeer snel; ongeveer 1 m per eeuw. Doordat de grondwaterspiegel met de zeespiegel mee steeg, werd tijdens het Boreaal (9000 – 8000 jaar geleden) op grote schaal veen gevormd. Dit veen wordt gerekend tot de Formatie van Nieuwkoop, de Basisveen Laag. Rond 8000 yr BP⁵ was de zeespiegel tot 20 m –NAP gestegen (Rosing 1995). Tussen 10.000 – 8.000 jaar BP werden ten westen van de huidige kustlijn strandwallen gevormd (zie afb. 2a). Vanuit zeegaten werden achter de strandwallen mariene afzettingen bovenop de Basisveenlaag afgezet. Deze mariene afzettingen behoren tot het Wormer Laagpakket binnen de Formatie van Naaldwijk. Deze strandwallen zijn later door de stijgende zeespiegel weer geërodeerd.

Tijdens het Atlanticum (8.000 – 5.000 jaar geleden) was er sprake van sterke kusterosie en dus een landwaardse verplaatsing van de kustbarrière. Aan het einde van het Atlanticum was de zeespiegel tot 5 m –NAP gestegen en bereikte de zee zijn meest oostelijke punt. Ook ontstonden de eerste strandwallen waarvan de resten nog behouden zijn (zie afb. 2b). De strandwallen worden gerekend tot het Laagpakket van Zandvoort binnen de Formatie van Naaldwijk. De strandwallen werden doorbroken door zeegaten, die in verbinding stonden met uitgestrekte lagunes en waddegebieden (Berendsen 2004, Berendsen 2005). Ook nu werd tijdens stormen via de zeegaten sediment achter de strandwallen afgezet. Met name in getijde-geulen werd veel zand afgezet. Deze afzettingen behoren ook tot het Wormer Laagpakket binnen de Formatie van Naaldwijk.

Vanaf 5.000 jaar BP (het Subboreaal) nam de snelheid van de zeespiegelstijging af. Hierdoor konden de strandwallen zich in westelijke richting uitbreiden, waarbij de jongere strandwallen ten westen van de oudere werden gevormd (zie afb. 2c). Door de uitbouw van de kust, die tot 2.500 jaar BP doorging, werd een vrijwel gesloten rij van strandwallen gevormd. Alleen bij de riviermondingen van de Maas (bij de Hoek van Holland), de Oude Rijn (bij Katwijk) en de Utrechtse Vecht (het Oer-IJ, bij Egmond) en het Zeegat van Bergen, werden de strandwallen onderbroken. Op de strandwallen ontwikkelden zich lage duinen, tot maximaal 10 m +NAP; de zogeheten 'Oude Duinen'. Daarnaast ontstonden tussen de strandwallen laag gelegen strandvlakten. Door het strandwallensysteem kreeg de zee minder frequent toegang tot het land achter de strandwallen. Hierdoor verzoette de lagune achter de strandwallen en kon in het Midden-Subboreaal veenvorming optreden. Dit veengebied strekte zich uit over het hele kustgebied. Doordat het zuidelijker gelegen Zeegat van Bergen zich later sloot dan de kustlijn bij Sint Pancras, strekte het veengebied

⁵BP: *before present*, jaren voor heden waarbij 1950 als referentiejaar wordt genomen.

zich in eerste instantie ten noorden en oosten van het dorp uit. Ook in de vlaktes tussen de strandwallen vond veenvorming plaats. Dit veen wordt gerekend tot het Hollandveen Laagpakket binnen de Formatie van Nieuwkoop (Berendsen 2005). Rond 3200 jaar geleden was het Zeegat van Bergen dichtgeslibd en bleef een gebied met plassen over (De Mulder et al. 2003). In de ondiepe plassen trad vervolgens ook veenvorming op. In de 12e en 13e eeuw vonden in Noord-Holland (ten noorden van de lijn Groet-Alkmaar-Oud Karspel-Hoorn) grote inbraken van de zee plaats waardoor een deel van het veen weer werd geërodeerd. Ten noorden van Groet en Schagen ontstond daardoor een waddengebied (Berendsen 2005). De afzettingen behorende bij deze overstromingen worden gerekend tot het Walcheren Laagpakket binnen de Formatie van Naaldwijk.

Vanaf de 10e eeuw vond erosie aan de kust plaats en versteilde het kustprofiel zich. Hierdoor kwam een grote hoeveelheid zand beschikbaar waardoor de Jonge Duinen bovenop de Oude Duinen konden ontstaan (zie afb. 2d). Deze Jonge Duinen zijn met een hoogte van 30 tot 50 m +NAP veel hoger dan de Oude Duinen. De vorming van de Jonge Duinen was rond 1600 voltooid (Berendsen 2005). De Jonge Duinen worden gerekend tot het Laagpakket van Schoorl binnen de Formatie van Naaldwijk.

2.2 Historisch kader

Sint Pancras ligt in West-Friesland; het gebied tussen de steden Hoorn, Enkhuizen, Medemblik, Schagen en Alkmaar dat volledig is omringd door de 13e-eeuwse Westfriese Omringdijk. Een groot deel van de omgeving van de onderzoekslocatie bestond vanaf de IJzertijd tot in de Vroege Middeleeuwen uit veengebieden, die niet of nauwelijks geschikt waren voor bewoning.⁶ In de loop van de 8e eeuw werd het veengebied geleidelijk aan ontgonnen en werden nederzettingen gesticht op de hoger gelegen strandwallen. Het dorp Sint Pancras is in 1297 ontstaan na de verwoesting van het dorp Vronen.⁶ De kerk van Vronen stond langs de Bovenweg (toen 'Brede Weg') bij de Meeuwenlaan (toen 'Kerkhoflaan'). Na de verwoesting werd op min of meer dezelfde plek een kapel gebouwd, die was gewijd aan de heilige Pancratius. Deze nieuwe kapel werd in 1487 een parochiekerk. Dit impliceert dat er in deze tijd sprake is van een dorp rond of in de directe nabijheid van de kapel/kerk. In de 15e eeuw werden beide namen (Vroonen en Sint Pancras) nog gebruikt voor het zelfde dorp. Ten westen van Sint Pancras heeft in ieder geval tot 1713 het Vroonermeer gelegen.⁶

Sint Pancras is een geestnederzetting. De Benedenweg (waaraan de onderzoekslocaties liggen) en de Bovenweg zijn al in de Late Middeleeuwen ontstaan. De ovale vorm van de wegen is thans nog goed herkenbaar. Daarom zijn de Benedenweg en Bovenweg historisch gezien geografische lijnen van zeer grote waarde.⁷ In de omgeving van de onderzoekslocaties zijn op de cultuurhistorische waardenkaart van de provincie Noord-Holland geen gebouwen van bouwkundige waarde en geen provinciale monumenten aanwezig.

⁶Bron: <http://www.hvsint-pancras.nl/geschiedenis.html>.

⁷<http://chw.noord-holland.nl>.

2.3 Locatie A: Benedenweg 30

2.3.1 Beschrijving van de onderzoekslocatie

Locatiegegevens deellocatie A

Toponiem	Benedenweg 30
Plaats	Sint Pancras
Gemeente	Langedijk
Provincie	Noord Holland
Kaartblad	19B
RD-coördinaten	NW: 114.123/ 520.070 NO: 114.160/ 520.043 ZO: 114.157/ 520.031 ZW: 114.114/ 520.049
Oppervlakte	840 m ²
CIS-code	41.291

Beschrijving deellocatie A

Geologie	Formatie van Naaldwijk
Geomorfologie	Bebouwing; in de omgeving van een vlakte van getijafzettingen en een strandwal (met of zonder vervlakte duinen).
Bodem	Bebouwing; in buurt van poldervaaggronden en weideveengronden op zand.
Historische situatie	In 1290 was de onderzoekslocatie niet bebouwd. In 1713 was deellocatie A deels bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie nog steeds bebouwd, en verder in gebruik als erf en weiland. In 1900 is deze situatie niet gewijzigd.
Archeologische verwachting	Hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd.

Deellocatie A ligt aan de Benedenweg 30, in de bebouwde kom van Sint Pancras (zie afb. 3). Op de locatie zijn twee gebouwen en een tuin aanwezig. De onderzoekslocatie beslaat 840 m². De maaiveldhoogte varieert van 0,6 m –NAP tot 0,6 m +NAP.

2.3.2 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Deellocatie A is niet afgedekt op de geomorfologische kaart (zie afb. 4). Ten westen van de onderzoekslocatie wordt een vlakte van getij-afzettingen (2M35) aangetroffen, ten oosten van de onderzoekslocatie een ontgonnen veenvlakte (met of zonder klei/zand) (1M46). Deze vlakte van getij-afzettingen is afgezet door het Zeegat van Bergen. Verder naar het westen is een meerwal (3K37) aanwezig. Ten zuidoosten van de onderzoekslocatie is een strandwal (met of zonder vervlakte duinen) (3K28) aanwezig. Gezien de hoogteligging van deellocatie A (zie afb. 5) ligt

de onderzoekslocatie deels op een strandwal (oostelijk van de onderzoekslocatie) en deels op een vlakte van getij-afzettingen (westelijk van de onderzoekslocatie).

Ook op de bodemkaart is deellocatie A niet afgedekt (zie afb. 6). Ten westen van de onderzoekslocatie zijn kalkrijke poldervaaggronden (Mn56A, Mn15A) aanwezig. Poldervaaggronden zijn kleigronden waarbij het grijze, gereduceerde moeder materiaal (Cr-horizont) vaak binnen 80 cm beneden maaiveld voorkomt. De donkere bovengrond (A-horizont) voldoet niet aan de eisen voor een minerale eerdlaag. Onder deze A-horizont is het grijze moeder materiaal (C-horizont) aanwezig; eerst met roestvlekken (Cg-horizont) en daaronder de permanent gereduceerde Cr-horizont (zonder roestvlekken). Deze poldervaaggronden zijn waarschijnlijk ook deels op de onderzoekslocatie aanwezig. Ten noordoosten en oosten van Sint Pancras zijn weideveengronden op zand (kVzE) aangetroffen, waarbij het zand binnen 120 cm –mv begint. Dit zijn veengronden met een kleidek. Ten oosten en voor een deel ten westen van Sint Pancras worden kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50A en Zn50AE) en kalkrijke leek-/woudeerdgronden (pMn55A) verwacht.

2.3.3 Bekende archeologische waarden

Op de IKAW heeft de onderzoekslocatie een hoge archeologische trefkans (zie afb. 7). Daarnaast ligt de onderzoekslocatie binnen een archeologisch monument van hoge waarde (monumentnr. 13.938). Het betreft de historische kern van Sint Pancras. De begrenzing van dit gebied is gebaseerd op historische kaarten uit 1849-1859.

In de omgeving van de onderzoekslocatie zijn diverse waarnemingen uit de periode IJzertijd – Nieuwe Tijd in Archis bekend.

Waarnemingen in de bebouwde kom van Sint Pancras:

- Op 24 m ten zuidwesten van de onderzoekslocatie zijn fragmenten Andenne-, Pingsdorf- en kogelpot-aardewerk uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 15.024) en een waterput/waterreservoir en baksteen uit 1500 – 1650 n. Chr. (waarnemingsnr. 15.023). Deze waarnemingen vallen binnen het bovengenoemde monument.
- Op 35 m ten zuidoosten van de onderzoekslocatie zijn aardewerkfragmenten en fragmenten Ruinen-Wommels aardewerk uit de Midden-IJzertijd aangetroffen (waarnemingsnr. 15.022).
- Op 125 m ten oosten van de onderzoekslocatie zijn fragmenten aardewerk aangetroffen die waarschijnlijk uit de IJzertijd en Vroege tot Late Middeleeuwen stammen (waarnemingsnr. 412.278). Deze waarneming valt binnen het bovengenoemde monument.

Waarnemingen op een ontgonnen veenvlakte:

- Op 840 m ten oosten van de onderzoekslocatie zijn inheems-Romeins materialen en fragmenten aardewerk uit de Vroege tot Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 37.963).

- Op 950 m ten oosten van de onderzoekslocatie, in een hoger gelegen terreindeel, is een cultuurlaag van de hoeve Middendorp uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd aangetroffen (waarnemingsnr. 413.093).
- Op 955 m ten oosten van de onderzoekslocatie is een fragment kogelpotaardewerk uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 42.876).

Ongeveer 60 m ten oosten van deellocatie A is de bodem 0,5 tot 1 m –mv verstoord (onderzoeksnr. 31.750). Ongeveer 640 m ten zuidoosten van deellocatie A is uit een booronderzoek gebleken dat de bodem grotendeels tot 75 cm –mv verstoord is (onderzoeksnr. 37.920). Wel zijn hier aan het maaiveld en in een verstoord pakket enkele aardewerkscherven aangetroffen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Deze zijn echter niet meer in de oorspronkelijke context aanwezig.

2.3.4 Historische situatie

Op een 18e eeuwse reconstructie van de situatie in 1290 valt op te maken dat deellocatie A toen waarschijnlijk nog onbebouwd was (zie afb. 8), al vermoedt CENH dat er rond die tijd al wel bebouwing aanwezig moet zijn geweest (pers. comm. C. Nyst). In 1713 was deellocatie A mogelijk deels bebouwd (zie afb. 9). In 1832 was de onderzoekslocatie nog steeds bebouwd, en verder in gebruik als erf en weiland (zie afb. 10). In 1900 is deze situatie nog ongewijzigd (zie afb. 11). Wel liep er direct ten westen van de onderzoekslocatie een watertje dat uitkwam in de Wijde Vaart.

2.3.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. Door de ligging op een strandwal is de onderzoekslocatie in principe vanaf het Mesolithicum of Neolithicum bewoonbaar geweest. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Sint Pancras is in de loop van de 13e eeuw ontstaan op de locatie van het in 1297 verwoeste dorp Vronen. De onderzoekslocatie ligt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. Door de verwachte hoge grondwaterstand kunnen zowel organische resten zoals hout en bot als anorganische resten zoals (vuur)steen, aardewerk en metaal bewaard zijn belevan. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel.

2.4 Locatie B: Benedenweg 212

2.4.1 Beschrijving van de onderzoekslocatie

Locatiegegevens deellocatie B

Toponiem	Benedenweg 212
Plaats	Sint Pancras
Gemeente	Langedijk
Provincie	Noord Holland
Kaartblad	19B
RD-coördinaten	NW: 113.797/519.082 NO: 113.886/519.064 ZO: 113.883/519.051 ZW: 113.794/519.071
Oppervlakte	1.180 m ²
CIS-code	41.292

Beschrijving deellocatie B

Geologie	Formatie van Naaldwijk
Geomorfologie	Bebouwing; in de omgeving van een vlakte van getijafzettingen en een strandwal (met of zonder vervlakte duinen).
Bodem	Bebouwing; in de buurt van poldervaaggronden en vlakvaaggronden.
Historische situatie	Mogelijk was deellocatie B in 1290 en 1713 al bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie deels bebouwd en in gebruik als erf en deels in gebruik als weiland. In 1900 was deellocatie B in gebruik als erf en bebouwd.
Archeologische verwachting	Hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd.

Deellocatie B ligt aan de Benedenweg 212, in de bebouwde kom van Sint Pancras (zie afb. 12). De locatie is deels bebouwd en in gebruik als tuin/grasland. De onderzoekslocatie beslaat 1.180 m². De maaiveldhoogte varieert van 1 m –NAP tot 0,4 m +NAP.

2.4.2 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Deellocatie B is niet afgedekt op de geomorfologische kaart (zie afb. 13). Ten westen van de onderzoekslocatie wordt een vlakte van getij-afzettingen (2M35) aangetroffen, ten zuidoosten van de onderzoekslocatie ligt een strandwal (met of zonder vervlakte duinen) (3K28). Deze vlakte van getij-afzettingen is afgezet door het Zeegat van Bergen. Gezien de hoogteligging van deellocatie B (zie afb. 5) ligt de onderzoekslocatie deels op een strandwal (ten oosten van de onderzoekslocatie) en deels op een vlakte van getij-afzettingen (ten westen van de onderzoekslocatie).

Ook op de bodemkaart is deellocatie B niet afgedekt (zie afb. 14). Ten westen van de onderzoekslocatie zijn kalkrijke poldervaaggronden (Mn12AE, Mn56A) aanwezig. Poldervaaggronden zijn kleigronden waarbij het grijze, gereduceerde moeder materiaal (Cr-horizont) vaak binnen 80 cm beneden maaiveld voorkomt. De donkere bovengrond (A-horizont) voldoet niet aan de eisen voor een minerale eerddlaag. Onder deze A-horizont is het grijze moeder materiaal (C-horizont) aanwezig; eerst met roestvlekken (Cg-horizont) en daaronder de permanent gereduceerde Cr-horizont (zonder roestvlekken). Deze poldervaaggronden zijn waarschijnlijk ook deels op de onderzoekslocatie aanwezig. Ten oosten van de onderzoekslocatie zijn ook kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50AE) aanwezig. Ten oosten van Sint Pancras worden waardveengronden op zand (beginnend binnen 120 cm –mv) (kVzE), kalkrijke leek-/woudeerdgronden (pMn55AE) en kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50AE) verwacht.

2.4.3 Bekende archeologische waarden

Op de IKAW heeft de onderzoekslocatie een hoge archeologische trefkans (zie afb. 15). Daarnaast ligt de onderzoekslocatie binnen een archeologisch monument van hoge waarde (monumentnr. 13.938). Het betreft de historische kern van Sint Pancras. De begrenzing van dit gebied is gebaseerd op historische kaarten uit 1849 – 1859. Ongeveer 860 m ten westen van deellocatie D, in de bebouwde kom van Alkmaar, is een monument van archeologische waarde aanwezig (monumentnr. 13.885). Hier zijn sporen van bewoning uit de periode Bronstijd – Vroege Middeleeuwen aangetroffen.

In de omgeving van deellocatie B, C en D zijn diverse waarnemingen uit de periode Late IJzertijd – Nieuwe Tijd in Archis2 bekend.

Waarnemingen in de bebouwde kom van Sint Pancras:

- Op 12 m van deellocatie B, in duinzand, is een fragment Proto-steengoed uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 410.496). Deze waarneming valt binnen de historische kern van Sint Pancras.
- Op 455 m ten zuidoosten van deellocatie B, op het kerkhof van het voormalige dorp Vronen, zijn enkel kuiltjes uit de Romeinse Tijd en tachtig graven uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 32.199).
- Op 500 m ten zuiden van deellocatie B is een fragment baksteen uit de Romeinse Tijd – Nieuwe Tijd en een fragment roodbakkend geglaazuurd aardewerk dat vermoedelijk uit de periode Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd stamt aangetroffen (waarnemingsnr. 415.170). Deze waarneming valt binnen de historische kern van Sint Pancras.
- Op 510 m ten zuiden van deellocatie B zijn funderingsresten van een stolpboerderij uit 1648 aangetroffen (waarnemingsnr. 412.569). Daarnaast zijn er fragmenten witbakkend geglaazuurd aardewerk en fragmenten roodbakkend geglaazuurd aardewerk uit de Late Middeleeuwen – Nieuwe Tijd aangetroffen en fragmenten baksteen, tegelfragmenten en fragmenten bot uit de Nieuwe Tijd. Deze waarneming valt binnen de historische kern van Sint Pancras.

- Op 730 m ten zuidoosten van deellocatie B zijn onder opgestoven duinzand fragmenten kogelpot-aardewerk, fragmenten Proto-steengoed, fragmenten Andenne-aardewerk en botfragmenten uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 37.970).
- Op 750 m ten zuidoosten van deellocatie B is een fragment van een waterput/waterreservoir en een fragment van een dijklichaam uit de Late Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 22.481). Daarnaast zijn er fragmenten aardewerk, fragmenten geelwitbakkend Pingsdorf-aardewerk en fragmenten Andenne-aardewerk aangetroffen.

In de bebouwde kom van Alkmaar, net ten noorden van monumentterrein 13.885 (910 m ten westen van deellocatie B), zijn diverse aardewerkfragmenten, een glazen kraal, fragmenten van een glazen kraal, een fragment brons en een speelsteen/speelschijf uit de Late IJzertijd – Vroeg-Romeinse Tijd aangetroffen (waarnemingsnr. 15.014). Daarnaast zijn er ook fragmenten aardewerk uit de Vroege Middeleeuwen en de Middeleeuwen aangetroffen (waarnemingsnr. 15.015).

Ongeveer 333 m ten noordoosten van deellocatie B is uit een booronderzoek gebleken dat de bodem tot 75 cm –mv grotendeels verstoord is (onderzoeksnr. 37.920). Wel zijn hier aan het maaiveld en in een verstoord pakket enkele aardewerkscherven aangetroffen uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd. Deze bevonden zich echter niet meer in de oorspronkelijke context.

2.4.4 Historische situatie

Op een 18e eeuwse reconstructie van de situatie in 1290 valt op te maken dat deellocatie B mogelijk al bebouwd was (zie afb. 8). In 1713 was deellocatie B mogelijk ook bebouwd (zie afb. 9). In 1832 was de onderzoekslocatie deels bebouwd en in gebruik als erf, en deels in gebruik als weiland (zie afb. 16). In 1900 was deellocatie B in gebruik als erf en bebouwd, maar niet meer in gebruik als weiland (zie afb. 17).

2.4.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. Door de ligging op een strandwal is de onderzoekslocatie in principe vanaf het Mesolithicum of Neolithicum bewoonbaar geweest. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Late IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Op de strandwal van Sint Pancras in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Romeinse Tijd bewoning plaatsgevonden. Sint Pancras is in de loop van de 13e eeuw ontstaan op de locatie van het in 1297 verwoeste dorp Vronen. De onderzoekslocatie ligt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen

voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. Door de verwachte hoge grondwaterstand kunnen zowel organische resten zoals hout en bot als anorganische resten zoals (vuur)steen, aardewerk en metaal bewaard zijn gebleven. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel.

2.5 Locatie C: Benedenweg 212a

2.5.1 Beschrijving van de onderzoekslocatie

Locatiegegevens deellocatie C

Toponiem	Benedenweg 212a
Plaats	Sint Pancras
Gemeente	Langedijk
Provincie	Noord Holland
Kaartblad	19B
RD-coördinaten	NW: 113.793/519.071 NO: 113.884/519.051 ZO: 113.882/519.042 ZW: 113.788/519.056
Oppervlakte	1.370 m ²
CIS-code	41.293

Beschrijving deellocatie C

Geologie	Formatie van Naaldwijk
Geomorfologie	Bebouwing; in de omgeving van een vlakte van getijafzettingen en een strandwal (met of zonder vervlakte duinen).
Bodem	Bebouwing; in buurt van poldervaaggronden en vlakvaaggronden.
Historische situatie	Mogelijk was deellocatie C in 1290 en 1713 al bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie grotendeels in gebruik als weiland, en mogelijk een klein deel als erf. In 1900 was deellocatie C in gebruik als erf.
Archeologische verwachting	Hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd.

Deellocatie C ligt aan de Benedenweg 212a, in de bebouwde kom van Sint Pancras (zie afb. 12). De locatie is grotendeels bebouwd. In het oosten van de deellocatie zijn bomen aanwezig, de rest van de onderzoekslocatie is in gebruik als grasland. De onderzoekslocatie beslaat 1.370 m². De maaiveldhoogte varieert van 1 m –NAP tot 0,7 m +NAP.

2.5.2 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Deellocatie C is niet afgedekt op de geomorfologische kaart (zie afb. 13). Ten westen van de onderzoekslocatie wordt een vlakte van getij-afzettingen (2M35) aangetroffen, ten zuidoosten van de onderzoekslocatie een strandwal (met of zonder vervlakte duinen) (3K28). Deze vlakte van getij-afzettingen is afgezet door het Zeegat van Bergen. Gezien de hoogteligging van deellocatie C (zie afb. 5) ligt de onderzoekslocatie deels op een strandwal (oostelijk van de onderzoekslocatie) en deels op een vlakte van getij-afzettingen (westelijk van de onderzoekslocatie).

Ook op de bodemkaart is deellocatie C niet afgedekt (zie afb. 14). Ten westen van de onderzoekslocatie zijn kalkrijke poldervaaggronden (Mn12AE, Mn56A) aanwezig. Poldervaaggronden zijn kleigronden waarbij het grijze, gereduceerde moedermateriaal (Cr-horizont) vaak binnen 80 cm –mv voorkomt. De donkere bovengrond (A-horizont) voldoet niet aan de eisen voor een minerale eerdlaag. Onder deze A-horizont is het grijze moedermateriaal (C-horizont) aanwezig; eerst met roestvlekken (Cg-horizont) en daaronder de permanent gereduceerde Cr-horizont (zonder roestvlekken). Deze poldervaaggronden zijn waarschijnlijk ook deels op de onderzoekslocatie aanwezig. Ten oosten van de onderzoekslocatie zijn ook kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50AE) aanwezig. Ten oosten van Sint Pancras worden waardveengronden op zand (beginnend binnen 120 cm –mv) (kVzE), kalkrijke leek-/woudeerdgronden (pMn55AE) en kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50AE) verwacht.

2.5.3 Bekende archeologische waarden

Omdat deellocatie C direct naast deellocatie B ligt, zijn de waarnemingen en archeologische monumenten hetzelfde als bij deellocatie B (zie paragraaf 2.4.3).

2.5.4 Historische situatie

Op een 18e eeuwse reconstructie van de situatie in 1290 valt op te maken dat deellocatie C mogelijk al is bebouwd (zie afb. 8). In 1713 was deellocatie C mogelijk ook bebouwd (zie afb. 9). In 1832 was deellocatie C grotendeels in gebruik als weiland. Mogelijk was op een klein deel van deellocatie C een erf aanwezig (zie afb. 16). In 1900 was deellocatie C in gebruik als erf (zie afb. 17).

2.5.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. Door de ligging op een strandwal is de onderzoekslocatie in principe vanaf het Mesolithicum of Neolithicum bewoonbaar geweest. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Late IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Op de strandwal van Sint Pancras in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval

sinds de Romeinse Tijd bewoning plaatsgevonden. Sint Pancras is in de loop van de 13e eeuw ontstaan op de locatie van het in 1297 verwoeste dorp Vronen. De onderzoekslocatie ligt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. Door de verwachte hoge grondwaterstand kunnen zowel organische resten zoals hout en bot als anorganische resten zoals (vuur)steen, aardewerk en metaal bewaard zijn belevan. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel.

2.6 Locatie D: Benedenweg 220

2.6.1 Beschrijving van de onderzoekslocatie

Locatiegegevens deellocatie D

Toponiem	Benedenweg 220
Plaats	Sint Pancras
Gemeente	Langedijk
Provincie	Noord Holland
Kaartblad	19B
RD-coördinaten	NW: 113.778/519.027 NO: 113.877/519.015 ZO: 113.875/519.001 ZW: 113.774/519.014
Oppervlakte	1.520 m ²
CIS-code	41.294

Beschrijving deellocatie D

Geologie	Formatie van Naaldwijk
Geomorfologie	Bebouwing; in de omgeving van een vlakte van getijafzettingen en een strandwal (met of zonder vervlakte duinen).
Bodem	Bebouwing; in buurt van poldervaaggronden en vlakvaaggronden.
Historische situatie	Mogelijk was deellocatie D in 1290 en 1713 al bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie in gebruik als weiland. In 1900 was deellocatie D in gebruik als erf en deels bebouwd.
Archeologische verwachting	Hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd.

Deellocatie D ligt aan de Benedenweg 220, in de bebouwde kom van Sint Pancras (zie afb. 12). De locatie is deels bebouwd en in gebruik als tuin/grasland. De onderzoekslocatie beslaat 1.520 m². De maaiveldhoogte loopt van ongeveer 0,35 m +NAP in het oosten van de onderzoekslocatie af naar ongeveer 1 m –NAP in het westen van de onderzoekslocatie.

2.6.2 Bekende aardwetenschappelijke waarden

Deellocatie D is niet afgedekt op de geomorfologische kaart (zie afb. 13). Ten westen van de onderzoekslocatie wordt een vlakte van getij-afzettingen (2M35) aangetroffen, ten zuidoosten van de onderzoekslocatie ligt een strandwal (met of zonder vervlakte duinen) (3K28). Deze vlakte van getij-afzettingen is afgezet door het Zeegat van Bergen. Gezien de hoogteligging van deellocatie D (zie afb. 5) ligt de onderzoekslocatie deels op een strandwal (oostelijk van de onderzoekslocatie) en deels op een vlakte van getij-afzettingen (westelijk van de onderzoekslocatie).

Ook op de bodemkaart is deellocatie D niet afgedekt (zie afb. 14). Ten westen van de onderzoekslocatie zijn kalkrijke poldervaaggronden (Mn12AE, Mn56A) aanwezig. Poldervaaggronden zijn kleigronden waarbij het grijze, gereduceerde moeder materiaal (Cr-horizont) vaak binnen 80 cm beneden maaiveld voorkomt. De donkere bovengrond (A-horizont) voldoet niet aan de eisen voor een minerale eerdlaag. Onder deze A-horizont is het grijze moeder materiaal (C-horizont) aanwezig; eerst met roestvlekken (Cg-horizont) en daaronder de permanent gereduceerde Cr-horizont (zonder roestvlekken). Deze poldervaaggronden zijn waarschijnlijk ook deels op de onderzoekslocatie aanwezig. Ten oosten van de onderzoekslocatie zijn ook kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50AE) aanwezig. Ten oosten van Sint Pancras worden waardveengronden op zand (beginnend binnen 120 cm –mv) (kVzE), kalkrijke leek-/woudeerdgronden (pMn55AE) en kalkhoudende vlakvaaggronden (Zn50AE) verwacht.

2.6.3 Bekende archeologische waarden

Omdat deellocatie D dichtbij deellocatie B ligt, zijn de waarnemingen en archeologische monumenten hetzelfde als bij deellocatie B (zie paragraaf 2.4.3).

2.6.4 Historische situatie

Op een 18e eeuwse reconstructie van de situatie in 1290 valt op te maken dat deellocatie D mogelijk al is bebouwd (zie afb. 8). In 1713 was deellocatie D mogelijk ook bebouwd (zie afb. 9). In 1832 was deellocatie D in gebruik als weiland (zie afb. 16). In 1900 was deellocatie D in gebruik als erf en deels bebouwd (zie afb. 17).

2.6.5 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. Door de ligging op een strandwal is de onderzoekslocatie in principe vanaf het Mesolithicum of Neolithicum bewoonbaar geweest. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Late IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Op de strandwal van Sint Pancras in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval

sinds de Romeinse Tijd bewoning plaatsgevonden. Sint Pancras is in de loop van de 13e eeuw ontstaan op de locatie van het in 1297 verwoeste dorp Vronen. De onderzoekslocatie ligt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal, in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. Door de verwachte hoge grondwaterstand kunnen zowel organische resten zoals hout en bot als anorganische resten zoals (vuur)steen, aardewerk en metaal bewaard zijn gebleven. Of er nog archeologische resten aanwezig zijn, hangt af van de intactheid van het bodemprofiel.

3 Inventariserend veldonderzoek

3.1 Deellocatie A: Benedenweg 30

Bij het verkennende booronderzoek zijn op deellocatie A in totaal zes boringen gezet tot een minimale diepte van 80 cm –mv en een maximale diepte van 370 cm –mv. Hiervan zijn vijf boringen tot minstens 180 cm –mv gezet. Boring 17 is op 80 cm –mv gestaakt op puin. De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 18. De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in bijlage 1.

Op de onderzoekslocatie is zwak tot sterk siltig zand aangetroffen, dat plaatselijk zwak tot sterk humeus is. Verder is in bijna alle boringen op ongeveer 80 cm –mv kleiig zand, zwak tot sterk zandige klei en matig tot uiterst siltige klei aangetroffen.

De globale opbouw van de bodem op de onderzoekslocatie is als volgt:

- Aan de top wordt zwak tot sterk siltig zand aangetroffen. Het zand is (donker)bruingrijs/ grijsbruin/ (licht)grijs tot geelgrijs van kleur en plaatselijk humeus. De ondergrens van deze laag varieert van 40 tot 110 cm –mv. In deze laag zijn baksteenfragmenten (boringen 16, 19 en 20), stukjes puin (boring 15), 19e eeuwse aardewerkfragmenten (boring 18) en plaatselijk ook schelpmateriaal (boring 15) aangetroffen. Deze laag wordt geïnterpreteerd als opgebrachte laag.
- Hieronder wordt geelgrijs/ bruingrijs/ grijs tot zwart kleiig zand, zwak tot sterk zandige klei en matig tot uiterst siltige klei aangetroffen. De ondergrens van deze laag varieert van 80 tot 130 cm –mv. In boring 15 is deze klei sterk humeus. Plaatselijk worden ook zandlagen aangetroffen (boringen 15, 19). In boringen 16 en 18 zijn fosfaatvlekken waargenomen en in boring 16 ook onverbrand bot en baksteen/leemspikkels. In boring 18 zijn ook fragmenten baksteen aangetroffen. In boring 17 is een metaalslak aangetroffen. Dit pakket is afgezet door het Zeegat van Bergen.
- Hieronder wordt zwak siltig zand aangetroffen. Het zand is overwegend grijs tot geelgrijs van kleur. In boring 19 zijn in dit pakket schelpen en schelpresten aangetroffen. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in ieder geval tot 370 cm –mv aanwezig (boring 19). Gezien de aard en diepteligging van de afzettingen, worden deze afzettingen geïnterpreteerd als strandvlakte.

Alleen in boring 20 is de opbouw van de bodem anders dan hierboven beschreven. Aan de top wordt hier bruingrijs matig siltig zand met spoortjes baksteen aangetroffen. Dit is de bouwvoor. Hieronder wordt zwak tot sterk siltig zand aangetroffen, dat op 145 en 160 cm –mv zwak tot sterk humeus is. Deze afzettingen worden geïnterpreteerd als strandwalafzettingen (zie afb. 4). De afzettingen kunnen door de afwezigheid van bodemhorizonten bodemkundig niet geclassificeerd worden.

3.2 Deellocatie B: Benedenweg 212

Bij het verkennende booronderzoek zijn op deellocatie B in totaal vier boringen gezet tot een minimale diepte van 200 cm –mv en een maximale diepte van 360 cm –mv. De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 19. De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in bijlage 1.

Op de onderzoekslocatie zijn zwak tot sterk siltige zanden en sterk tot uiterst siltige kleien aangetroffen. Plaatselijk was de klei wat humeus.

De globale opbouw van de bodem op de onderzoekslocatie is als volgt:

- Aan de top wordt zwak tot matig siltig zand aangetroffen. Het zand is (licht)bruingrijs/ grijsbruin tot grijs van kleur. De ondergrens van deze laag varieert van 70 tot 100 cm –mv. In deze laag zijn fragmenten baksteen (boringen 8, 9, 13 en 14), fragmenten puin (boring 14), een scherfje Faience-aardewerk en steenkool (boring 9) aangetroffen. Deze laag wordt geïnterpreteerd als opgebrachte laag.
- Hieronder wordt zwak tot sterk siltig zand en sterk tot uiterst siltige klei aangetroffen. Deze afzettingen zijn (donker) bruingrijs/ grijs tot geelbruin van kleur. De ondergrens van deze laag varieert van 150 tot > 200 cm –mv en is niet in alle boringen bereikt. In deze afzettingen komen ook kleibrokken (boringen 9 en 14), veenbrokken (boring 14) en plantenresten (boringen 13 en 14) voor. Dit pakket is afgezet door het Zeegat van Bergen.
- Hieronder wordt geelgrijs zwak siltig zand aangetroffen (boringen 9 en 14). In boring 14 zijn hierin schelpresten aangetroffen. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in elk geval tot 260 cm –mv aanwezig (boring 14). Gezien de aard en diepteligging van de afzettingen worden deze afzettingen geïnterpreteerd als strandvlakte.

Alleen in boring 8 is de opbouw van de bodem anders dan hierboven beschreven. Aan de top wordt hier (licht)bruingrijs, zwak siltig zand met spoortjes baksteen aangetroffen. Dit is de bouwvoor. Hieronder wordt zwak siltig zand aangetroffen. Deze afzettingen worden geïnterpreteerd als strandwalafzettingen (zie afb. 21). De afzettingen kunnen door de afwezigheid van bodemhorizonten bodemkundig niet geclassificeerd worden.

3.3 Deellocatie C: Benedenweg 212a

Bij het verkennende booronderzoek zijn op deellocatie C in totaal vier boringen gezet tot een minimale diepte van 200 cm –mv en een maximale diepte van 370 cm –mv. De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 19. De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in bijlage 1.

Op de onderzoekslocatie is zwak tot sterk siltig zand, sterk zandige klei en zwak kleiig tot mineraalarm veen aangetroffen.

De globale opbouw van de bodem op de onderzoekslocatie is als volgt:

- Aan de top wordt zwak tot matig siltig zand aangetroffen. Het zand is (licht)bruingrijs/ grijsbruin/ geelgrijs tot grijs van kleur. De ondergrens van deze laag ligt op 100 cm –mv. In deze laag zijn fragmenten baksteen (boringen 10 en 12), fragmenten puin (boring 12), en schelpresten (boring 10) aangetroffen. Deze laag wordt geïnterpreteerd als opgebrachte laag.
- Hieronder wordt zwak tot sterk siltig zand, sterk siltige klei en zwak kleiig tot mineraalarm veen aangetroffen. Deze afzettingen zijn (donker)geelgrijs/ (donker)bruin/ blauwgrijs tot (donker)grijs van kleur. De ondergrens van deze laag varieert van 135 tot > 200 cm –mv en is niet in alle boringen bereikt. In deze afzettingen komen ook schelpresten (boring 10), kleibrokken (boringen 10 en 11), verslagen veen (boring 10), plantenresten (boringen 11 en 12) en zandlagen (boringen 10 en 12) voor. Dit pakket is afgezet door het Zeegat van Bergen. Het schelpenlaagje is mogelijk van antropogene oorsprong.
- Hieronder wordt (donker)grijs zwak siltig zand aangetroffen (boringen 10 en 12). In boring 10 zijn hierin schelpresten aangetroffen. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in ieder geval tot 220 cm –mv aanwezig (boring 12). Gezien de aard en diepteligging van de afzettingen worden deze afzettingen geïnterpreteerd als strandvlakte.

Alleen in boring 7 is de opbouw van de bodem anders dan hierboven beschreven. Aan de top wordt hier tot 90 cm –mv grijsbruin zwak siltig zand aangetroffen. Hieronder wordt licht bruingrijs en geelgrijs zwak siltig zand aangetroffen. In het geelgrijze zand zijn ook schelpresten aangetroffen. Deze afzettingen worden geïnterpreteerd als strandwalafzettingen (zie afb. 21). De afzettingen kunnen door de afwezigheid van bodemhorizonten bodemkundig niet geclassificeerd worden.

3.4 Deellocatie D: Benedenweg 220

Bij het verkennende booronderzoek zijn op deellocatie D in totaal zes boringen gezet tot een minimale diepte van 100 cm –mv en een maximale diepte van 365 cm –mv. De locatie van de boringen is weergegeven in afbeelding 19. De resultaten van het onderzoek zijn weergegeven in bijlage 1. Boring 3 is op 100 cm –mv gestaakt op een buis.

Op de onderzoekslocatie is zwak tot sterk siltig zand, sterk zandige klei en zwak tot sterk zandige klei aangetroffen.

De globale opbouw van de bodem op de onderzoekslocatie is als volgt:

- Aan de top wordt zwak tot sterk siltig zand aangetroffen. Het zand is grijsbruin/ bruingrijs/ witgrijs tot grijs van kleur. De ondergrens van deze laag varieert van 25 tot 80 cm –mv. In deze laag zijn roestvlekken waargenomen (boringen 4 t/m 6). Deze laag wordt geïnterpreteerd als opgebrachte laag.
- Hieronder wordt zwak tot matig siltig zand, zwak tot sterk zandige klei en kleiig zand aangetroffen. Deze afzettingen zijn donker bruingrijs, donker

grijsbruin tot grijs van kleur. Plaatselijk is de klei humeus en zwart (boringen 5 en 6). De ondergrens varieert van 35 tot > 200 cm –mv en is niet in alle boringen bereikt. In deze afzettingen komen ook schelpresten (boring 4), kleibrokken (boringen 4 en 5), plantenresten (boringen 4 en 5) en zandlagen (boring 6) voor. Dit pakket is afgezet door het Zeegat van Bergen. Ter plaatse van boring 3 liggen deze afzettingen aan het oppervlak en zijn ze niet afgedekt door opgebracht materiaal.

- Hieronder wordt grijs zwak siltig zand aangetroffen (boringen 4 en 6). In boring 4 zijn hier ook plantenresten waargenomen. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in ieder geval tot 280 cm –mv aanwezig (boring 4). Gezien de aard en diepteligging van de afzettingen worden deze afzettingen geïnterpreteerd als strandvlakte.

In boringen 1 en 2 is de opbouw van de bodem anders dan hierboven beschreven. Hier is tot 360 cm –mv alleen maar zwak siltig zand aangetroffen. In boring 1 is op een diepte van 90 cm –mv en 110 cm –mv onverbrand bot aangetroffen. Op 180 cm –mv, in een bruingrijze laag, is een fragment roodbakkend geglazuurd aardewerk aangetroffen. Dit fragment is bekeken door mw. drs. M. Essink en drs. N. van Malssen. Waarschijnlijk stamt het fragment uit de 18e eeuw (Nieuwe Tijd). In boring 2 is in de vergraven bouwvoor steenkool aangetroffen. Tussen 170 en 365 cm – mv zijn schelpresten aangetroffen. Dit pakket wordt geïnterpreteerd als strandwalafzettingen (zie afb. 21). De afzettingen kunnen door de afwezigheid van bodemhorizonten bodemkundig niet geclassificeerd worden.

4 Samenvatting en conclusie

4.1 Deellocatie A: Benedenweg 30

Deellocatie A ligt op de flank van de strandwal van Sint Pancras. De onderzoekslocatie is niet afgedekt op de geomorfologische kaart en bodemkaart. Op basis van bodemtypes in de omgeving, worden in het lage deel van deellocatie A poldervaaggronden verwacht. Deellocatie A valt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de IJzertijd bewoning plaatsgevonden. In 1290 was de onderzoekslocatie niet bebouwd. In 1713 was deellocatie A mogelijk deels bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie nog steeds bebouwd, en verder in gebruik als erf en weiland. In 1900 is deze situatie niet gewijzigd.

Tijdens het verkennende booronderzoek zijn op de onderzoekslocatie verschillende soorten afzettingen gevonden. In het uiterste oosten van de onderzoekslocatie zijn strandwalafzettingen aangetroffen, bestaande uit zwak tot sterk siltig zand. Deze zijn op de rest van de onderzoekslocatie niet aangetroffen. Het grootste gedeelte van de onderzoekslocatie is opgebouwd uit drie lagen. Aan de top wordt tot 40 à 110 cm –mv een vergraven pakket zwak tot sterk siltig zand aangetroffen. Hierin zijn ook baksteenfragmenten, stukjes puin, 19e-eeuwse aardewerkfragmenten en plaatselijk schelpmateriaal aangetroffen. Dit pakket is waarschijnlijk opgebracht. Hieronder wordt klei behorende bij het Zeegat van Bergen aangetroffen (tot 80 à 130 –mv). In het zuiden zijn aan de top van dit kleipakket fosfaatvlekken waargenomen en onverbrand bot en baksteen/leemspikkels. Onder dit pakket worden strandvlakte-afzettingen aangetroffen, bestaande uit zwak siltig zand met schelpresten.

Geconcludeerd kan worden dat door de ligging op een strandwal voor het oostelijke terreindeel de hoge archeologische trefkans vanaf het Neolithicum van kracht blijft. Op basis van de ligging binnen de historische kern van Sint Pancras, het historische kaartmateriaal en de aanwezigheid van diverse archeologische indicatoren, kan worden geconcludeerd dat voor de hele onderzoekslocatie een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf de Middeleeuwen geldt.

4.2 Deellocatie B: Benedenweg 212

Deellocatie B ligt op de flank van de strandwal van Sint Pancras. De onderzoekslocatie is niet afgedekt op de geomorfologische kaart en bodemkaart. Op basis van bodemtypes in de omgeving, worden in het lage deel van deellocatie B poldervaaggronden verwacht. Deellocatie B valt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. In de omge-

ving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Late IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Op de strandwal van Sint Pancras in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Romeinse Tijd bewoning plaatsgevonden. Mogelijk was deellocatie B in 1290 en 1713 al bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie deels bebouwd en in gebruik als erf en deels in gebruik als weiland. In 1900 was deellocatie B in gebruik als erf en bebouwd.

Tijdens het verkennende booronderzoek zijn op de onderzoekslocatie verschillende soorten afzettingen gevonden. In het uiterste oosten van de onderzoekslocatie zijn strandwalafzettingen aangetroffen, bestaande uit zwak siltig zand. Deze zijn op de rest van de onderzoekslocatie niet aangetroffen. Het grootste gedeelte van de onderzoekslocatie is opgebouwd uit drie lagen. Aan de top wordt tot 70 à 100 cm –mv een vergraven pakket zwak tot matig siltig zand aangetroffen. Hierin zijn ook fragmenten baksteen, fragmenten puin, een scherfje Faience-aardewerk en steenkool aangetroffen. Dit pakket is waarschijnlijk opgebracht. Hieronder wordt zwak tot sterk siltig zand en sterk tot uiterst siltige klei behorende bij het Zeegat van Bergen aangetroffen (tot minimaal 150 à 200 cm –mv). De ondergrens van dit pakket is niet overal bereikt. In deze afzettingen komen ook kleibrokken, veenbrokken en plantenresten voor. Onder dit pakket worden strandvlakte-afzettingen aangetroffen, bestaande uit geelgrijs zwak siltig zand met schelpresten. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in ieder geval tot 260 cm –mv aanwezig.

Geconcludeerd kan worden dat door de ligging op een strandwal voor het oostelijke terreindeel de hoge archeologische trefkans vanaf het Neolithicum van kracht blijft. Op basis van de ligging binnen de historische kern van Sint Pancras, het historische kaartmateriaal en de aanwezigheid van diverse archeologische indicatoren, kan worden geconcludeerd dat voor de hele onderzoekslocatie een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf de Middeleeuwen van kracht is.

4.3 Deellocatie C: Benedenweg 212a

Deellocatie C ligt op de flank van de strandwal van Sint Pancras. De onderzoekslocatie is niet afgedekt op de geomorfologische kaart en bodemkaart. Op basis van bodemtypes in de omgeving, worden in het lage deel van deellocatie C poldervaaggronden verwacht. Deellocatie C valt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in elk geval sinds de Late IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Op de strandwal van Sint Pancras in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Romeinse Tijd bewoning plaatsgevonden. Mogelijk was deellocatie C in 1290 en 1713 al bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie grotendeels in gebruik als weiland, en mogelijk een klein deel als erf. In 1900 was deellocatie C in gebruik als erf.

Tijdens het verkennende booronderzoek zijn op de onderzoekslocatie ver-

schillende soorten afzettingen gevonden. In het uiterste oosten van de onderzoekslocatie zijn strandwalafzettingen aangetroffen, bestaande uit zwak siltig zand. Deze zijn op de rest van de onderzoekslocatie niet aangetroffen. Het grootste gedeelte van de onderzoekslocatie is opgebouwd uit drie lagen. Aan de top wordt tot 100 cm –mv een vergraven pakket zwak tot matig siltig zand aangetroffen. Hierin zijn ook fragmenten baksteen, fragmenten puin en schelpresten aangetroffen. Dit pakket is waarschijnlijk opgebracht. Hieronder wordt zwak tot sterk siltig zand, sterk siltige klei en zwak kleilig tot mineraalarm veen aangetroffen. Dit zijn afzettingen behorende bij het Zeegat van Bergen. De ondergrens van deze laag varieert van 135 tot > 200 cm –mv en is niet in alle boringen bereikt. In deze afzettingen komen ook kleibrokken, verslagen veen, plantenresten en zandlagen voor. Onder dit pakket worden strandvlakte afzettingen aangetroffen, bestaande uit (donker)grijs zwak siltig zand met schelpresten. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in ieder geval tot 220 cm –mv aanwezig.

Geconcludeerd kan worden dat door de ligging op een strandwal voor het oostelijke terreindeel de hoge archeologische trefkans vanaf het Neolithicum van kracht blijft. Op basis van de ligging binnen de historische kern van Sint Pancras, het historische kaartmateriaal en de aanwezigheid van een opgebrachte laag met daarin fragmenten baksteen en schelpresten, kan worden geconcludeerd dat voor de hele onderzoekslocatie een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf de Middeleeuwen van kracht is.

4.4 Deellocatie D: Benedenweg 220

Deellocatie D ligt op de flank van de strandwal van Sint Pancras. De onderzoekslocatie is niet afgedekt op de geomorfologische kaart en bodemkaart. Op basis van bodemtypes in de omgeving, worden in het lage deel van deellocatie D poldervaaggronden verwacht. Deellocatie D valt binnen de historische kern van Sint Pancras (archeologisch monument van hoge waarde). Door de ligging op een strandwal en in de historische kern van Sint Pancras, is er een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen voor de periode Neolithicum – Nieuwe Tijd. In de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Late IJzertijd bewoning plaatsgevonden. Op de strandwal van Sint Pancras in de omgeving van de onderzoekslocatie heeft in ieder geval sinds de Romeinse Tijd bewoning plaatsgevonden. Mogelijk was deellocatie D in 1290 en 1713 al bebouwd. In 1832 was de onderzoekslocatie in gebruik als weiland. In 1900 was deellocatie D in gebruik als erf en deels bebouwd.

Tijdens het verkennende booronderzoek zijn op de onderzoekslocatie verschillende soorten afzettingen gevonden. In het uiterste oosten van de onderzoekslocatie zijn strandwalafzettingen aangetroffen, bestaande uit zwak siltig zand. Deze zijn op de rest van de onderzoekslocatie niet aangetroffen. In de strandwalafzettingen is op verschillende dieptes onverbrand bot en een aardewerk scherf uit de 18e eeuw aangetroffen. Het grootste gedeelte van de onderzoekslocatie is opgebouwd uit drie lagen. Aan de top wordt tot 20 à 80 cm –mv een vergraven pakket zwak tot sterk siltig zand aangetroffen. Dit pakket is waarschijnlijk opgebracht.

Hieronder wordt zwak tot matig siltig zand, zwak tot sterk zandige klei en kleiig zand aangetroffen. Dit zijn afzettingen behorende bij het Zeegat van Bergen. De ondergrens van deze laag varieert van 35 tot > 200 cm –mv en is niet in alle boringen bereikt. In deze afzettingen komen ook kleibrokken, plantenresten, schelpresten en zandlagen voor. Onder dit pakket worden strandvlakte afzettingen aangetroffen, bestaande uit grijs zwak siltig zand met schelpresten. De ondergrens van dit pakket is niet bereikt, maar dit pakket is in ieder geval tot 280 cm –mv aanwezig.

Geconcludeerd kan worden dat door de ligging op een strandwal voor het oostelijke terreindeel de hoge archeologische trefkans vanaf het Neolithicum van kracht blijft. Op basis van de ligging binnen de historische kern van Sint Pancras, het historische kaartmateriaal en waarnemingen in de omgeving, kan worden geconcludeerd dat voor de hele onderzoekslocatie een hoge trefkans op archeologische resten en/of sporen vanaf de Middeleeuwen van kracht is.

5 Aanbeveling

5.1 Deellocatie A: Benedenweg 30

Doordat de onderzoekslocatie (deels) een hoge archeologische trefkans heeft en thans nog bebouwd is, wordt geadviseerd de sloop van de ondergrondse delen van de huidige bebouwing onder archeologische begeleiding – protocol opgraven – te laten plaatsvinden. Hierbij kunnen mogelijke oude bouwhistorische elementen uit de Nieuwe Tijd en eventueel uit de Middeleeuwen door archeologen gedocumenteerd worden. Daarna wordt gezien het beperkte oppervlak van de bodemverstoring (120 m²) geadviseerd de bouwput onder archeologische begeleiding (protocol opgraven) uit te graven. Dit houdt in dat de ontgravingswerkzaamheden worden uitgevoerd onder regie van een archeoloog. Het voordeel van een archeologische begeleiding is dat de procedure voor het wijzigen van het bestemmingsplan en het verlenen van de bouwvergunning geen vertraging oploopt, omdat de archeologische begeleiding als voorwaarde in de vergunningverlening wordt opgenomen. De bouwlocatie kan direct na de graafwerkzaamheden worden vrijgegeven. Een mogelijk nadeel is dat het overige deel van de locatie zijn hoge archeologische verwachtingswaarde blijft behouden en een dubbelbestemming krijgt. Bij eventuele toekomstige bodemverstorende werkzaamheden zal hier alsnog archeologisch onderzoek moeten worden uitgevoerd. Voor het begeleiden van de sloop en het uitvoeren van een archeologische begeleiding is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk dat voor aanvang de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door het bevoegd gezag, de gemeente Langedijk. Het is aan het bevoegd gezag om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen.

5.2 Deellocatie B: Benedenweg 212

Doordat de onderzoekslocatie (deels) een hoge archeologische trefkans heeft en thans nog bebouwd is, wordt geadviseerd de sloop van de ondergrondse delen van de huidige bebouwing onder archeologische begeleiding – protocol opgraven – te laten plaatsvinden. Hierbij kunnen mogelijke oude bouwhistorische elementen uit de Nieuwe Tijd en eventueel uit de Middeleeuwen door archeologen gedocumenteerd worden. Daarna wordt gezien het beperkte oppervlak van de bodemverstoring (120 m²) geadviseerd de bouwput onder archeologische begeleiding (protocol opgraven) uit te graven. Dit houdt in dat de ontgravingswerkzaamheden worden uitgevoerd onder regie van een archeoloog. Het voordeel van een archeologische begeleiding is dat de procedure voor het wijzigen van het bestemmingsplan en het verlenen van de bouwvergunning geen vertraging oploopt, omdat de archeologische begeleiding als voorwaarde in de vergunningverlening wordt opgenomen. De bouwlocatie kan direct na de graafwerkzaamheden worden vrijgegeven. Een mogelijk nadeel is dat het overige deel van de locatie zijn hoge archeologische verwachtingswaarde blijft behouden en een dubbelbestemming krijgt. Bij eventuele toekomstige bodemverstorende werkzaamheden zal hier alsnog archeologisch onderzoek moeten worden uitgevoerd. Voor het begeleiden van de sloop en het

uitvoeren van een archeologische begeleiding is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk dat voor aanvang de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door het bevoegd gezag, de gemeente Langedijk. Het is aan het bevoegd gezag om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen.

5.3 Deellocatie C: Benedenweg 212a

Doordat de onderzoekslocatie (deels) een hoge archeologische trefkans heeft en thans nog bebouwd is, wordt geadviseerd de sloop van de ondergrondse delen van de huidige bebouwing onder archeologische begeleiding – protocol opgraven – te laten plaatsvinden. Hierbij kunnen mogelijke oude bouwhistorische elementen uit de Nieuwe Tijd en eventueel uit de Middeleeuwen door archeologen gedocumenteerd worden. Daarna wordt gezien het beperkte oppervlak van de bodemverstoring (120 m²) geadviseerd de bouwput onder archeologische begeleiding (protocol opgraven) uit te graven. Dit houdt in dat de ontgravingswerkzaamheden worden uitgevoerd onder regie van een archeoloog. Het voordeel van een archeologische begeleiding is dat de procedure voor het wijzigen van het bestemmingsplan en het verlenen van de bouwvergunning geen vertraging oploopt, omdat de archeologische begeleiding als voorwaarde in de vergunningverlening wordt opgenomen. De bouwlocatie kan direct na de graafwerkzaamheden worden vrijgegeven. Een mogelijk nadeel is dat het overige deel van de locatie zijn hoge archeologische verwachtingswaarde blijft behouden en een dubbelbestemming krijgt. Bij eventuele toekomstige bodemverstorende werkzaamheden zal hier alsnog archeologisch onderzoek moeten worden uitgevoerd. Voor het begeleiden van de sloop en het uitvoeren van een archeologische begeleiding is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk dat voor aanvang de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door het bevoegd gezag, de gemeente Langedijk. Het is aan het bevoegd gezag om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen.

5.4 Deellocatie D: Benedenweg 220

Doordat de onderzoekslocatie (deels) een hoge archeologische trefkans heeft en thans nog bebouwd is, wordt geadviseerd de sloop van de ondergrondse delen van de huidige bebouwing onder archeologische begeleiding – protocol opgraven – te laten plaatsvinden. Hierbij kunnen mogelijke oude bouwhistorische elementen uit de Nieuwe Tijd en eventueel uit de Middeleeuwen door archeologen gedocumenteerd worden. Daarna wordt gezien het beperkte oppervlak van de bodemverstoring (120 m²) geadviseerd de bouwput onder archeologische begeleiding (protocol opgraven) uit te graven. Dit houdt in dat de ontgravingswerkzaamheden worden uitgevoerd onder regie van een archeoloog. Het voordeel van een archeologische begeleiding is dat de procedure voor het wijzigen van het bestemmingsplan en het verlenen van de bouwvergunning geen vertraging oploopt, omdat de archeologische begeleiding als voorwaarde in de vergunningverlening wordt opgenomen. De bouwlocatie kan direct na de graafwerkzaamheden worden vrijgegeven. Een mogelijk nadeel is dat het overige deel van de locatie zijn hoge archeologische

verwachtingswaarde blijft behouden en een dubbelbestemming krijgt. Bij eventuele toekomstige bodemverstorende werkzaamheden zal hier alsnog archeologisch onderzoek moeten worden uitgevoerd. Voor het begeleiden van de sloop en het uitvoeren van een archeologische begeleiding is een Programma van Eisen (PvE) noodzakelijk dat voor aanvang de werkzaamheden moet worden goedgekeurd door het bevoegd gezag, de gemeente Langedijk. Het is aan het bevoegd gezag om op basis van dit advies een selectiebesluit te nemen.

6 Aangepaste aanbeveling na overleg met CENH

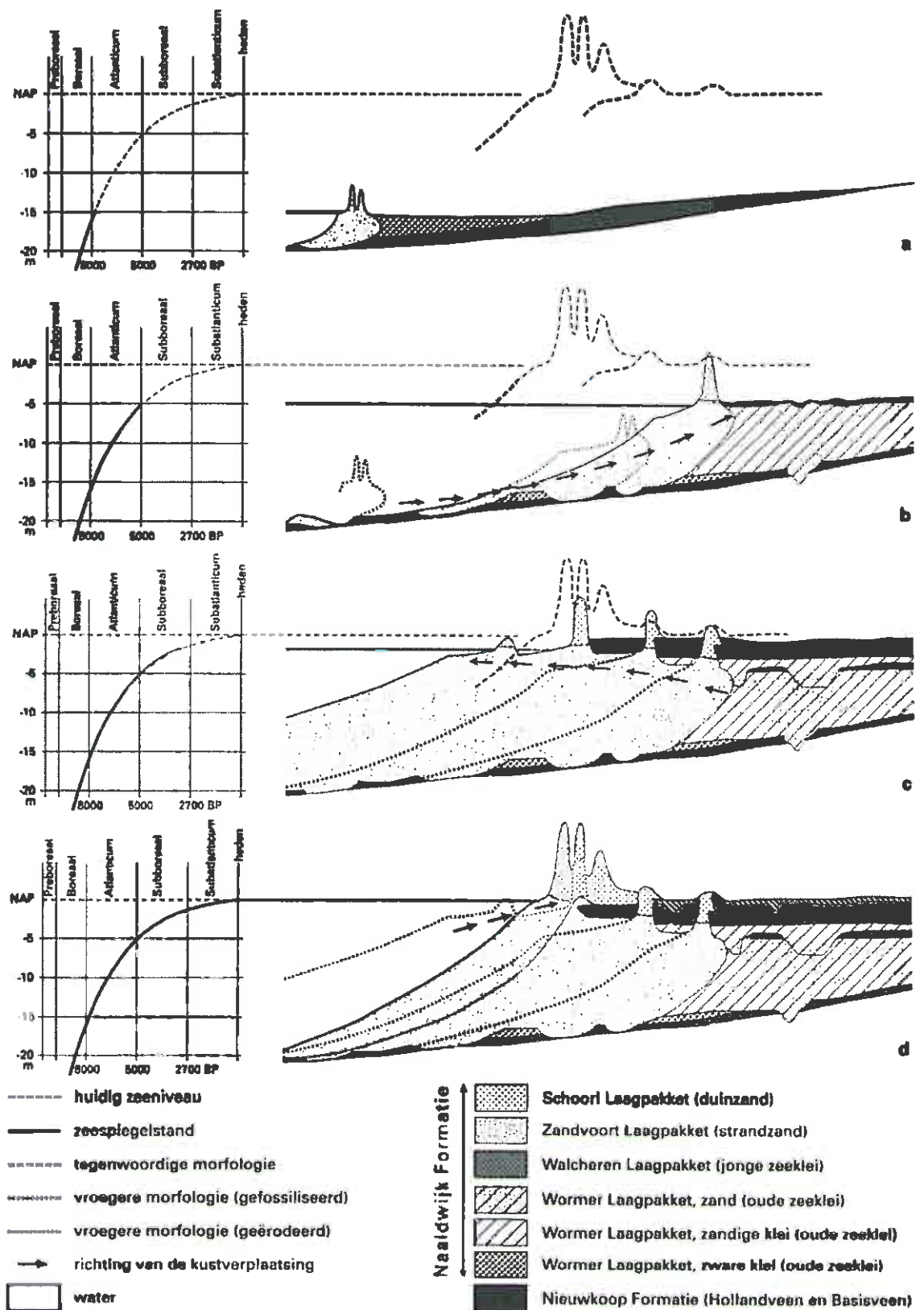
Na aanleiding van de concept-rapportage wordt na overleg met Cultureel Erfgoed Noord-Holland (CENH), die het rapport voor de gemeente Langebroek heeft getoetst, de aanbeveling gedaan om twee deellocaties te onderzoeken in plaats van op alle vier locaties. Geadviseerd wordt om een proefsleuvenonderzoek op de locaties A en B uit te voeren. Voor dit onderzoek is inmiddels een Programma van Eisen (PvE) opgesteld, dat inmiddels aan de gemeente is overlegd.

Voorafgaand aan dit veldonderzoek dient ook een bouwhistorisch onderzoek te worden uitgevoerd naar de bebouwing op deellocatie B, die mogelijk terug gaat tot het begin van de 19e eeuw. Het proefsleuvenonderzoek dient zich te concentreren op de geologische opbouw, bewoningssporen uit de IJzertijd op de flank van de strandwal, het bewoningsvacuüm tussen 1300 en 1450 en de onderlinge verschillen tussen locaties A en B in termen van bewoning.

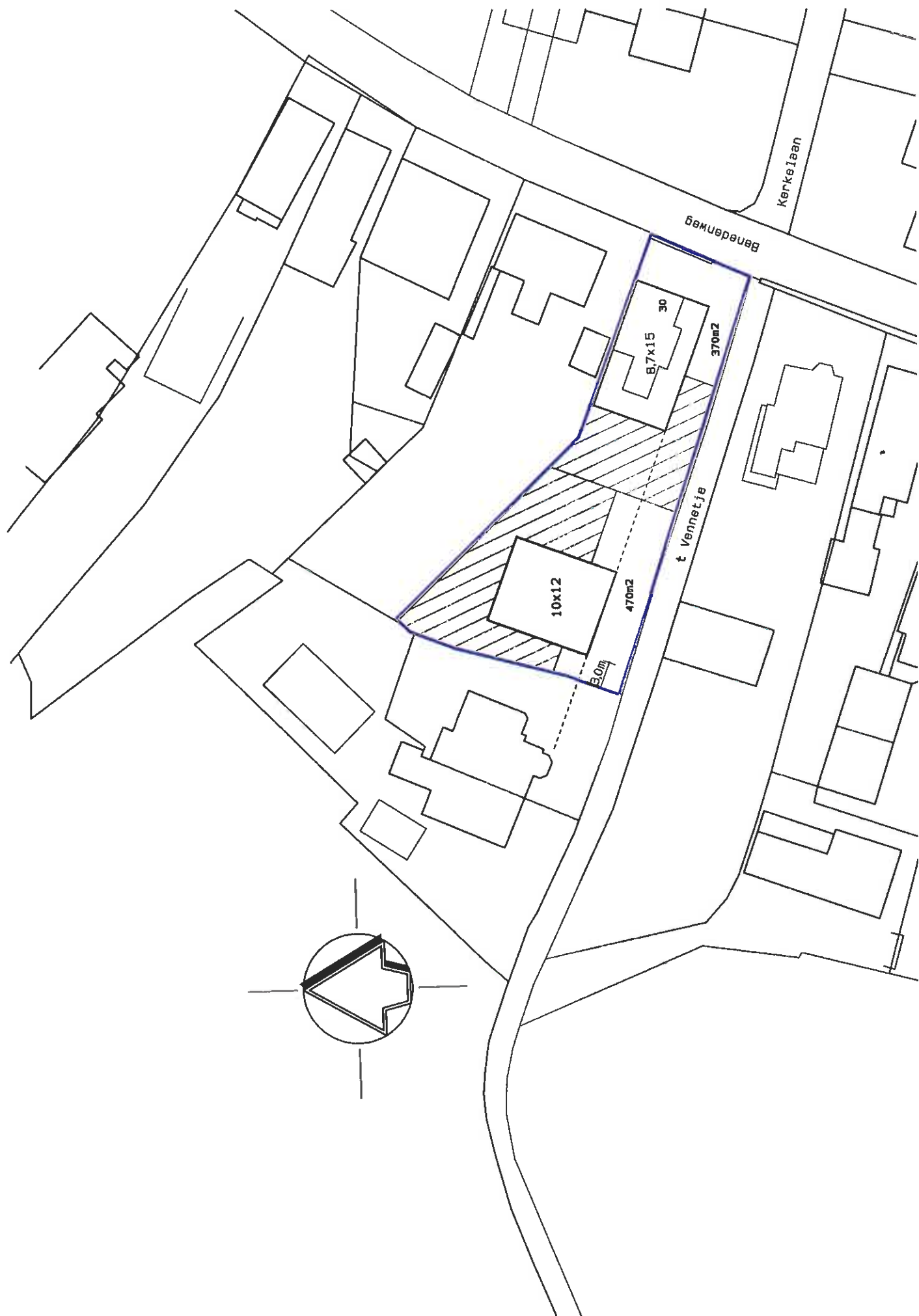
De locaties C en D kunnen worden vrijgegeven. Indien er tijdens de bouw/graafwerkzaamheden archeologische resten op deze locaties worden aangetroffen, dient dit, conform de Wamz/Monumentenwet 1988, te worden gemeld bij het bevoegd gezag.

Literatuur

- Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). 4e, geheel herziene druk.
- Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.
- Brandt, R.W. et al. (red.), 1992. *ARCHIS. Archeologisch Basis Register, versie 1.0*. Amersfoort.
- Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.
- Rosing, H., 1995. *Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000; Toelichting bij de kaartbladen 9 West Texel (gedeeltelijk), 14 West en 14 Oost Medemblik, 15 West Stavoren (gedeeltelijk) en 19 West Alkmaar*. Wageningen (Bodemkaart van Nederland Schaal 1:50.000).

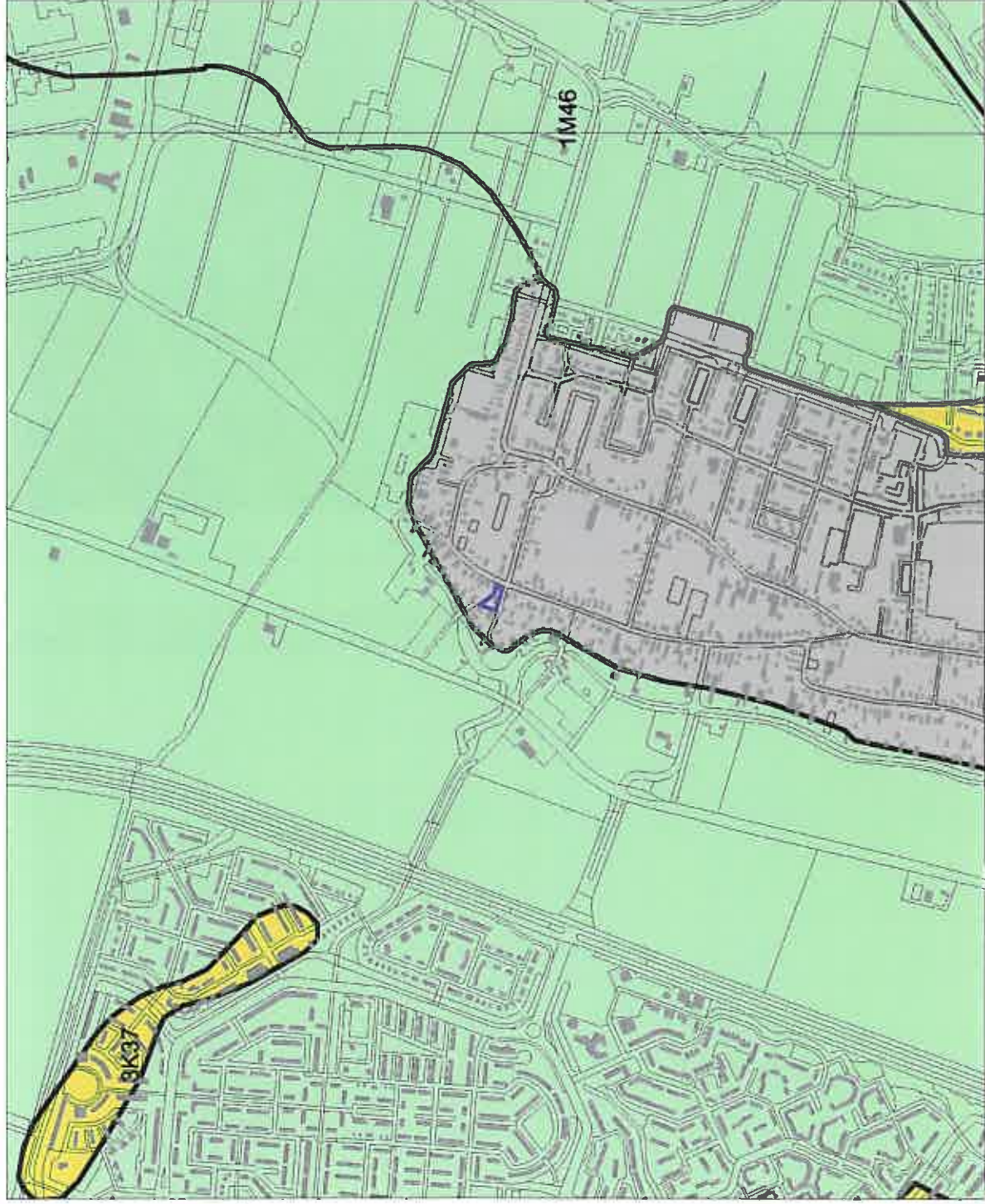
Afbeelding 2. Ontwikkeling van de strandwallen (rechts) in relatie met de zee-spiegelstijging (links). Bron: Berendsen (2004).

Afbeelding 3. Topografische kaart van deellocatie A, Benedenweg 30 (blauw omlijnd) en omgeving. De veigedrukte zwarte lijnen markeren de mogelijke bouwblokken. Bron: Architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder bna vof.

01-06-2010

115247 / 520958

Legenda

- HUIZEN
- TOP10 ((c)TDN)
- GEOMORFOLOGIE ((c)Altera)
- Wanden
- Hoge heuvels en ruggen
- Terpen
- Hoge duinen
- Plateaus
- Terrassen
- Plateau-achtige vormen
- Waaiervormige glooiingen
- Niet-waaiervormige glooiingen
- Lage ruggen en heuvels
- Wekvingen
- Vlakten
- Laagten
- Ondiepe dalen
- Matig diepe dalen
- Diepe dalen
- Water
- Bebouwing
- Overig (Dijken etc)

0 500 m

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Algemeen van Oudheid, Cultuur en
Waarde

113025 / 519142

Abbeelding 4. Geomorfologische kaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

Afbeelding 5. Hoogtekaart van Sint Pancras en omgeving. De onderzoekslocaties vallen binnen de omcirkelde gebieden. Deellocatie A valt binnen de noordelijke cirkel, deellocaties B,C en D binnen de zuidelijke cirkel. Oranje is hoog en blauw is laag. Bron: www.ahn.nl.

01-06-2010

115247 / 520958

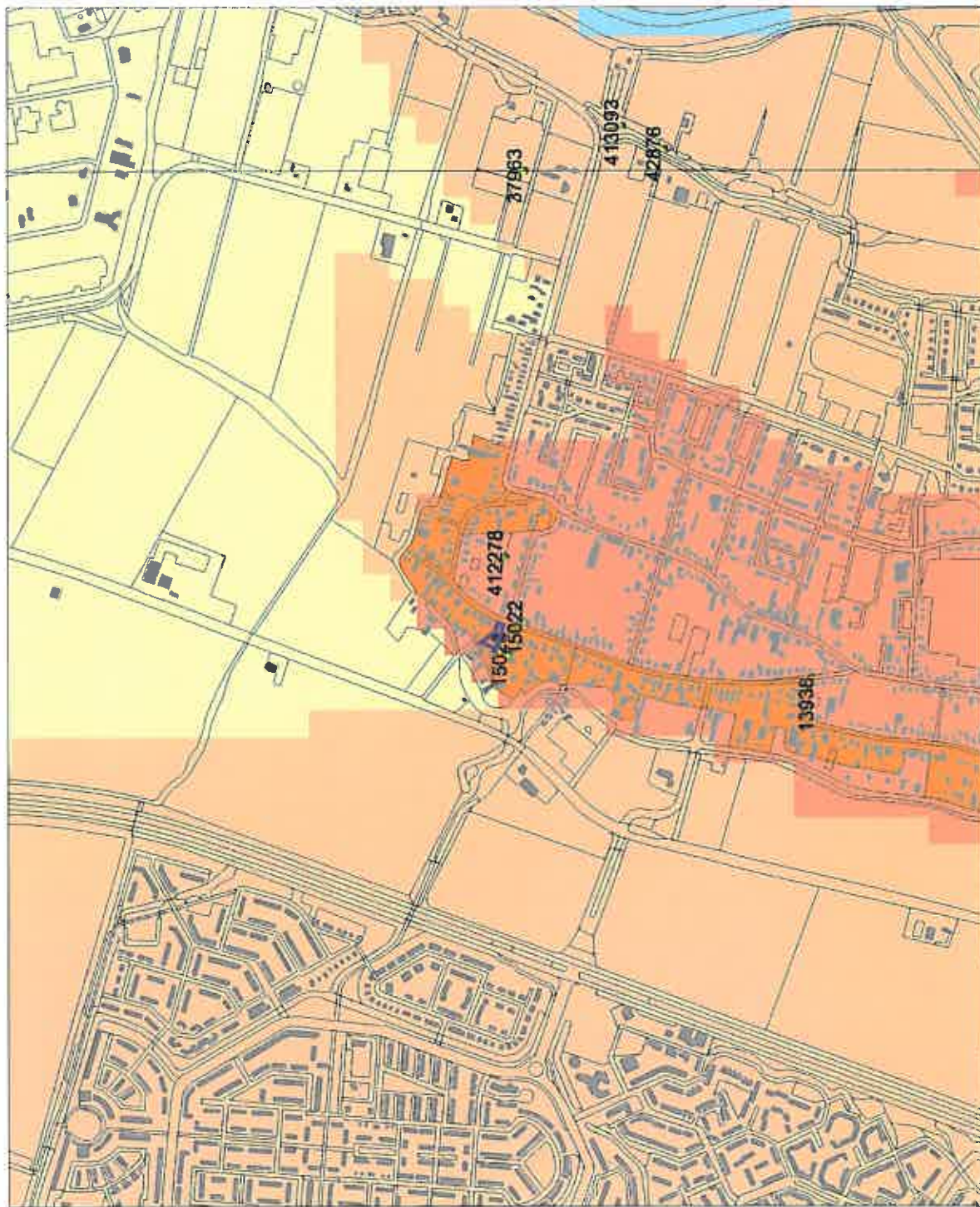

113025 / 519142

Afbeelding 6. Bodemkaart van de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

01-06-2010

115304 / 520958

113082 / 519142

Legenda

- HUIZEN
- TOP-10 ((c)TDN)
- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN**
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW**
 - zeer lage trefkans
 - lage trefkans
 - middelhoge trefkans
 - hoge trefkans
 - lage trefkans (water)
 - middelhoge trefkans (water)
 - hoge trefkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

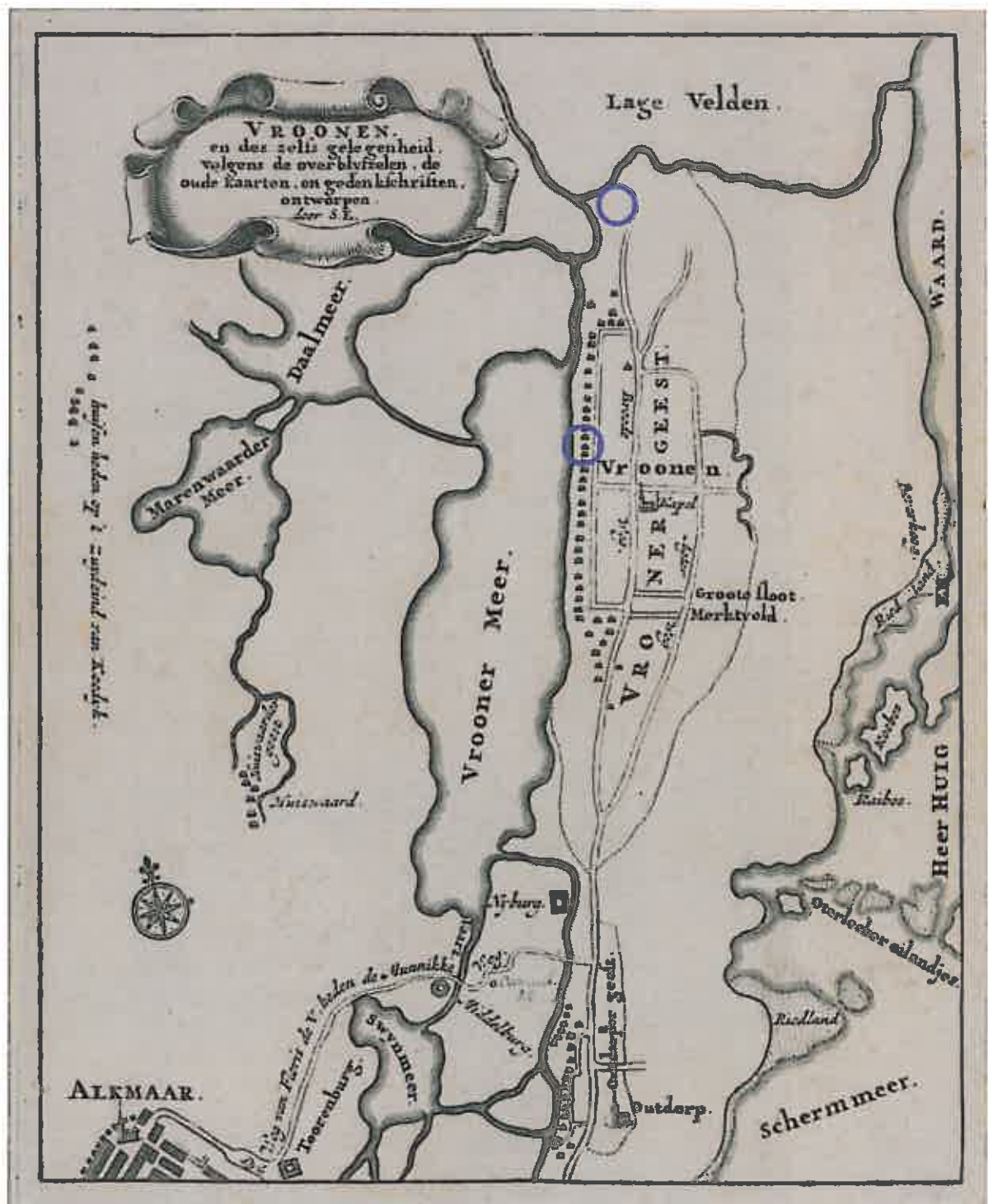
0 500 m

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Algemeen van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Afbeelding 7. Archeologische waarden op de onderzoekslocatie (blauw omlijnd) en in de omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

Afbeelding 8. Vroonen (voorloper van Sint Pancras) in 1290 (reconstructie van Simon Eikelenberg (omstreeks 1700 vervaardigd) naar de situatie omstreeks 1290). Deellocatie A valt binnen de noordelijke cirkel, deellocaties B,C en D binnen de zuidelijke cirkel. Bron: <http://www.hvsint-pancras.nl/>.

Afbeelding 10. Een deel van Sint Pancras op een kadastrale kaart uit het begin van de 19e eeuw. Deellocatie A is blauw omlijnd. De kaart is westelijk gericht. Bron: www.watwaswaar.nl.

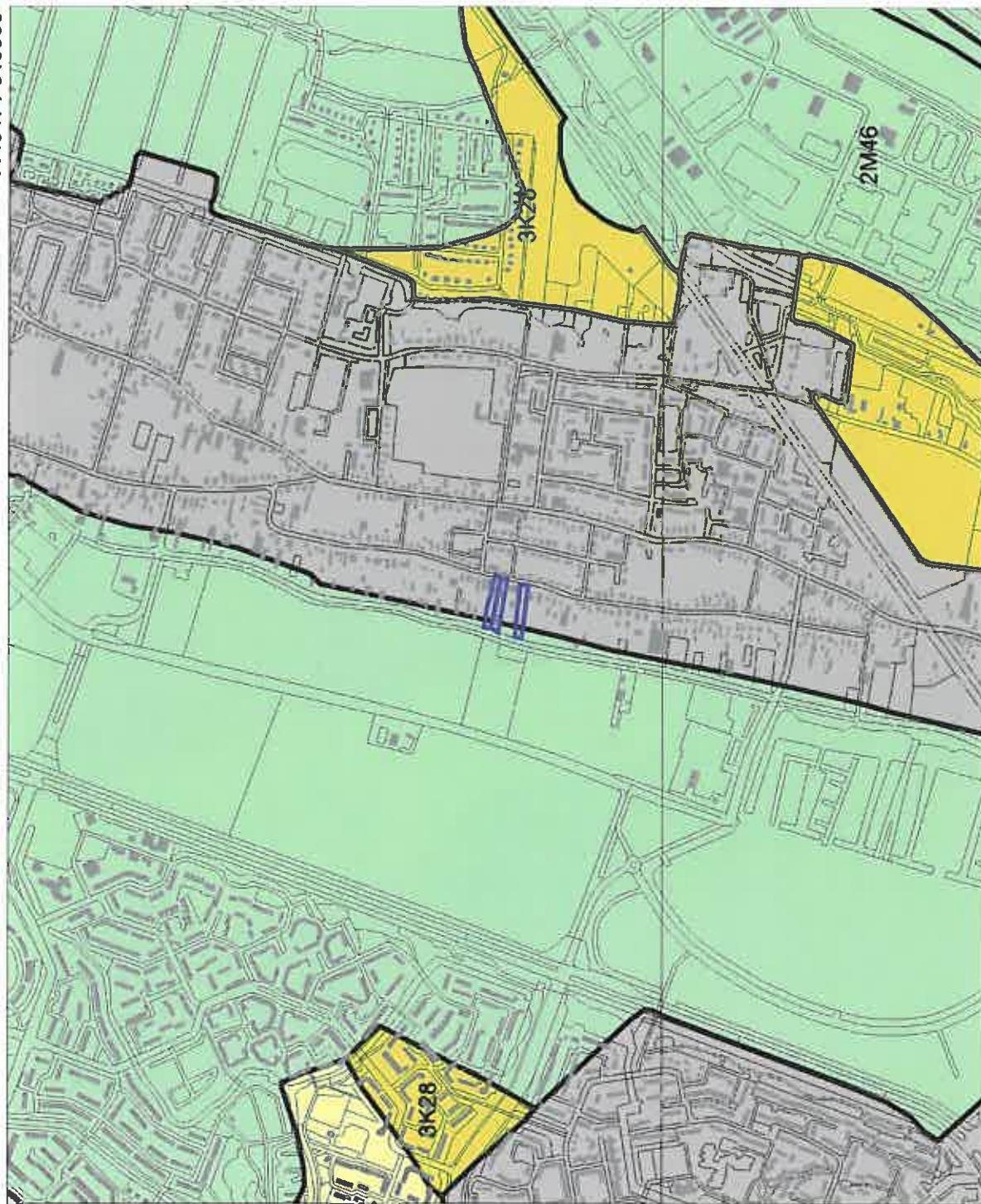
Afbeelding 11. Deellocatie A (blauw omlijnd) op een kaart uit het begin van de 20e eeuw. Bron: www.kich.nl.

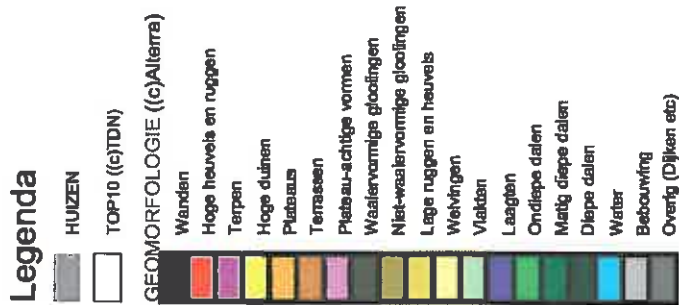
Afbeelding 12. Topografische kaart van deellocatie B, C en D (blauw omlind) en omgeving. De vetgedrukte zwarte lijnen markeren de mogelijke bouwblokken. Bron: Architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder bna vof.

01-06-2010

114947 / 519963

112725 / 518147

Archis2

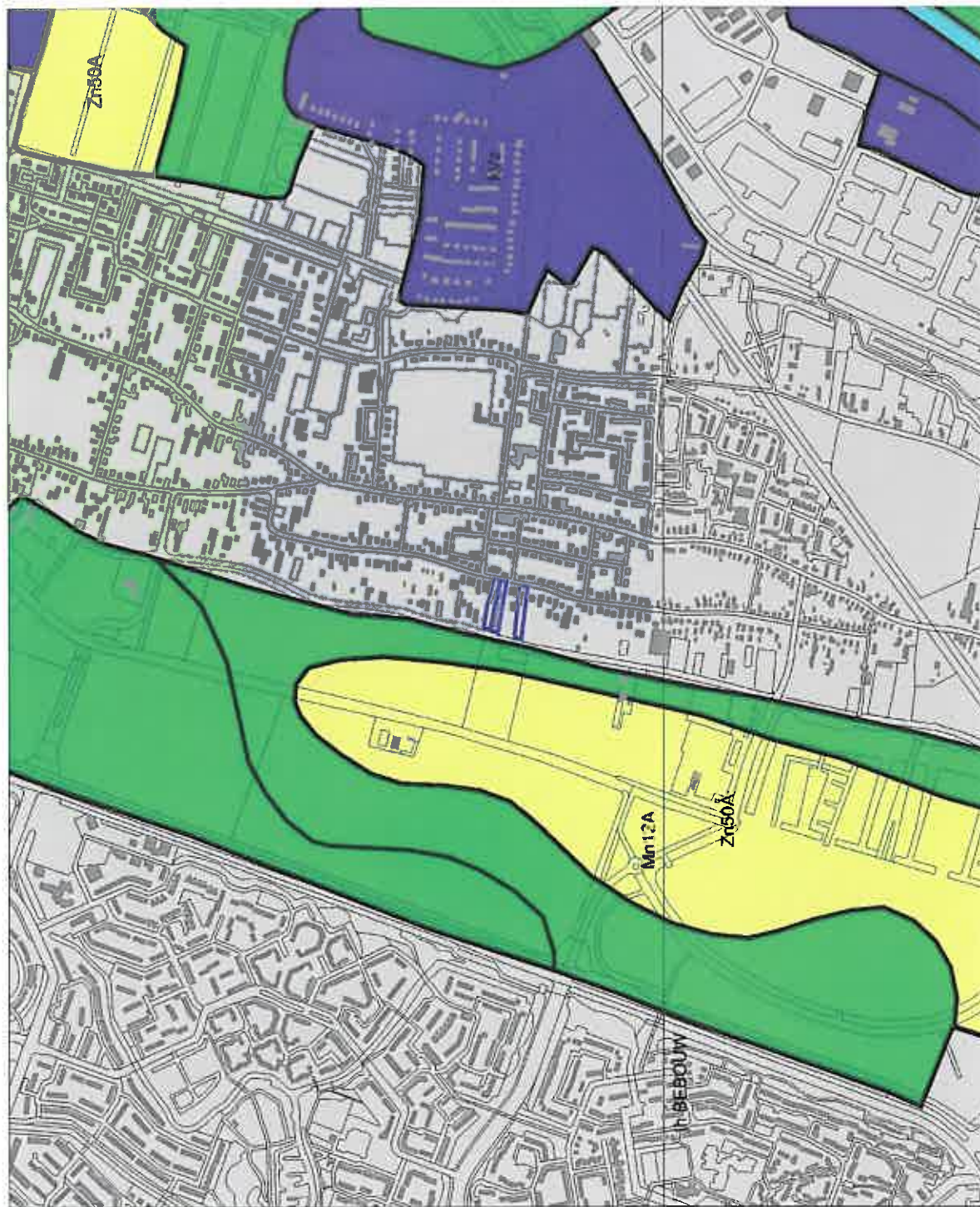

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Algemeen Bureau van Landmeting
Vierde weg

Afbeelding 13. Geomorfologie in de omgeving van deellocatie B, C en D (blauw omlijnd). Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

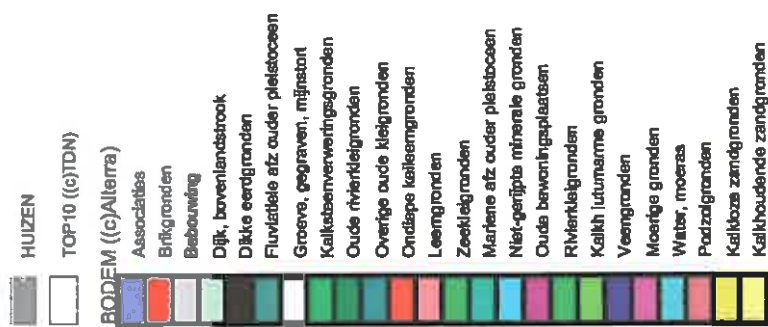
01-06-2010

114947 / 519963

112725 / 518147

Legenda

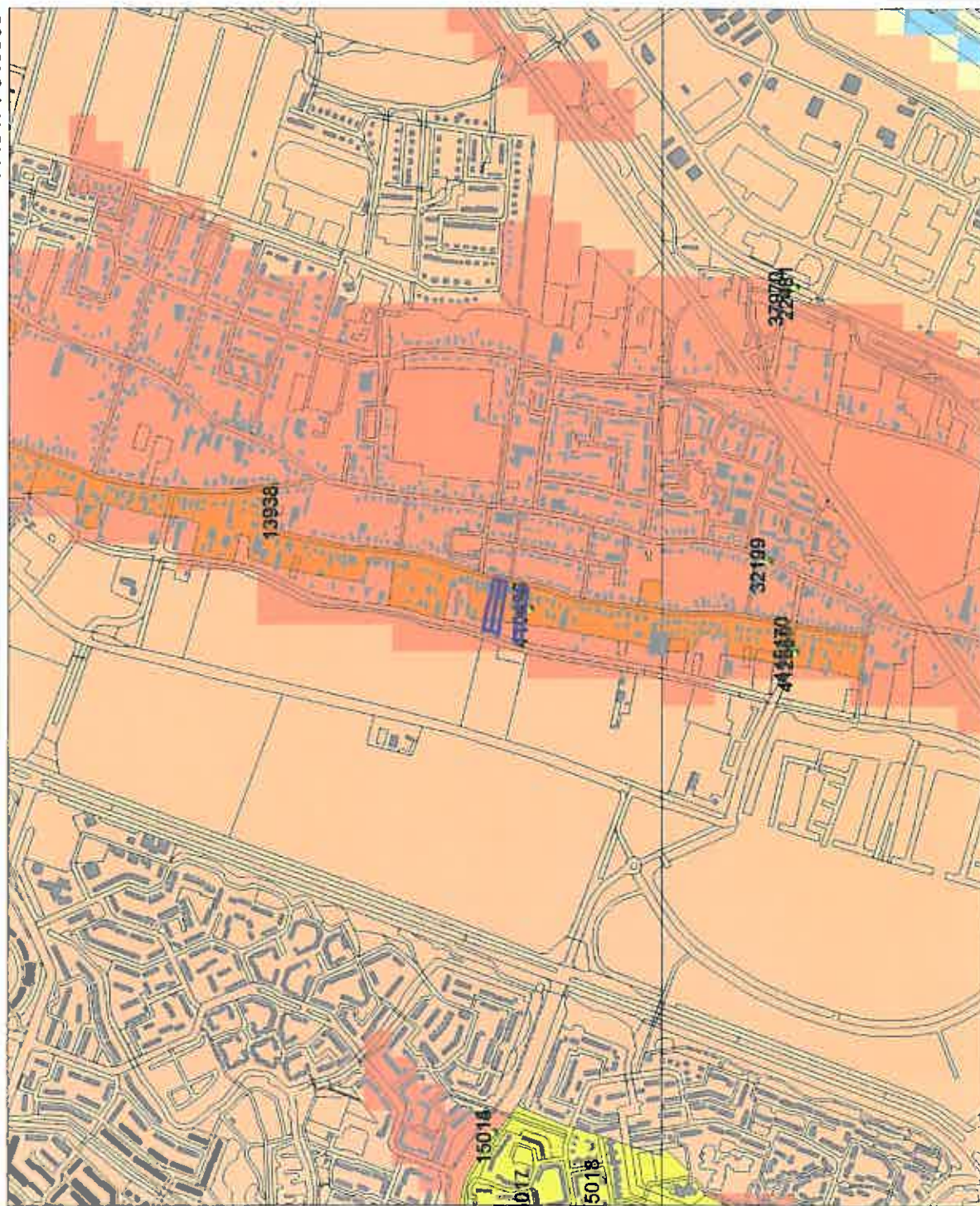
Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

Afbeelding 14. Bodemkaart in de omgeving van deellocatie B, C en D (blauw omlijnd). Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

01-06-2010

114947 / 519963

112725 / 518147

Legenda

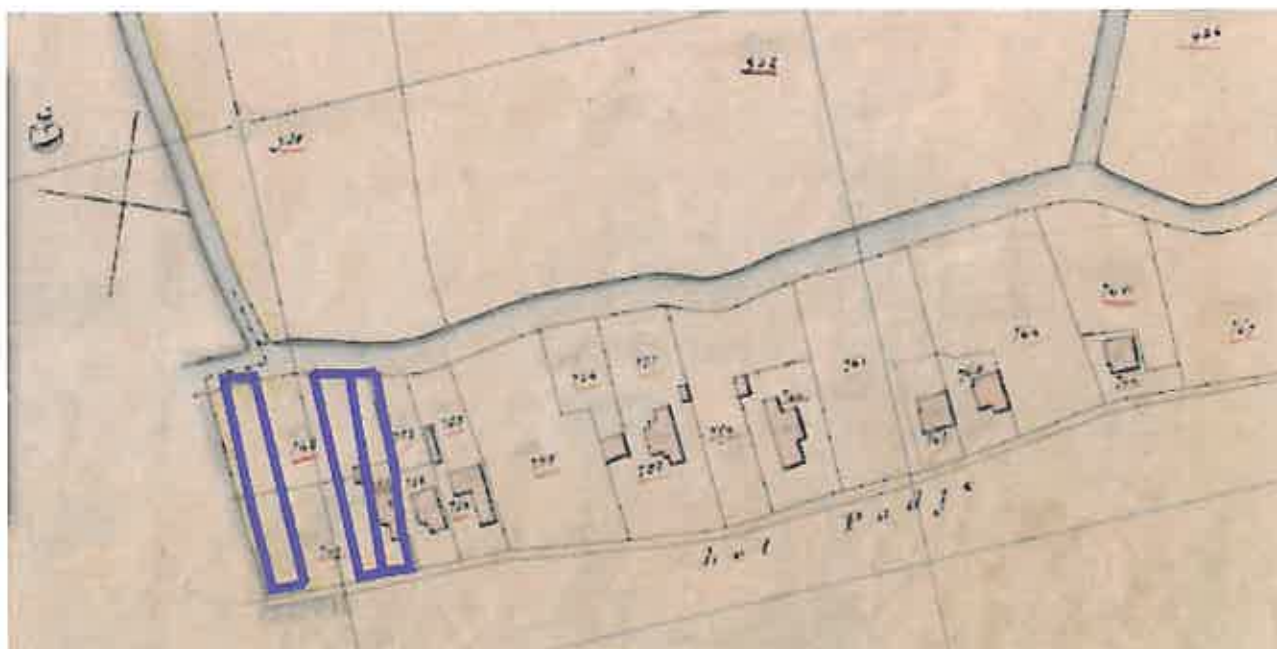
- HUIZEN
- TOP10 (e)TDN
- WAARNEMINGEN
- MONUMENTEN
 - archeologische betekenis
 - archeologische waarde
 - hoge archeologische waarde
 - zeer hoge archeologische waarde
 - zeer hoge arch waarde, beschermd
- IKAW
 - zeer lage treffkans
 - lage treffkans
 - middelste treffkans
 - hoge treffkans
 - lage treffkans (water)
 - middelste treffkans (water)
 - hoge treffkans (water)
 - water
 - niet gekarteerd

0 500 m

Archis2

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap

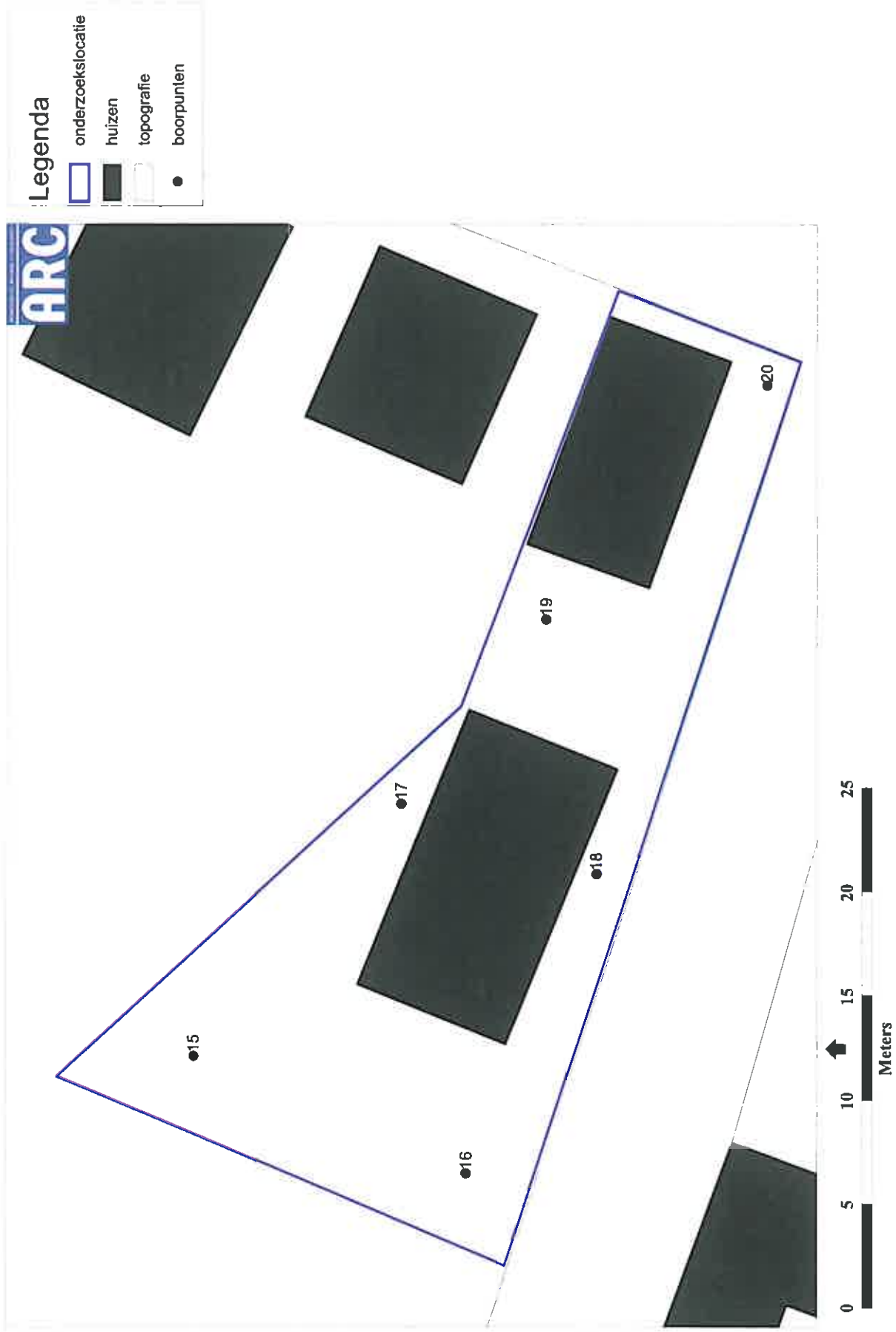
Abbeelding 15. Archeologische waarden in de omgeving van deellocatie B, C en D (blauw omlind) en in de omgeving. Bron: Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed/Archis2.

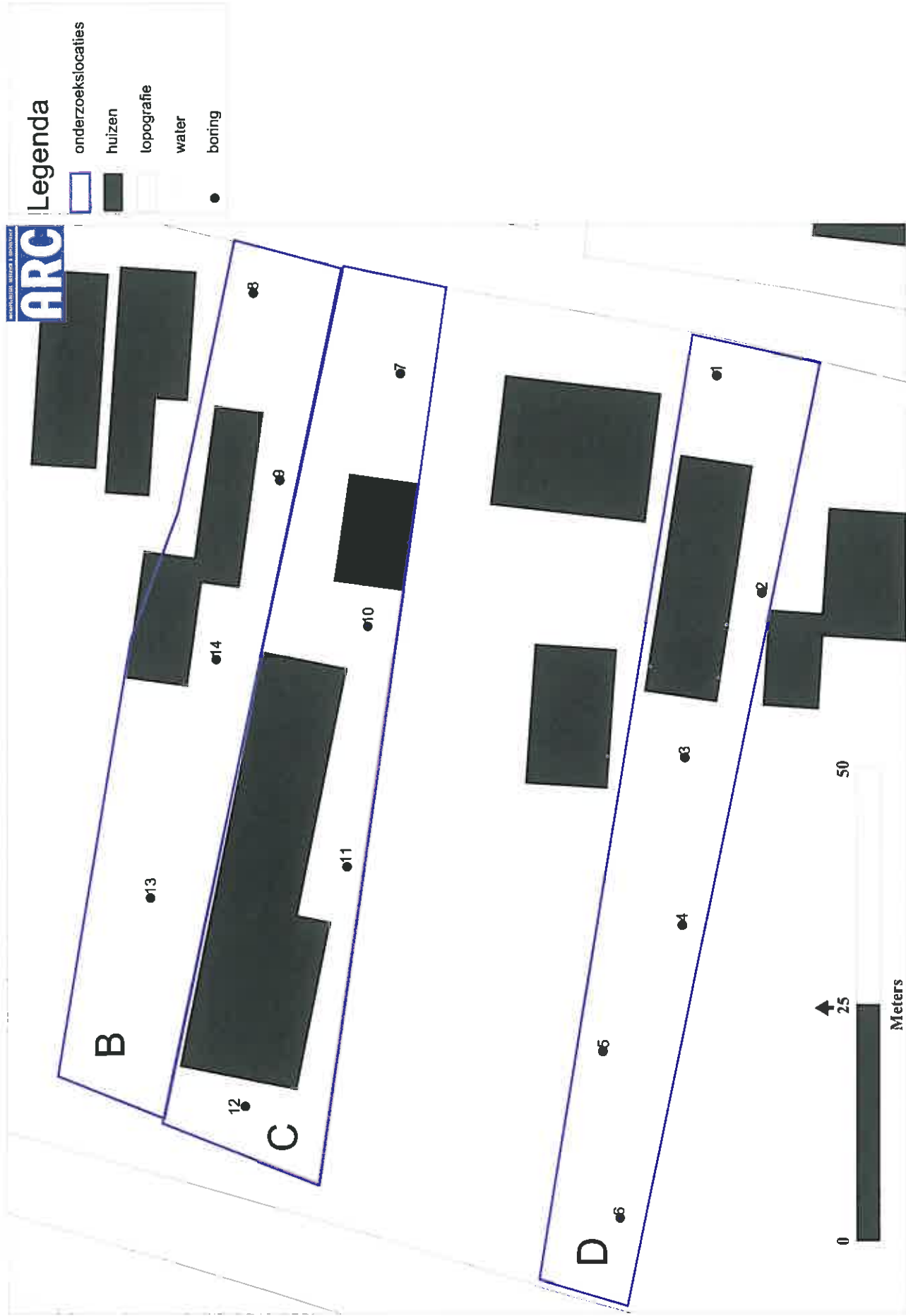
Afbeelding 16. Een deel van Sint Pancras op een kadastrale kaart uit het begin van de 19e eeuw. Indicatieve ligging van deellootatie B, C en D is met blauwe omlijning weergegeven. De kaart is westelijk gericht. Bron: www.watwaswaar.nl.

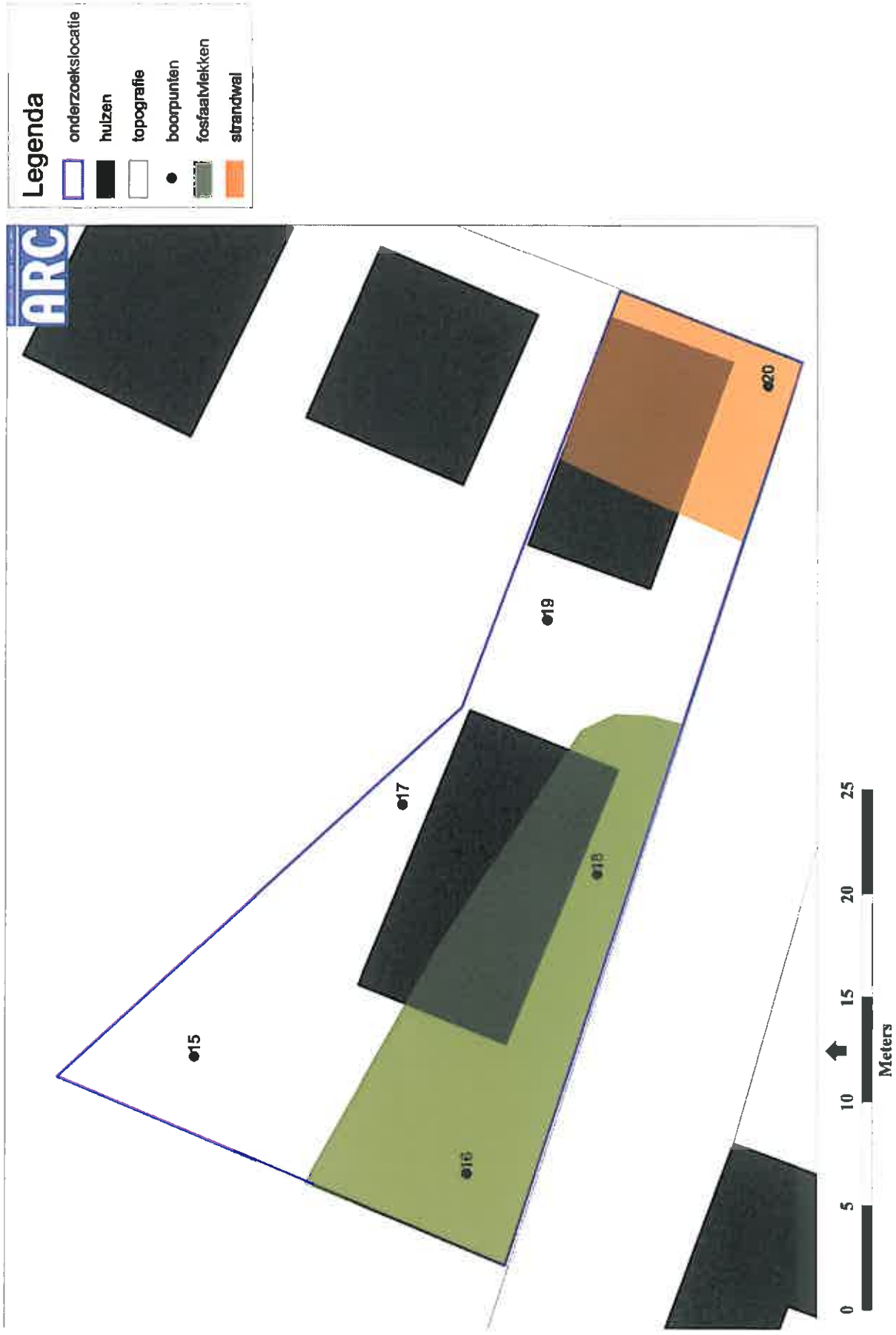
Afbeelding 17. Deellootatie B, C en D (blauw omlijnd) op een kaart uit het begin van de 20e eeuw. Bron: www.kich.nl.

Afbeelding 18. Boorpunten op Benedenweg 30 (deellocatie A).

Afbeelding 19. Boorpunten op Benedenweg 212, 212a en 220 (deellocatie B, C en D).

Afbeelding 20. Locatie van de strandwal en fosfaatvlekken op de Benedenweg 30 (deellocatie A).

Afbeelding 21. Locatie van de strandwal en strandvlakte zoals aangetroffen tijdens het verkennende booronderzoek op de Benedenweg 212, 212a en 220 (deellocatie B, C en D). Voor de volledige bodemopbouw zie tekst.

Bijlage 1 Boorstaten

Locatiebepaling	gemeten, GPS
Referentievlak	Normaal Amsterdams Peil
Maaiveldhoogtebepaling	geschat, actueel hoogtebestand
Nauwkeurigheid maaiveldhoogte	10 cm

De volgende afkortingen worden in de boorstaten gebruikt.

grondsoort (onderdeel lithologie)		s3	sterk siltig
K	klei	s4	uiterst siltig
V	veen	z1	zwak zandig
Z	zand	z3	sterk zandig
bijmengsel (onderdeel lithologie)		humus (onderdeel lithologie)	
k1	zwak kleiig	h1	zwak humeus
km	mineraalarm	h2	matig humeus
kx	kleiig (ARC-code)	h3	sterk humeus
s1	zwak siltig		
s2	matig siltig		

boring 1 RD-X: 113.873. RD-Y: 519.013. Maaiveld: 0,20. Boormethode: edelmanboring, zuigerboring.			
diepte lithologie	kleur	grens	
70 Zs1	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: onverbrand bot, spoor. Opmerkingen: bot onderin.
90 Zs1	witgrijs	scherp	
110 Zs1	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: onverbrand bot, spoor.
130 Zs1	witgrijs	geleidelijk	
180 Zs1	licht bruingrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, oranje. Archeologische indicatoren: aardewerk. Opmerkingen: 18e eeuws aardewerk bij 180cm-mv. roest aan top v.d. laag.
365 Zs1	donker geelgrijs	beëindigd	Schelpmateriaal: spoor. Opmerkingen: kleilaagje op 230cm.
boring 2 RD-X: 113.849. RD-Y: 519.009. Maaiveld: 0,20. Boormethode: edelmanboring, zuigerboring.			
diepte lithologie	kleur	grens	
45 Zs1	donker bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: puin. Bodemkundige interpretaties: vergraven. Opmerkingen: steenkool.
90 Zs1	donker bruingrijs	geleidelijk	
130 Zs1	witgrijs	geleidelijk	Vlekken: matig gevlekt, oranje.
170 Zs1	donker geelgrijs	geleidelijk	
360 Zs1	donker grijs	beëindigd	Schelpmateriaal: spoor.
boring 3 RD-X: 113.832. RD-Y: 519.017. Maaiveld: -0,70. Boormethode: edelmanboring.			
diepte lithologie	kleur	grens	
35 Zkx	donker bruingrijs	scherp	
80 Zs1	licht grijs	scherp	
100 Zs1	grijs	gestaakt	Opmerkingen: gestaakt op buis?.

boring 4 RD-X: 113.814. RD-Y: 519.017. Maaiveld: -0,70. Boormethode: edelmanboring, zuigerboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
20	Zs2	grijsbruin	scherp	Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
30	Zs1	grijs	scherp	Vlekken: sterk gevlekt, bruin.
55	Kz3	donker bruingrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, oranje.
70	Zs1	donker geelgrijs	geleidelijk	Vlekken: licht gevlekt, oranje.
100	Zs1	grijs	scherp	Schelpmateriaal: spoor.
130	Zkx	grijs	scherp	Plantenresten: weinig. Opmerkingen: kleibrokken riet.
280	Zs1	grijs	beëindigd	Plantenresten: spoor.

boring 5 RD-X: 113.801. RD-Y: 519.025. Maaiveld: -0,70. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
40	Zs1	bruingrijs	scherp	
60	Zs1	bruingrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, grijs. Opmerkingen: roestvlekken.
80	Zs1	witgrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, oranje. Opmerkingen: roestv onderin.
100	Kz3	donker grijsbruin	geleidelijk	Vlekken: matig gevlekt, oranje. Opmerkingen: rommelig riet.
130	Zs2	donker grijs	geleidelijk	Vlekken: licht gevlekt, oranje. Opmerkingen: riet kleibrokken.
200	Zs1	grijs	beëindigd	Sublagen: kleilagen. Opmerkingen: planten resten.

boring 6 RD-X: 113.783. RD-Y: 519.023. Maaiveld: -0,80. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
25	Zs3h2	donker grijsbruin	scherp	Vlekken: licht gevlekt, oranje. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
45	Zs2	grijsbruin	scherp	Vlekken: licht gevlekt, oranje.
90	Zs2	grijs	scherp	
115	Ks3	donker grijs	scherp	
140	Kz1h3	zwart	scherp	Sublagen: zandlagen.
155	Zs1	donker grijs	scherp	
180	Kz3h3	zwart	scherp	Sublagen: zandlagen. Laagtrends: zandig aan de basis.
190	Zs1	grijs	beëindigd	

boring 7 RD-X: 113.873. RD-Y: 519.047. Maaiveld: 0,70. Boormethode: edelmanboring, zuigerboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
90	Zs1	grijsbruin	scherp	
100	Zs1	licht bruingrijs	geleidelijk	
370	Zs1	geelgrijs	beëindigd	Vlekken: licht gevlekt, oranje. Schelpmateriaal: weinig.

boring 8 RD-X: 113.881. RD-Y: 519.062. Maaiveld: 0,40. Boormethode: edelmanboring, zuigerboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
50	Zs1	licht bruingrijs	geleidelijk	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
100	Zs1	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
140	Zs1	licht grijs	geleidelijk	
300	Zs1	grijs	scherp	Vlekken: licht gevlekt, oranje.
360	Zs1	geelgrijs	beëindigd	Schelpmateriaal: weinig. Opmerkingen: laag schelpen op 330.

boring 9 RD-X: 113.861. RD-Y: 519.059. Maaiveld: 0,40. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
30	Zs1	grijsbruin	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
80	Zs1	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: Faience aardewerk op 40cm, steenkool.
150	Zs3	donker bruingrijs	scherp	Opmerkingen: kleibrokken.
200	Zs1	geelgrijs	beëindigd	Vlekken: sterk gevlekt, oranje.

boring 10 RD-X: 113.846. RD-Y: 519.050. Maaiveld: 0,50. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
40	Zs1	donker bruingrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, bruin. Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Bodemkundige interpretaties: vergraven.
80	Zs1	grijs	geleidelijk	
95	Zs1	geelgrijs	scherp	Schelpmateriaal: weinig.
100	Zs2	licht grijsbruin	scherp	
120	Zs1	donker geelgrijs	scherp	Vlekken: licht gevlekt, oranje. Opmerkingen: onderin schelpen.
140	Zs1	geelgrijs	scherp	
150	Vkm	donker bruin	scherp	Vlekken: sterk gevlekt, grijs. Sublagen: zandlagen. Opmerkingen: verslagen veen.
170	Zs1	blauwgrijs	scherp	Vlekken: sterk gevlekt, licht bruin. Opmerkingen: kleibrokken.
200	Zs1	grijs	beëindigd	Schelpmateriaal: weinig.

boring 11 RD-X: 113.820. RD-Y: 519.052. Maaiveld: -0,10. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
30	Zs1	grijsbruin	scherp	
50	Zs1	licht grijs	scherp	
100	Zs1	donker geelgrijs	scherp	Vlekken: licht gevlekt, oranje.
120	Zs3	blauwgrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, bruin. Opmerkingen: kleibrokken met riet.
130	Kz3	grijs	geleidelijk	
200	Zs3	grijs	beëindigd	

boring 12 RD-X: 113.795. RD-Y: 519.063. Maaiveld: -0,70. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
20	Zs1	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: puin. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
30	Zs1	licht bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
40	Zs1	witgrijs	scherp	
90	Zs1	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: onderin baksteen.
100	Zs1	witgrijs	scherp	
125	Vk1	bruin	scherp	Sublagen: zandlagen.
135	Kz3	donker grijs	scherp	Opmerkingen: plantenresten.
220	Zs1	donker grijs	beëindigd	

boring 13 RD-X: 113.817. RD-Y: 519.073. Maaiveld: -0,50. Boormethode: edelmanboring.

diepte	lithologie	kleur	grens	
70	Zs1	grijsbruin	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
100	Ks4	donker grijs	geleidelijk	Vlekken: matig gevlekt, oranje. Opmerkingen: plantenresten.
200	Zs2	donker grijs	beëindigd	Sublagen: kleilagen. Plantenresten: spoor.

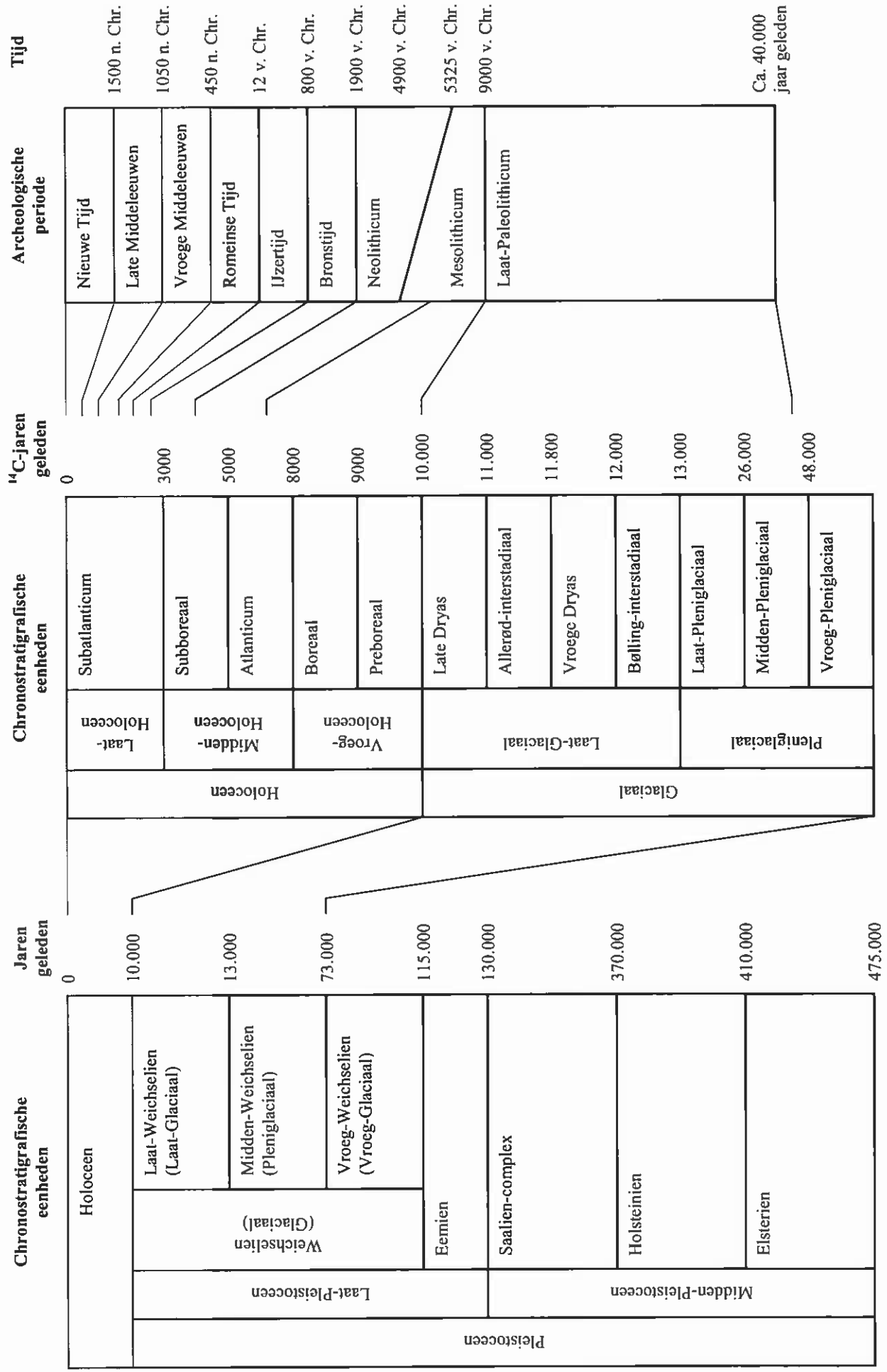
boring 14 RD-X: 113.842. RD-Y: 519.066. Boormethode: edelmanboring, guts.

diepte	lithologie	kleur	grens	
40	Zs1	grijs	scherp	Vlekken: sterk gevlekt, licht oranje. Archeologische indicatoren: puin. Opmerkingen: puinverharding.
90	Zs2	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
100	Zs1	licht grijs	scherp	
120	Zs2	licht bruingrijs	scherp	Opmerkingen: kleibrokken.
140	Ks3h2	donker grijs	scherp	Plantenresten: veel. Opmerkingen: riet.
175	Zs1	licht geelbruin	scherp	
200	Ks4	grijs	scherp	Vlekken: licht gevlekt, bruin. Sublagen: zandlagen. Plantenresten: weinig. Laagtrends: zandig aan de basis. Opmerkingen: veenbrokken.
260	Zs1	donker geelgrijs	beëindigd	Schelpmateriaal: spoor.

boring 15 RD-X: 114.124. RD-Y: 520.064. Maaiveld: -0,60. Boormethode: edelmanboring.			
<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
40 Zs1	donker bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: puin.
90 Zs1	licht grijs	scherp	Schelpmateriaal: veel.
110 Zs1	geelgrijs	scherp	
115 Zkx	geelgrijs	scherp	Vlekken: matig gevlekt, oranje.
130 Ks4h3	zwart	scherp	Sublagen: zandlagen.
180 Zs1	donker grijs	beëindigd	
boring 16 RD-X: 114.118. RD-Y: 520.051. Maaiveld: -0,40. Boormethode: edelmanboring.			
<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
30 Zs2h1	donker grijsbruin	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, weinig. Bodemkundige interpretaties: bouwvoor.
50 Zs3	donker bruingrijs	scherp	
60 Kz1	donker grijs	scherp	
80 Kz1	donker grijs	scherp	Archeologische indicatoren: fosfaatvlekken. Opmerkingen: onverbrand bot, baksteen/leemspikkels.
90 Zs3	geel	scherp	
110 Zs2	donker geelgrijs	geleidelijk	
150 Zs1	licht grijs	geleidelijk	Vlekken: licht gevlekt, oranje.
200 Zs1	grijs	beëindigd	
boring 17 RD-X: 114.136. RD-Y: 520.054. Maaiveld: -0,50. Boormethode: edelmanboring.			
<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
20 Zs1	bruingrijs	scherp	
30 Zs1	licht grijs	scherp	
80 Zs1	bruingrijs	gestaakt	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor. Opmerkingen: metaalslak, gestaakt op puin.
boring 18 RD-X: 114.133. RD-Y: 520.045. Maaiveld: -0,20. Boormethode: edelmanboring.			
<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
25 Zs1	bruingrijs	scherp	
70 Zs1	grijsbruin	scherp	Archeologische indicatoren: aardewerk. Opmerkingen: 19 eeuws wrsl.
80 Kz3	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: fosfaatvlekken.
115 Ks3	bruingrijs	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
170 Zs1	geelbruin	scherp	
200 Zs1	grijs	beëindigd	
boring 19 RD-X: 114.145. RD-Y: 520.047. Maaiveld: 0,40. Boormethode: edelmanboring, zuigerboring.			
<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	
40 Zs1	grijsbruin	scherp	Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.
80 Kz3	bruingrijs	scherp	
95 Zs2	geelgrijs	scherp	
110 Ks2	donker grijs	scherp	
130 Zs2	geelgrijs	scherp	Opmerkingen: onderin kleibrok.
370 Zs1	witgrijs	beëindigd	Schelpmateriaal: weinig.

boring 20 *RD-X: 114.156. RD-Y: 520.037. Maaiveld: 0,60. Boormethode: edelmanboring.*

<i>diepte lithologie</i>	<i>kleur</i>	<i>grens</i>	<i>Archeologische indicatoren: baksteen, spoor.</i>
40 Zs2	bruingrijs	geleidelijk	
90 Zs3	licht bruingrijs	scherp	
100 Zs2	donker grijs	scherp	
135 Zs1	witgrijs	scherp	
140 Zs1	geelbruin	scherp	
145 Zs1h1	donker grijs	scherp	
155 Zs1	witgrijs	scherp	
160 Zs2h3	donker grijs	scherp	
165 Zs1	witgrijs	scherp	
220 Zs1	donker geelgrijs	beëindigd	

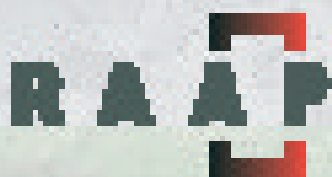

Bijlage 2. Een overzicht van geologische (chronostratigrafische) en archeologische periodes. Door: A.J. Wullink. Gebaseerd op: Brandt et al. 1992; De Mulder et al. 2003; Berendsen 2004.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212 te Sint Pancras

Gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Archeologisch Adviesbureau

CULTUUR

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212 te Sint Pancras

Gemeente Langedijk

Archeologisch onderzoek: een opgraving

drs. R.W. de Groot

Archeologisch Adviesbureau

Colofon

Opdrachtgever: Architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder bna vof

Titel: Plangebied Benedenweg 30 en 212 te Sint Pancras, gemeente Langedijk; archeologisch onderzoek: een opgraving

Status: eindversie

Datum: 18 januari 2012

Auteur: *drs. R.W. de Groot*

Met bijdragen van: drs. T. Nales (RAAP) & drs. D.R. Stiller (Hazenbergh Archeologie)

Projectcode: SPBW

Bestandsnaam: RA2457_SPBW

Projectleider: drs. R.W. de Groot

Projectmedewerkers: drs. E. van der Laan, T. van Rooij & ir. J. Wijnen

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 418307 & 418308

ARCHIS-waarnemingsnummers: pro memorie

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers: 45417 & 45422

Autorisatie: drs. C.N. Kruidhof

Bevoegde overheid: gemeente Langedijk (ir. M.M. Balledux)

Adviseur bevoegde overheid: Cultureel Erfgoed Noord-Holland (drs. C. Nyst)

ISSN: 0925-6229

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V.

Leeuwenveldseweg 5b

1382 LV Weesp

Postbus 5069

1380 GB Weesp

telefoon: 0294-491 500

telefax: 0294-491 519

E-mail: raap@raap.nl

© RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V., 2011

RAAP Archeologisch Adviesbureau B.V. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Samenvatting

In opdracht van architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder bna vof heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juni 2011 een opgraving uitgevoerd op twee percelen aan de Benedenweg in Sint Pancras (gemeente Langedijk).

Naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek is door het bevoegd gezag besloten om op de percelen Benedenweg 30 en 212 een opgraving uit te voeren. De onverstoorde opbouw van de strandwal, de aanwezigheid van enkele vegetatieniveaus en archeologische indicatoren in afdekkende lagen, duiden op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied. Voor de opgraving zijn twee percelen (van de oorspronkelijk vier percelen waarop nieuwbouw gepland stond) geselecteerd. Doel van de opgraving was het in kaart brengen van de geologische opbouw van de strandwal alsmede het opsporen en *ex situ* behouden van eventueel aanwezige archeologische resten.

Uit de opgraving blijkt dat beide plangebieden op de flank van de strandwal liggen. Aan de basis is strand(wal)zand aangetroffen, waarop zich Oude Duinen hebben gevormd. In plangebied Benedenweg 30 hebben zich daar ook enkele humeuze niveaus (vegetatieniveaus) in gevormd. Deze waren overigens ook bij het vooronderzoek reeds herkend. Vanwege de beperkingen van het onderzoek (zie §9.3) kon alleen het bovenste deel van deze niveaus worden onderzocht.

In beide deelgebieden is op het Oude Duinzand een afwisseling van kleilagen en stuifzand afgezet. Hieruit blijkt dat overstromingen vanuit het Zeegat van Zijpe het plangebied in de Middeleeuwen hebben kunnen bereiken, met als gevolg het afzetten van een kleilaag. Mogelijk is daardoor een deel van het premiddeleeuwse duinlandschap verdwenen. Na deze overstromingen vond ook verstuiwing plaats en werd (vermoedelijk na 1300) Jong Duinzand afgezet. Uiteindelijk heeft men door middel van het opbrengen van grond het maaiveld in beide plangebieden afgevlakt en geschikt gemaakt voor de huidige inrichting.

De oudste sporen die in het plangebied zijn aangetroffen, dateren uit de eerste helft van de 13e eeuw. In plangebied Benedenweg 212 betreft het een loopvlak, waarin onder andere aardewerk en bot zijn aangetroffen, maar waar ook enkele paalkuilen zijn ingeslagen. In het andere plangebied, Benedenweg 30, is een greppel met veel aardewerk uit diezelfde periode gevonden. Aanwijzingen voor bewoning zijn in de werkputten niet aangetroffen. Op basis van de aanwezigheid van een loopvlak alsmede de grote hoeveelheid nederzettingsafval op beide locaties kan niet worden uitgesloten dat zich binnen het plangebied, dan wel in de directe nabijheid daarvan, nog bewoningssporen uit de Middeleeuwen (13e eeuw) bevinden. Het kan daarbij gaan om een boerderij met erfstructuren.

De overige sporen in beide plangebieden dateren hoofdzakelijk uit de Nieuwe tijd (vanaf de 15e/16e eeuw) en bestaan uit kuilen en greppels, die aan agrarisch gebruik van de beide plangebieden gerelateerd kunnen worden.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Inhoud

Samenvatting	5
1 Inleiding	9
1.1 Kader	9
1.2 Administratieve gegevens	12
2 Voorgaand onderzoek	13
2.1 Voorgaand onderzoek in het plangebied	13
2.2 Voorgaand onderzoek in plangebied de Domeynen	14
2.3 Archeologische verwachting op basis van het vooronderzoek	15
3 Doel van het onderzoek	17
4 Methoden	19
5 Fysisch-geografisch onderzoek <i>drs. T. Nales</i>	23
5.1 Landschappelijke achtergrond	23
5.2 Stratigrafie en geomorfogenese Benedenweg 212	24
5.3 Stratigrafie en geomorfogenese Benedenweg 30	25
6 Sporen en structuren Benedenweg 30	27
6.1 Inleiding	27
6.2 Sloot	27
6.3 Greppels	29
6.4 (Paal)kuil en kuilen	30
6.5 Conclusie Benedenweg 30	31
7 Sporen en structuren Benedenweg 212	33
7.1 Inleiding	33
7.2 Greppel	33
7.3 Kuilen en paalkuilen	33
7.4 Cultuurlagen	35
7.5 Conclusie Benedenweg 212	35
8 Vondsten	37
8.1 Inleiding	37
8.2 Aardewerk uit de Middeleeuwen	38
8.3 Aardewerk uit de (Late Middeleeuwen-b) en Nieuwe tijd	39
8.4 Pijpaarden beeld	41

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

8.5 Metaal	46
8.6 Bot	47
8.7 Natuur- en vuursteen	47
8.8 Glas	47
8.9 Ruimtelijke verspreiding van de vondsten	48
9 Conclusies en aanbevelingen	49
9.1 Conclusie en synthese	49
9.2 Beantwoording onderzoeksvragen	50
9.3 Evaluatie onderzoeksmethode en aanbevelingen	54
Literatuur	57
Gebruikte afkortingen	59
Verklarende woordenlijst	60
Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen	61
Bijlage 1. Sporenlijst	63
Bijlage 2. Vondstenlijst	65
Bijlage 3. Resultaten aardewerkanalyse Hazenberg Archeologie	67

1 Inleiding

1.1 Kader

In opdracht van Architecten- en ingenieursbureau W.A. de Herder bna vof heeft RAAP Archeologisch Adviesbureau in juni 2011 een opgraving uitgevoerd op twee percelen aan de Benedenweg in Sint Pancras (gemeente Langedijk: figuur 1). Dit vanwege het feit dat binnen beide percelen in de nabije toekomst nieuwbouw gerealiseerd zal worden. De exacte invulling van de plannen is nog niet bekend. Op elk van de percelen is een bouwblok van 120 m² uitgegeven waarbinnen de toekomstige nieuwbouw gerealiseerd wordt. Vermoedelijk zullen de funderingen voor de nieuwbouw niet dieper dan 0,8 m -Mv worden ingegraven en wordt de nieuwbouw niet voorzien van kelders. Indien wel kelders worden aangelegd, zullen deze tot 2,7 m -Mv worden ingegraven. De nieuwbouw zal worden gefundeerd door middel van heipalen, die tot 3,5 m -Mv zullen worden ingeslagen (Verboom-Jansen & Wullink, 2010).

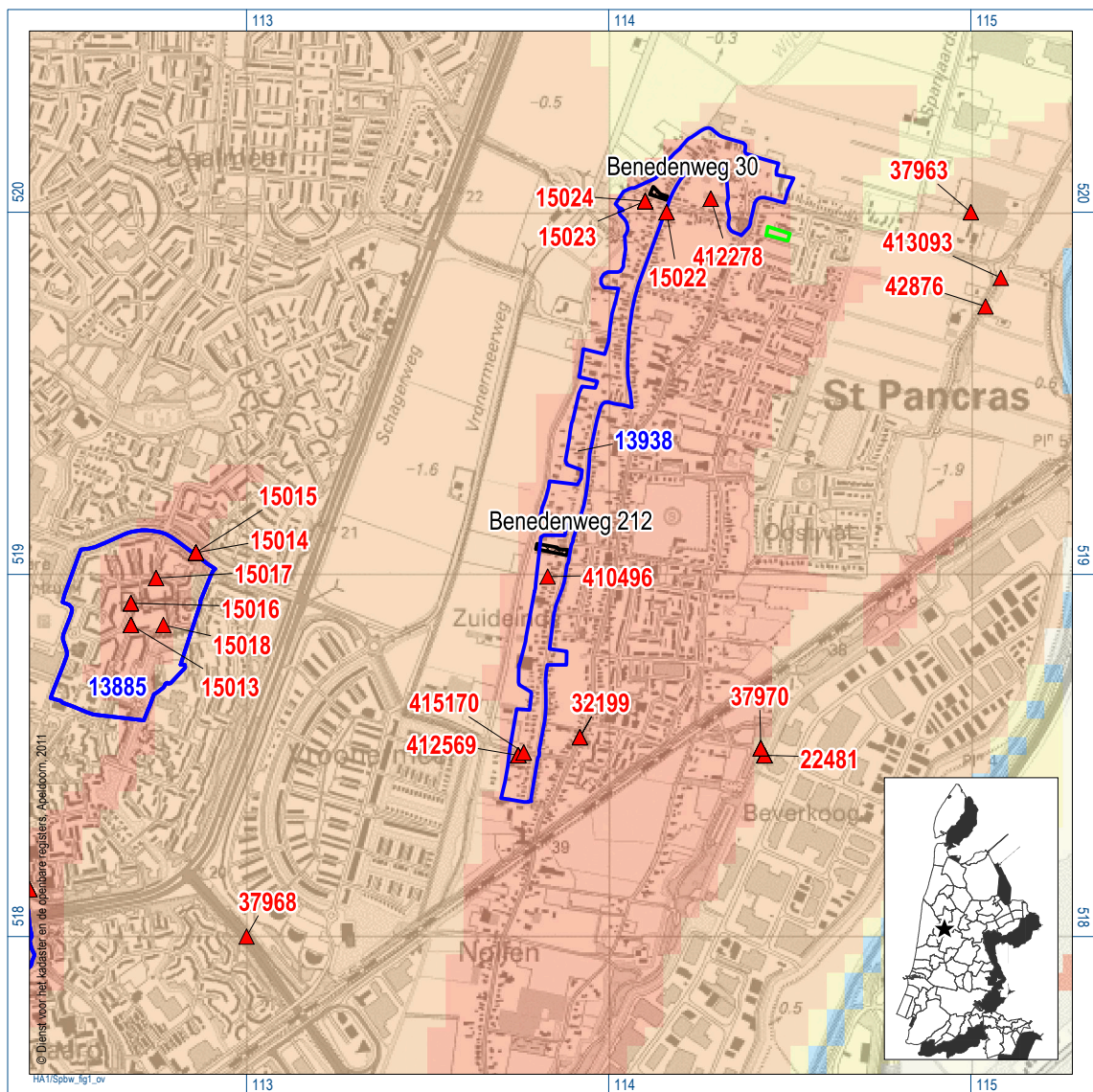
Er diende een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd te worden, omdat voor de uitgifte van de bouwblokken het bestemmingsplan gewijzigd wordt en vanwege het beleid van de gemeente Langedijk, dat voorschrijft dat in de omgeving van het plangebied bodemingrepen groter dan 50 m² voorafgegaan dienen te worden door een archeologisch onderzoek.

De opgraving betreft het vervolg op een eerdere fase van het inventariserend onderzoek door ARC bv dat bestond uit een bureau- en verkennend booronderzoek op vier terreinen langs de Benedenweg (Verboom-Jansen & Wullink, 2010). Op grond van de resultaten van het vooronderzoek (zie hoofdstuk 2) werd geconcludeerd dat voor alle vier de onderzochte deelgebieden een hoge archeologische trefkans bestond. Naar aanleiding hiervan werd door ARC bv aanbevolen om dit door middel van een archeologische begeleiding te laten vaststellen. Na beoordeling van het onderzoek door Cultureel Erfgoed Noord-Holland, de adviseur van de bevoegde overheid, is dat advies echter gewijzigd.

Het nieuwe en definitieve besluit luidde dat twee locaties konden worden vrijgegeven. Verder diende er in de beide andere locaties (het onderhavige plangebied) een opgraving plaats te vinden, aangevuld met een bouwhistorisch onderzoek naar de aanwezige bebouwing aan Benedenweg 212.¹ De opgraving diende zich te concentreren op de geologische opbouw, eventuele bewoningssporen uit de IJzertijd op de flank van de strandwal, het bewoningsvacuüm tussen 1300 en 1450 en de onderlinge verschillen in termen van bewoning tussen de beide plangebieden.

Voorafgaand aan de uitvoering van de opgraving is, conform de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA; <http://www.sikb.nl>), een Programma van Eisen (PvE) opgesteld (Van Malssen & De Wit, 2010). Dit PvE diende als leidraad voor het onderzoek. Het onderzoekstype dat in het PvE wordt beschreven was echter niet duidelijk. Zowel de plaats binnen het archeologische

¹ Dit bouwhistorisch onderzoek is separaat uitgevoerd en maakt geen onderdeel uit van het onderhavige onderzoek.

Figuur 1. Ligging van de onderzoeksgebieden (gearceerd) en onderzoek Hollandia (Verduin, in voorbereiding; groen) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Noord-Holland (ster).

proces als de doelstelling van het onderzoek staat beschreven als een archeologische opgraving. De opzet van het onderzoek en de te beantwoorden onderzoeksvragen zijn echter duidelijk gericht op het opsporen van vindplaatsen (die bij het vooronderzoek immers nog niet zijn aangetroffen) en op het vaststellen van de behoudenswaardigheid van eventuele vindplaatsen. Dit is de doelstelling van een proefsleuvenonderzoek.

Naar aanleiding van onduidelijkheid over doelstelling en aard van het onderzoek in het PvE, en vanwege de problemen met betrekking tot een (veilige) uitvoering van het onderzoek op basis van het PvE, hebben diverse overleggen plaatsgevonden. Op basis van de uitkomsten van die overleggen is uiteindelijk door de bevoegde overheid, in samenspraak met diens adviseur, een oplegnotitie bij het PvE vervaardigd.

Het onderzoek is uitgevoerd op basis van het PvE en die oplegnotitie, alsmede zoveel mogelijk conform en volgens de daartoe aanwezige protocollen in de Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie (KNA, versie 3.2), beheerd door de Stichting Infrastructuur Kwaliteitsborging Bodembeheer (SIKB; www.sikb.nl) RAAP beschikt over een opgravingsvergunning, verleend door de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Het veldwerk is uitgevoerd op 21 en 22 juni 2011. De uitwerking vond plaats tussen 23 juni en 31 oktober 2011. Tijdens het onderzoek is op een prettige wijze samengewerkt met de eigenaren van de percelen (de families Visser en Balder) en de contactpersoon van de opdrachtgever (dhr. A. Commandeur). Onderzoeksdocumentatie en vondstmateriaal zullen worden overgedragen aan het depot van de provincie Noord-Holland te Wormer.

Zie tabel 1 voor de dateringen van de in dit rapport genoemde geologische en archeologische perioden. Enkele vaktermen worden achter in dit rapport beschreven (zie verklarende woordenlijst).

Archeologische perioden			
Tijdperk			Datering
Nieuwste tijd (=Nieuwe tijd C)			1795
Nieuwe tijd		B	1650
		A	1500
Middeleeuwen		Laat	1250
		Vol	1050
	Vroeg	Ottoons	900
		Karolingisch	725
		Merovingisch laat	525
		Merovingisch vroeg	450
Romeinse tijd		Laat	270
		Midden	70 na Chr.
		Vroeg	15 voor Chr.
Prehistorie	IJzertijd	Laat	250
		Midden	500
		Vroeg	800
	Bronstijd	Laat	1100
		Midden	1800
		Vroeg	2000
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2850
		Midden	4200
		Vroeg	4900/5300
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	6450
		Midden	8640
		Vroeg	9700
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	12.500
		Jong B	16.000
		Jong A	35.000
		Midden	250.000
		Oud	

Tabel 1. Archeologische tijdschaal.

1.2 Administratieve gegevens

Gemeente: Langedijk

Plaats: Sint Pancras

Plangebied: Benedenweg 30 en 212

Centrumcoördinaten deelgebied A: 114.135/520.050

Centrumcoördinaten deelgebied B: 113.841/519.068

Monumentnummer: 13938; beide locaties liggen binnen een terrein van hoge archeologische waarde, namelijk de historische kern van Sint Pancras met CMA-code: 19B-025

ARCHIS-vondstmeldingsnummers: 418307 & 418308

ARCHIS-waarnemingsnummers: *pro memorie*

ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummers: Deelgebied A: 45417 & Deelgebied B; 45422

2 Voorgaand onderzoek

2.1 Voorgaand onderzoek in het plangebied

In juni 2010 heeft op vier locaties archeologisch booronderzoek plaatsgevonden (Verboom-Jansen & Wullink, 2010). Daarvan is voor twee locaties, deelgebied A en deelgebied B, uiteindelijk een opgraving geadviseerd (zie § 1.1). In deze rapportage zullen daarom alleen de resultaten van het vooronderzoek in deze beide deelgebieden worden behandeld. Het vooronderzoek bestond in een eerste fase uit een verkennend booronderzoek. In Deelgebied A zijn, verspreid over de locatie 6 boringen uitgevoerd. In deelgebied B zijn 4 boringen gezet.

Uit het bureauonderzoek door ARC bv bleek dat de beide plangebieden op de westelijke flank van de strandwal van Sint Pancras - Alkmaar liggen. Deze strandwal is afgedekt door veen, maar ten westen van de beide plangebieden is mariene klei afgezet. Van de strandwal zijn in de omgeving van het plangebied vondsten aangetroffen die dateren vanaf de IJzertijd tot en met de Late Middeleeuwen (Verboom-Jansen & Wullink, 2010).

Daarnaast ligt het plangebied binnen een terrein van hoge archeologische waarde op de Archeologische Monumentenkaart: de historische kern van Sint Pancras. Het dorp Sint Pancras is de opvolger van het aan het einde van de 13e eeuw verwoeste dorp Vronen. Dit dorp werd mogelijk al in de Vroege Middeleeuwen gesticht. In theorie kunnen daarom binnen de dorpskern archeologische resten uit de (Vroege) Middeleeuwen worden aangetroffen. Dergelijke resten zijn op dit moment echter nog niet bekend. Wel kan aan de hand van historische kaarten worden afgeleid dat de beide plangebieden in ieder geval vanaf de 18e eeuw ononderbroken bebouwd zijn geweest (Verboom-Jansen & Wullink, 2010).

Het veldonderzoek in beide plangebieden heeft de resultaten van het bureauonderzoek bevestigd. Binnen het plangebied wordt de bodemopbouw door de onderzoekers beschreven als een opeenvolging van opgebrachte of verstoorde bovengrond op een divers pakket mariene afzettingen. Daaronder is strandvlaktezand aangetroffen. Veen is niet waargenomen.

In deelgebied A is het strandvlaktezand over het algemeen aangetroffen vanaf 0,8 tot 1,3 m -Mv. Alleen langs de oostelijke rand van dit deelgebied zijn geen overstromingsafzettingen waargenomen, maar is direct onder de verstoorde bovengrond (vanaf ca. 0,9 m -Mv) strandwalzand aangetroffen. Opvallend is dat in dit zand op 1,45 en op 1,6 m -Mv een sterk humeuze laag is waargenomen. Dit betreft waarschijnlijk vegetatieniveaus die een stilstandfase in de strandwal- of duinvorming representeren en waarin eventueel ook menselijke bewoning kon plaatsvinden. Daarmee is het een potentieel archeologisch niveau. In de overige boringen in deelgebied A is het strandzand op een dieper niveau aangetroffen: de Benedenweg lag op de flank van de strandwal. Dezelfde trend is in deelgebied B waargenomen. Ook hier bevindt het strandwalzand zich aan de oostkant het dichtste onder het maaiveld, namelijk op 1,4 m -Mv en loopt het zand in westelijke richting af. In deelgebied B zijn geen vegetatieniveaus waargenomen.

In beide deelgebieden zijn fragmenten baksteenpuin en aardewerk uit de Nieuwe tijd in de bovenlaag aangetroffen. Daarnaast werden in deelgebied A langs de zuidwestelijke rand van het plangebied in mariene afzettingen (vanaf 0,8 tot 0,9 m -Mv) fosfaatvlekken, onverbrand bot en spikkels baksteen, waargenomen (Verboom-Jansen & Wullink, 2010).

Over het algemeen worden fosfaatvlekken gezien als een indicator voor menselijke aanwezigheid. Dit omdat fosfaat het resultaat is van het in de bodem terechtkomen van menselijk en dierlijk organisch afval. Op basis van fosfaatkartheringen zijn in het Kromme Rijngebied op die manier verschillende vindplaatsen in kaart gebracht. De methode lijkt echter onbruikbaar op de zandgronden door het natuurlijk fosfaatgehalte van de bodem (Steenbeek, 1994). De fosfaatvlekken zijn echter waargenomen in zandige klei en in combinatie met andere indicatoren en kunnen daarom duiden op de aanwezigheid van een vindplaats in de klei op het strandwalzand.

Bij eerdere niet archeologische werkzaamheden zijn daarnaast aan de Benedenweg 32 onder het kleidek dat de strandwal afdekt, verschillende fragmenten (laat)midleleeuws aardewerk (Andenne, Kogelpot, Pingsdorf en Duits Steengoed) aangetroffen (persoonlijke mededeling dhr. H. Olie, Historische vereniging Sint Pancras).

Op basis van de resultaten van het vooronderzoek kon worden geconcludeerd dat voor beide deelgebieden een hoge verwachting geldt voor archeologische resten. Daarbij kunnen op verschillende niveaus archeologische resten worden aangetroffen:

- het strandwalzand in deelgebied A en B, zowel direct bovenin als in/onder beide vegetatieniveaus die in deelgebied A zijn aangetroffen.
- de afzettingen van het Zeegat van Bergen in deelgebied A, op het niveau waarop fosfaatvlekken zijn waargenomen (ca. 0,8 m -Mv).

2.2 Voorgaand onderzoek in plangebied de Domeynen

Eén van de onderzoeksvragen is om de resultaten van onderhavig onderzoek te vergelijken met die van recent onderzoek op de oostelijke flank van dezelfde strandwal in plangebied de Domeynen. Dit onderzoek, een proefsleuvenonderzoek dat later is uitgebreid naar een opgraving, is in 2009 uitgevoerd door Hollandia Archeologen (figuur 1). Deze paragraaf is een samenvatting van de (voorlopige) resultaten van dit onderzoek gebaseerd op het conceptrapport dat door Hollandia Archeologen is aangeleverd (Verduin, in voorbereiding).

Bij het onderzoek zijn archeologische resten aangetroffen uit verschillende periodes die dateren vanaf het Laat Neolithicum tot en met de Midden IJzertijd, uit de Late Middeleeuwen (13e eeuw na Chr.) en vanaf de 15e/16e eeuw tot heden. In totaal zijn zeven fasen onderscheiden.

Uit de profielen blijkt dat het plangebied op de oostelijke flank van een strandwal ligt. Aan de basis (vanaf ca. 1,9 m -NAP) is strandvlaktezand aangetroffen. Dit is afgedekt door een 30 cm dikke laag (doorworteld) duinzand (vanaf ca. 1,6 m -NAP). Het duinzand is afgedekt door een dun kleilaagje waarop veen is gegroeid. Op het veen was stuifzand afgezet. Zowel de onder- als de bovenkant van het veen vertoont sporen van antropogene bewerking.

De oudste sporen dateren uit het Laat Neolithicum en zijn aangetroffen in het Oude Duinzand. Het betreft kuiltjes en langwerpige greppels, die over het algemeen erg ondiep zijn. Het neolithische

sporenniveau bevindt zich tussen 1,7 en 1,2 m -NAP. Met uitzondering van één runderkies zijn geen vondsten uit het Neolithicum aangetroffen. De datering van de sporen is gebaseerd op het feit dat het veen vanaf het Laat Neolithicum is gevormd (tussen 2580 en 290 voor Chr.). De sporen zijn geïnterpreteerd als sporen van beweiding (en mogelijk ook akkerbouw).

De volgende fase die bij de opgraving is aangetoond, dateert uit de Midden of Late Bronstijd en is aangetroffen bovenin het Hollandveen. Het gaat ook hier om sporen van beweiding in de vorm van indrukken van koeienpoten. Ook deze fase is relatief gedateerd op basis van de datering van de bovenkant van het veen (1590 voor Chr.) en de datering van het stuifzand waarmee het is afgedekt (900 voor Chr.).

In het stuifzand zijn sporen uit de Midden IJzertijd aangetroffen. Het betreft enkele kuilen, die worden gekenmerkt door een uitgeloopte witte tot gele vulling met humeuze brokjes en bioturbatie. Mogelijk betreft het een waterput met een putmik (een hefboom met een emmer of leren zak er aan). In de sporen is Ruinen-Wommels aardewerk aangetroffen; dat dateert de sporen tussen 600 en 400 voor Chr.. In de overige sporen kon een kringgreppel worden herkend, die vermoedelijk rond een opslagplaats van landbouw producten liep. In de Midden IJzertijd was het plangebied dus in gebruik als erf en land- en tuinbouwgrond.

Zeer veel van de in het plangebied aangetroffen sporen dateren uit de Late Middeleeuwen, meer in het bijzonder de 13e eeuw. Het betreft waterputten, sloten, een greppel en een groot aantal paal-sporen en kuilen. De middeleeuwse sporen zijn ingegraven in het stuifzand waarin zich ook de sporen uit de IJzertijd bevinden. De datering van de sporen valt samen met de historische bronnen die melden dat na 1279 het dorp Vronen, de voorloper van Sint Pancras, verlaten is en pas weer in de 15e eeuw bewoond werd.

Juist uit die periode dateren ook weer enkele sporen uit de volgende fase in het plangebied. Het betreft wederom erfstructuren als waterputten, kuilen en een sloot.

De laatste fase binnen de opgraving kan worden gerelateerd aan een 18e/19e-eeuwse boerderij en een voormalig schoolgebouw uit de 20e/21e eeuw.

2.3 Archeologische verwachting op basis van het vooronderzoek

Op basis van het onderzoek in plangebied de Domeynen en het onderzoek in onderhavig plangebied, kan worden geconcludeerd dat op de strandwal archeologische sporen kunnen worden verwacht die dateren vanaf het Laat Neolithicum. Het kan gaan om sporen van beweiding en be-akkering, maar eventueel ook om bewoningssporen.

In plangebied de Domeynen is de strandwal afgedekt door veen dat weer is afgedekt door stuifzand. Zowel veen als stuifzand is niet in het plangebied aangetroffen. Daarom wordt verwacht dat sporen uit zowel het Neolithicum als de Brons- en IJzertijd zich in het strandwalzand bevinden. Mogelijk kunnen de verschillende vegetatieniveaus die in het strandwalzand zijn aangetroffen aan de verschillende bewoningsfasen uit de Prehistorie worden gekoppeld.

Sporen en vondsten van na de 13e eeuw kunnen worden verwacht in de zogenaamde pikklei, die de strandwal heeft afgedekt. Het zal daarbij gaan om erfstructuren als waterputten, greppels en (paal)kuilen. Mogelijk kunnen ook sporen van bebouwing vanaf de 18e eeuw worden aangetroffen.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

3 Doel van het onderzoek

De opgraving werd aanbevolen naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek. Het doel van de opgraving was het *ex situ* veiligstellen van het bodemarchief in het plangebied door middel van een zorgvuldige documentatie van de archeologische en aardewetenschappelijke sporen en berging van het vondstmateriaal. Daarnaast is het doel volgens de oplegnotitie om niet alle vier de locaties te onderzoeken, maar twee locaties grondiger te onderzoeken. De kosten die normaal voor vier locaties zouden moeten worden opgebracht, worden nu benut ten gunste van het onderzoek in smalle, maar lange werkputten die een doorsnede bieden van de strandwal tot strandvlakte. Het primaire doel van het onderzoek is derhalve kennisvergaring over de strandwal.

In het Programma van Eisen zijn hiervoor specifieke onderzoeksvragen geformuleerd:

- In welke mate is het gebied verstoord?
- Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?
- Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?
- Uit welke periode(n) dateren de sporen? Tijdens een archeologisch onderzoek ten behoeve van het project Domeynen zijn op de oostflank van de strandwal sporen uit de IJzertijd aangetroffen. Zijn bij dit onderzoek dergelijke sporen aangetroffen en, zo ja, hoe verhouden deze zich tot de strandwal en eventuele resten/sporen uit andere perioden?
- Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?
- Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?
- Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?
- Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?
- Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap? En meer specifiek: wat is de relatie van de sporen/structuren met de overgang tussen strandwal en strandvlakte?
- Welke vindplaatstypen zijn aangetroffen?
- Tijdens het booronderzoek zijn fosfaatvlekken waargenomen. Zijn dergelijke sporen opnieuw aangetroffen en zo ja, hoe zijn deze fosfaatvlekken te duiden?
- Indien het archeologische onderzoek geen archeologische resten of categoriaal beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?

Deze vragen hebben niet alleen betrekking op de aard en de omvang van het archeologische complex, maar ook op de datering, economische bestaansbasis, landschappelijke inbedding en de

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

regionale (culturele) betekenis ervan. Al deze elementen dienen tijdens de opgraving onderzocht en verklaard te worden.

Na het uitvoeren van de opgraving dienen geen verdere aanbevelingen meer te worden gedaan met betrekking tot de omgang met het plangebied. Het onderzoek dient te resulteren in een advies over het toekomstige beleid in aangrenzende gebieden. Mogelijk kan wel advies worden verstrekt met betrekking tot de publieke presentatie van de archeologische vondsten en/of de integratie van de archeologische vindplaats in de planontwikkeling.

4 Methoden

Afmetingen werkputten

In het PvE en de bijbehorende oplegnotitie was de aanleg van 4 werkputten beoogd (2 werkputten per deellocatie). In de praktijk bleek dat de afmetingen van de werkputten aangepast diende te worden door de beperkte ruimte als gevolg van de aanwezige gebouwen, kabels en leidingen en begroeiing (figuren 2 en 3). De locatie van de werkputten is in het veld bepaald op basis van de lokale situatie. Zo was bijvoorbeeld in deelgebied B (Benedenweg 212) reeds een proefgat gegraven ter plaatse van de beoogde locatie van werkput 1. Ook zijn werkputten 'ingekort' wanneer duidelijk was dat het hele profiel van de strandwal in kaart was gebracht. Beoogd was om in totaal circa 475 m² te onderzoeken. Uiteindelijk is 102 m² onderzocht (tabel 2).

Putnummer	Oppervlakte conform PvE	Oppervlakte onderzocht
1	60 m ²	25 m ²
2	280 m ²	23 m ²
3	74 m ²	31,5 m ²
4	60 m ²	22,5 m ²
Totaal	474 m²	102 m²

Tabel 2. Oppervlakte van de werkputten.

De werkputten worden in deze rapportage afgekort met de afkorting WP (vanaf WP1).

Opgravingsvlakken en profielen

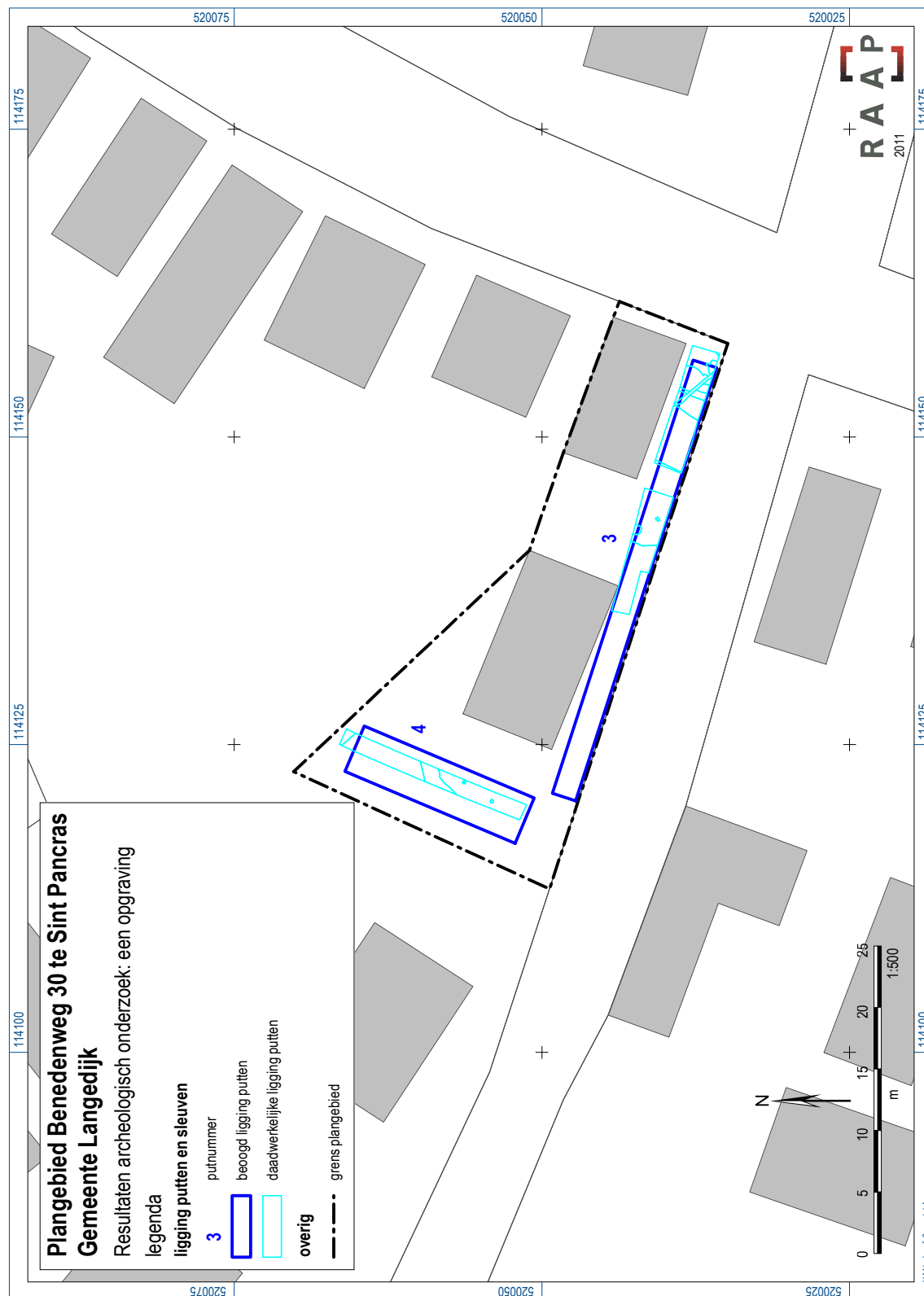
In de werkputten is één opgravingsvlak aangelegd. Dit vlak is aangelegd op het niveau waarop de eerste antropogene sporen herkenbaar waren, over het algemeen bovenin het duinzand (kaart-bijlagen 1 en 2). Wanneer geen antropogene sporen werden aangetroffen is het vlak aangelegd bovenin de Oude Duin- en Strandzanden (max. 1,5 m -Mv). Daarbij dient te worden opgemerkt dat de breedte van de sleuven en de nabijheid van de bebouwing het niet toeliet vlakken aan te leggen dieper dan 1 tot 1,5 m -Mv. Eventuele diepere niveaus konden daarmee om veiligheidsredenen niet worden onderzocht. Van de drie vegetatieniveaus, die bij het vooronderzoek zijn aangetroffen, kon er daarom maar één worden onderzocht.

Voor de profielwanden zijn de volgende vlaknummers gereserveerd: 101 (noordprofiel), 102 (oostprofiel) en 103 (zuidprofiel). De sporen en bodemlagen zijn in een doorlopende reeks genummerd. Zij worden in deze rapportage aangeduid met de afkorting S (vanaf S1).

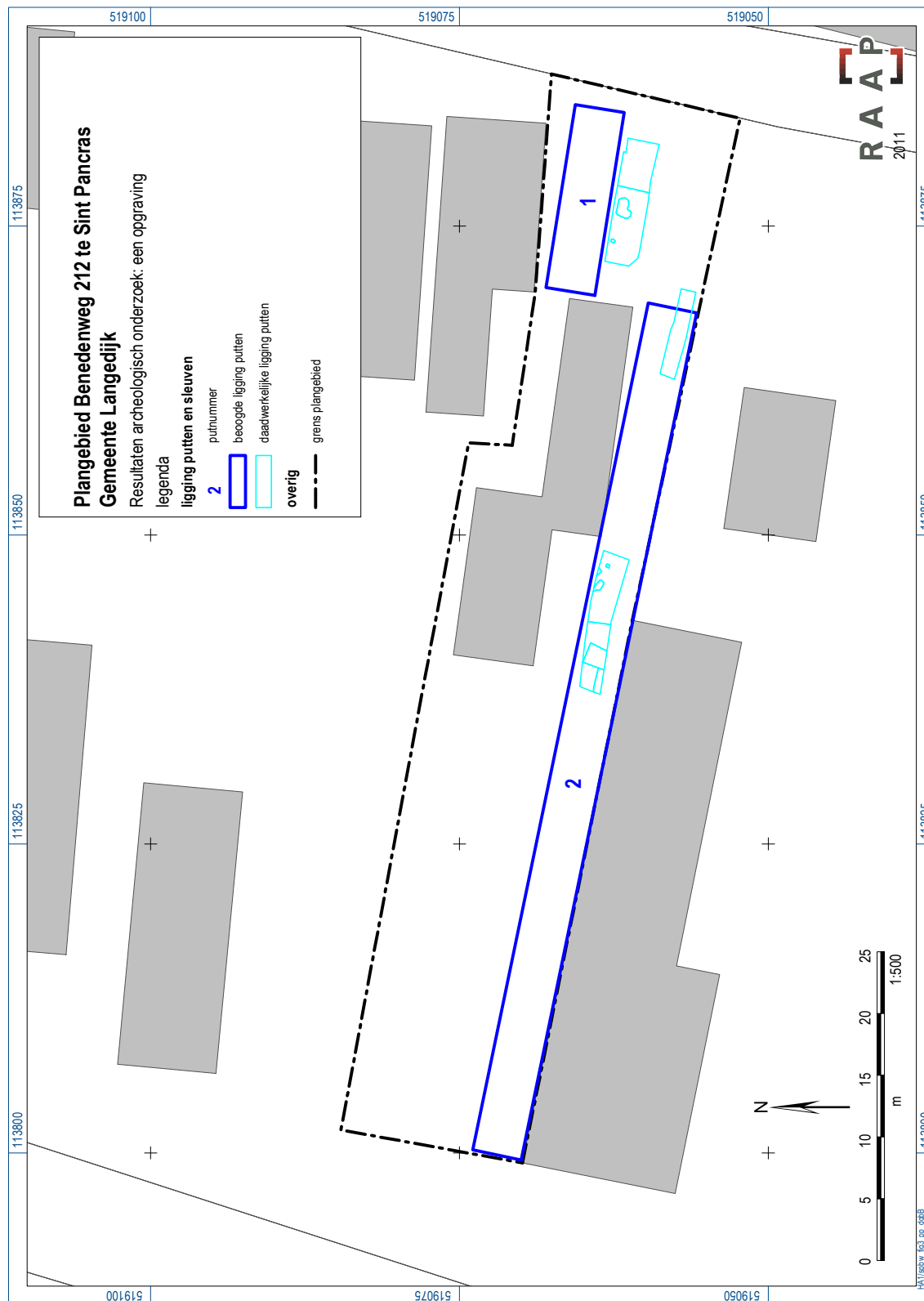
Op perceel Benedenweg 30 (WP 1 en 2) is het zuidprofiel gedocumenteerd door middel van foto's en een profieltekening (WP 1) of door middel van foto's en kolomopnames (WP2). De profielen zijn verdiept door middel van boringen met een Edelmanboor met een diameter van 7 cm en een

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Figuur 2. Puttenplan Benedenweg 30.

Figuur 3. Puttenplan Benedenweg 212.

gutsboor met een diameter van 3 cm. De profielen zijn beschreven en geïnterpreteerd door een fysisch-geograaf.

Op perceel Benedenweg 212 is het noordprofiel van WP 3 volledig gedocumenteerd door middel van foto's en een profieltekening. Ook hier is het profiel 'verdiept' door middel van boringen. In WP4 is het oostprofiel gedocumenteerd door middel van foto's en twee kolomopnames.

Afwerking en behandeling van sporen en vondsten

De grondsporen zijn in het vlak gefotografeerd en ingemeten door middel van een Robotic Total Station (RTS). Vervolgens zijn enkele grondsporen, die een oudere datering dan Nieuwe tijd hebben, gecoupeerd en in profiel getekend op schaal 1:20.

Vondsten zijn tijdens de aanleg van de werkputten verzameld per vak van 5 m lang en zoveel mogelijk per spoor. Daarbij dient te worden opgemerkt dat materiaal uit de ophogingslaag uit de Nieuwe tijd selectief is verzameld. Wanneer sprake was van meerdere vullingen is het vondstmateriaal per vulling verzameld.

Bemonstering

Er zijn vanwege de slechte conserveringsomstandigheden (zand gelegen boven de grondwater-spiegel) geen monsters genomen voor macrobotanisch of daterend onderzoek.

Afwijkingen en aanpassingen van de onderzoeksstrategie

Tijdens het veldonderzoek is op de volgende punten afgeweken van de onderzoeksstrategie zoals in het PvE omschreven:

- De afmetingen van de werkputten.

In overleg met de adviseur van de bevoegde overheid zijn de afmetingen van vrijwel alle werkputten aangepast. Alleen WP 1 is over de beoogde lengte en breedte aangelegd. Van WP 2 is zowel de breedte als de lengte aangepast. De breedte is naar maximaal 2 m aangepast vanwege de aanwezige bebouwing en begroeiing direct langs deze werkput. In het oostelijke deel van de werkput waren veel kabels en leidingen aanwezig die dezelfde oriëntatie hebben als de werkput. Daarom is lokaal de werkput versmald om tussen deze leidingen door te kunnen graven. Ook is om die reden een deel van de werkput niet aangelegd. De lengte van de werkput is aangepast omdat in de put de strandvlakte was bereikt. Werkput 3 is om dezelfde reden versmald tot 2 m. Ook is de lengte van deze werkput om eenzelfde reden ingekort. Voor werkput 4 geldt dat deze slechts 1,6 m breed kon worden aangelegd. Rondom de locatie van deze werkput was namelijk de uitgekomen grond van WP3 reeds gestort en diende ook de uitgekomen grond van WP4 te worden gestort.

- Het onderzoek kon niet geheel volgens de beoogde doelstelling en strategie worden uitgevoerd. Hier zal nader op worden ingegaan in §9.2

5 Fysisch-geografisch onderzoek

drs. T. Nales

5.1 Landschappelijke achtergrond

Het plangebied ligt in het Noord-Hollandse duingebied (Berendsen, 2000), dat in principe het strand omvat, evenals de Jonge Duinen langs de kust en de strandwallen en duinen die aan de oostzijde van de kustlijn liggen.

De ontwikkeling van dit gebied staat in nauwe samenhang met de holocene zeespiegelstijging die plaats heeft gevonden vanaf het begin van het Holoceen. In het begin werden, als gevolg van de relatief hoge snelheid van de zeespiegelstijging, de gevormde strandwallen en duinen direct opgeruimd. Vanaf circa 4000 voor Chr., toen de relatieve zeespiegelstijging in snelheid afnam, trad echter een westwaartse uitbreiding op van het kustgebied en vulden de zeegaten langs de kust zich geleidelijk op (Rosing, 1995; Hijma, 2010). De uitbreiding van de kust bestond uit de vorming van een serie strandwallen parallel aan de kust, waarbij de jongere zich ten westen van de oudere strandwallen vormden.

Sint Pancras bevindt zich op de oudste strandwal(len) in het gebied, namelijk die van Ouddorp-Sint Pancras (Rosing, 1995; in het verlengde van die van Uitgeest-Akersloot-Boekel). Deze strandwal is vermoedelijk omstreeks 2500 voor Chr. ontstaan. Met de vorming van de eerste strandwallen in het gebied en de ingetreden verzanding van het Zeegat van Bergen, begint de uitbouw van de kust. De strandwallen werden van elkaar gescheiden door een strandvlakte: het voormalige strand dat door de vorming van de jongere strandwal van zee afgesloten werd. Later zijn de strandvlakten meestal overdekt geraakt met klei (afgezet tijdens mariene overstromingen vanuit het zeegat) en veen. Door aanhoudende kustwinden vormden zich lage duincomplexen op de toppen en flanken van de strandwallen. Deze duinen worden 'Oude Duinen' genoemd.

Omstreeks het midden van de 2e eeuw voor Chr. kwam er een eind aan de uitbouw van de kust (Westerhoff e.a., 1987). Het zeegat van Bergen was reeds gesloten rond 1000 voor Chr. Uit het onderzoek van Jelgersma e.a. (1970) blijkt dat het systeem van strandwallen na de Romeinse tijd intensief begroeid is geweest. Er traden in het achterland minder overstromingen op vanuit zee door de vorming van een aaneengesloten strandwallensysteem. Hierdoor kon het gebied geleidelijk verzoeten en trad door voortdurende vernatting veenvorming op achter de strandwallen en in de vlaktes daartussen.

Vanaf de 10e eeuw traden met name in Noord-Holland langs de kust grote veranderingen op. Door sterke erosie ontstonden onder andere het Zijper zeegat en het Marsdiep. Ook ontstonden meren (waaronder het Vroonermeer ten westen van het plangebied) en werd het kustprofiel steiler. Daarnaast traden door sterke aanhoudende stormen langs de kust verstuingen op. Deze verstuingen leidden tot de vorming van grote duincomplexen, die bovenop het oorspronkelijke

landschap werden afgezet. Volgens de onderzoeken van Jelgersma e.a. (1970) en Zagwijn (1986) verliep deze verstuiving in vier fasen. De eerste fase begon omstreeks 1000 (Zagwijn, 1986; Klijn, 1981), waarbij het oude duinlandschap werd aangetast. De tweede fase vond plaats in de 12e en 13e eeuw en zorgde voor een geringe verstuiving. De belangrijkste duinvorming vond in de derde fase plaats tussen 1400 en 1600 na Chr., waarbij het duinlandschap haar huidige vorm kreeg. In deze fase ontstond op verschillende plaatsen aan de binnenzijde van de kustduinvlakte een binnenduinal, waar onder de duinzanden oude met veen bedekte strandvlakten of strandwallen voorkomen op geringe diepte. De laatste, vierde fase bestond slechts uit lokale verstuivingen, waardoor gesteld kan worden dat duinvorming en daarmee de ontwikkelingsgeschiedenis van het natuurlijke landschap rond 1600 voltooid was.

5.2 Stratigrafie en geomorfogenese Benedenweg 212

In de twee opgravingsputten aan de Benedenweg 212 is de overgang tussen de strandwal en de lager gelegen strandvlakte waar te nemen. In werkput 1 worden strand(wal)afzettingen waargenomen onder een pakket duinzand. Alvorens strand(vlakte)afzettingen zijn waargenomen in werkput 2 is een afwisseling van veen, klei en duinzand onder duinzand aangetroffen.

Onder in werkput 1 (kaartbijlage 1) wordt matig fijn, lichtbruinigrijs zand aangetroffen (S6). Op basis van de mate van afronding van het zand en de kalkloze aard van het zand kan dit vermoedelijk als duinzand worden geïnterpreteerd. Oxidatieverschijnselen zijn in het zand eveneens waar te nemen. Door middel van een boring in het vlak van de werkput is vastgesteld dat het zand vanaf circa 1,7 m -Mv slechter gesorteerd en kalkrijk is en fragmenten marien schelpmateriaal bevat. Dit zand betreft waarschijnlijk strand(wal)afzettingen. In de profielwand zijn in het duinzand tussen 1,4 en 1,7 m -Mv dunne laagjes donker(bruin)grijs zwak humeus zand waargenomen. Deze laagjes zijn tevens aangereikt met klei. Vermoedelijk is de bijmenging het gevolg van mariene overstromingen vanuit het zeegat bij Zijpe, dat waarschijnlijk in de 9e en 10e eeuw ontstond (Roep, Van der Valk & Beets, 1991). Het water heeft daarbij een of meerdere malen zo hoog gestaan dat de hoger gelegen delen van het duin tijdelijk onder water hebben gestaan. Klei is daarbij in de poriën tussen de zandkorrels terecht gekomen. Het zand, waarin de klei is afgezet, betreft vermoedelijk Oud Duinzand.

Bovenop de donker(bruin)grijze kleiige zandlaagjes (S5) ligt een zwak siltig, kalkloos geelwit pakket duinzand (S4), dat vermoedelijk afgezet is tijdens laat-middeleeuwse verstuivingen. Dit is Jong Duinzand. De grens tussen het Oude Duinzand en het Jonge Duinzand lijkt erosief, waardoor aangenomen kan worden dat een deel van het premiddeleeuwse duinlandschap is verdwenen. De kleiige zandlaagjes lijken namelijk abrupt te verdwijnen in delen van het profiel (kaartbijlage 1). Op basis van de onderzoeksresultaten van Jelgersma e.a. (1970) kan dit pakket vermoedelijk reeds vroeg in de Late Middeleeuwen zijn gevormd, aangezien toen afvlakking en erosie van (delen van) het oude duinlandschap onder invloed van de wind plaats konden vinden. Opvallend is dat het Jonge Duinzand sterk aangetast is en niet overal in het profiel goed te herkennen was als gevolg van sterke bioturbatie.

Bovenop het Jonge duinzand ligt een (sub)recent ophoogpakket, bestaande uit humeus zand (S1). Daarin is bouwpuin en plastic aanwezig, wat erop wijst dat dit pakket (sub)recent is. Het pakket is vermoedelijk als gevolg van egalisatie en de aanleg van de bebouwing hier terecht gekomen. De bovenkant van de Jonge Duinafzettingen is daarbij verstoord.

De bovenste twee pakketten, het ophoogpakket (S1) en het Jonge duinzand (S4), zijn ook aangetroffen in het profiel van werkput 2 (daar respectievelijk S13 en S14). Onder het Jonge Duinzand is hier echter een sterk humeuze, soms venige, kleilaag aanwezig (S17). In de klei zijn naast fragmenten hout en riet kleine fragmenten bouwpuin, bot en aardewerk aangetroffen, die dateren uit de Volle tot het begin van de Late Middeleeuwen (ca. 1200-1250 na Chr.: zie §8.2). De humeuze kleilaag vormt daarmee een oud loopvlak of een oude cultuurlaag. De aanwezigheid van brokken zand wijst er mede op dat de sterk humeuze klei niet (volledig) onder natuurlijke omstandigheden ontstaan is. De laag lijkt in westelijke richting “weg te duiken”. Het pakket Jong Duinzand, dat op de humeuze klei ligt (S14), is eveneens dunner dan in werkput 1. Boringen, die in de bodem van de werkput zijn verricht, laten onder de humeuze kleilaag een afwisseling van slappe klei (getijdenafzettingen, tussen ca. 1,80 en 2 m -Mv) en (mogelijk verspoeld, Oud) duinzand (tussen ca. 1,3 en 1,8 m -Mv: S20) zien. Vanaf een diepte van 1,75 en 2 m -Mv worden kalkrijke, matig fijne strand(vlakte)afzettingen met schelpengruis aangetroffen.

5.3 Stratigrafie en geomorfogenese Benedenweg 30

De profielen, die in de werkputten aan de Benedenweg 30 waar te nemen zijn, komen qua opbouw in grote lijnen overeen met die in de putten aan de Benedenweg 212. De basis van de werkputten 3 en 4, direct op de kruising van de Benedenweg en ‘t Vennetje wordt gevormd door duinzand (S24, 47 en 49). Binnen het duinzand is een fasering waar te nemen in de vorm van dunne humeuze laagjes (S48). Het duinzand betreft vermoedelijk Oud Duinzand. Dit is afgedekt door een laag donkergrijze klei met een dikte van 10 tot 15 cm (S32 en 46). Deze klei is vermoedelijk afgezet tijdens (vroeg)middeleeuwse overstromingen vanuit het Zeegat van Zijpe. Op basis van de gelaagdheid die in de klei is waar te nemen (een afwisseling tussen donkere en lichte banden) lijkt sprake van afzetting onder water. Dit is ook te zien aan het golvende uiterlijk van de lagen. De laag heeft zich dus onder zeer natte omstandigheden gevormd (open water).

Terwijl sprake was van natte omstandigheden in het Zeegat werd vervolgens boven op de klei door verstuingen Jong Duinzand afgezet. Het duinzand wordt tussen circa 0,35 en 0,45 m -Mv aangetroffen. Dat na de verstuing nog sprake was van relatief natte omstandigheden valt af te leiden aan de humeuze, haast moerige top van het duinzand (S35, 36, 43 en 44)². Er is soms ook veen op het duinzand aanwezig, waardoor sprake is van een veenbodem. Boven het (moerige) duinzand is een donkergrijs matig humeus kleipakket aanwezig met daarin fragmenten bouwpuin en aardewerk uit de Nieuwe tijd en fosfaat (S34 en S45). Het betreft vermoedelijk sediment dat is opgebracht als opvulling van de vochtige laagte, mogelijk om het gebied toegankelijk te maken. Binnen het pakket is geen fasering te herkennen, aangezien indicatoren in het pakket uit dezelfde tijd dateren. De bovenste 50 cm van het profiel bestaat uit bouwvoor, vermoedelijk recentelijk opgebracht materiaal (S33).

² Wellicht bestaat hier een relatie tussen het oorspronkelijke landschap en het toponiem “t Vennetje”.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

6 Sporen en structuren Benedenweg 30

6.1 Inleiding

In de opgravingsvlakken is een aantal bodemverkleuringen waargenomen. Het gaat om natuurlijke lagen, maar in een aantal gevallen ook om archeologische grondsporen. Op enkele plaatsen zijn recente vergravingen aangetroffen. Deze zijn het gevolg van de aanwezige kabels en leidingen in het plangebied. De recente verstoringen zijn genummerd als S999. Binnen de aangetroffen sporen konden geen structuren worden herkend. Daarbij dient te worden opgemerkt dat de omvang en locatie van de sleuven het herkennen van structuren lastig maakte.

De archeologische grondsporen betreffen greppels, kuilen, paalkuilen en een sloot (de natuurlijke sporen en bouwvoor zijn reeds in hoofdstuk 5 behandeld).

Spoorcategorie	aantal
Greppel	4
Kuil	3
Paalkuil	1
Sloot	1
Natuurlijke laag	15
bouwvoor	1
verstoring door kabels en leidingen	1
Totaal	26

Tabel 3. Overzicht van de aangetroffen spoorcategorieën op perceel Benedenweg 30 (WP 3 en 4).

6.2 Sloot

Langs de noordelijke rand van WP 4 is een sloot aangetroffen (S39). De onderste vulling bestaat uit donkergrijs, matig humeus, zwak siltig, matig grof zand: de bodem van de sloot. De bovenste vulling bestaat uit lichtgrijs, matig grof, los zand met schelpfragmenten: het materiaal waarmee de sloot is gedempt. In de sloot zijn ook verschillende aangepunte palen van de voormalige beschoeiing aangetroffen. Volgens informatie van de heer Olie (Historische vereniging Sint Pancras) is deze sloot bij een herverkaveling in 1972 gedempt. Op het minuutplan uit de 19e eeuw is deze sloot al aanwezig (figuur 4). Hoogstwaarschijnlijk betreft het een doodlopende vaarsloot vanaf de (Wijde) Vaart naar de schuur bij de bebouwing. Dergelijke sloten werden in Sint Pancras een 'wik' genoemd. De sloot kan daarmee in de Nieuwe tijd worden gedateerd.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Figuur 4. Plangebied Benedenweg 30 (rode lijn) geprojecteerd op het kadastrale minuutplan uit de 19e eeuw.

6.3 Greppels

Tijdens het onderzoek zijn vier greppels aangetroffen: S25, S28, S29 en S40. Deze worden op basis van hun stratigrafische positie en het aangetroffen vondstmateriaal verschillend gedateerd.

Nieuwe tijd

In WP 4 is S40 aangetroffen, een min of meer oost-west georiënteerde greppel met een licht gebogen vorm. De vulling bestaat uit matig fijn, kleiig zand met roestvlekken. In dwarsdoorsnede heeft het spoor een onregelmatige vorm en is het bijna 15 cm diep (onder het vlakniveau). In het spoor werd geen vondstmateriaal waargenomen, maar aangezien het direct onder de Nieuwe tijd laag is aangetroffen, wordt het gedateerd in de Nieuwe tijd. Mogelijk houdt het spoor verband met de noodbebouwing die in dit deel van het plangebied heeft gestaan in het recente verleden.

Late Middeleeuwen/Nieuwe tijd

In het oostelijke deel van WP3 zijn twee greppels aangetroffen, die min of meer parallel lopen aan de Benedenweg (S25 en S29):

De vulling van S25 bestaat uit donkergrijs, kleiig zand met aardewerk. In dwarsdoorsnede is de greppel circa 25 cm diep, heeft een komvormig profiel en was 1,5 m breed. Het spoor is in het duinzand ingegraven en afgedekt door de bouwvoor uit de Nieuwe tijd. In het spoor is onder andere roodbakkend geglaazuurd aardewerk (V15) aangetroffen. De greppel kan op basis daarvan vanaf de 14e of 15e eeuw gedateerd worden.

De bodem van S29 bestaat uit matig humeus, zwak siltig zand. De bovenste vulling bestaat uit zwak siltig zand met enkele humuslagen. De stratigrafische positie van S29 is moeilijk te achterhalen. Juist op de plek van S29 bevindt zich in het profiel namelijk veel verstoring door kabels en leidingen en is een deel van de werkput niet ontgraven om die reden. Op basis van het niet verstoorte deel van het profiel lijkt het spoor stratigrafisch overeen te komen met S25. De greppel was circa 25 cm diep met een komvormige onderkant en was vermoedelijk 4,5 m breed. Aangezien S29 grotendeels ter plaatse van het (i.v.m. kabels) niet onderzochte deel van WP3 ligt, is deze breedte echter allerm minst zeker en kan die ook zijn veroorzaakt doordat S29 het profiel schuin aansnijdt. Dit kon echter niet worden vastgesteld, aangezien het spoor in het vlak nauwelijks is waargenomen. S29 bevatte geen vondstmateriaal, maar is op basis van de overeenkomende stratigrafische positie in dezelfde periode gedateerd als S25.

Volle tot begin Late Middeleeuwen

Tussen de beide vorige greppels bevindt zich S28, waarvan de vulling bestaat uit matig siltig en matig humeus zand. In dwarsdoorsnede is het spoor komvormig en circa 20 cm diep. Na het in onbruik raken is een humeuze laag (S37) nagezakt in de greppel. Deze nazakking komt overeen met de humeuze laag in het duinzand die vlak ten westen van het spoor is waargenomen. Mogelijk bevond deze laag zich oorspronkelijk overal op deze locatie, maar is die - bijvoorbeeld door ploegen - later verdwenen.

Op de bodem van de greppel, op de overgang naar het duinzand is een grote hoeveelheid Kogelpot aardewerk aangetroffen (V13). Het gaat daarbij onder andere om een vrijwel compleet bolvormig potje (kogelpot), maar ook om losse fragmenten Kogelpotaardewerk. Op basis van de datering

6.4 (Paal)kuil en kuilen

Kuilen

S31 is in het westelijke deel van WP3 aangetroffen. Het betreft een min of meer vierkante kuil, die in dwarsdoorsnede een komvormig profiel heeft en circa 25 cm diep is (figuur 5). De vulling van de kuil bestaat uit mineraalarm veen. Langs de rand van de kuil bevinden zich kleibrokken, doordat de kuil door de kleilaag is heen gegraven. In de kuil is geen vondstmateriaal aangetroffen. Daarmee lijkt een functie als afvalkuil niet logisch. Mogelijk gaat het om een zandwinningskuil, die later is opgevuld met 'moerig materiaal'. Mogelijk is de kuil vergelijkbaar met daliegaten, zoals die in West-Friesland op verschillende plaatsen zijn aangetroffen (bijvoorbeeld De Groot & Van der Wal, 2011; Arnoldussen, e.a., 2009).

30

Vanwege het ontbreken van vondstmateriaal is de datering van het spoor ook lastig. Op basis van de stratigrafische positie (kaartbijlage 2) lijkt de kuil in de Middeleeuwen gedateerd te kunnen worden.

Paalkuil

In het duinzand van het westelijke deel van WP 3 is S30 aangetroffen. Het betreft een vierkante paalkuil met een diepte van 10 cm. Uit het spoor is een fragment van een bakpan van roodbakend geglazuurd aardewerk afkomstig (V14). Op basis daarvan wordt de paalkuil gedateerd vanaf de eerste helft van de 16e eeuw

6.5 Conclusie Benedenweg 30

Op basis van de resultaten van het onderzoek kan worden geconcludeerd dat plangebied Benedenweg 30 op de flank van de strandwal ligt, binnen een gebied dat agrarisch werd gebruikt. Vanaf het begin van de 13e eeuw zijn enkele greppels gegraven, mogelijk voor waterafvoer. Ook is een mogelijk daliegat aangetroffen. Sporen van boerderijen of andere bebouwing zijn niet aangetroffen. Op basis van de relatief grote hoeveelheid aardewerk (daterend tussen 1220 en 1250) die in greppel S28 is aangetroffen, kan echter niet worden uitgesloten dat deze zich in de nabijheid van het plangebied of mogelijk zelfs daarbinnen bevindt.

Als gevolg van overstromingen en overstuivingen in de Late Middeleeuwen heeft men de omgeving tijdelijk verlaten. In de Nieuwe tijd heeft men vervolgens een laag klei opgebracht om het gebied te egaliseren en vervolgens weer in cultuur te brengen en te gaan gebruiken.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

7 Sporen en structuren Benedenweg 212

7.1 Inleiding

In de opgravingsvlakken is een aantal bodemverkleuringen waargenomen. Het gaat om natuurlijke lagen, maar in een aantal gevallen ook om archeologische grondsporen. Op enkele plaatsen zijn recente vergravingen aangetroffen, als gevolg van de aanwezige kabels en leidingen in het plangebied. Recente verstoringen zijn genummerd als S999. Binnen de aangetroffen sporen konden geen structuren worden herkend. Daarbij dient te worden opgemerkt dat met name de beperkte omvang van de sleuven het herkennen van structuren overigens zeer lastig maakte.

De archeologische grondsporen bestaan uit een greppel, kuilen en paalkuilen (de natuurlijke sporen en bouwvoor zijn reeds in hoofdstuk 5 behandeld).

Spoorcategorie	aantal
Greppel	1
Kuil	4
Paalkuil	3
cultuurlaag	2
Bouwvoor (recent en fossiel)	4
Ophogingslaag	1
Natuurlijke laag	8
Totaal	23

Tabel 4. Overzicht van de aangetroffen spoorcategorieën op perceel Benedenweg 212 (WP 1 en 2).

7.2 Greppel

Onder de subrecente ophoging in WP 1 bevindt zich een greppel. Deze greppel is alleen waargenomen in het zuidprofiel en heeft een sterk humeuze, gevlekte en heterogene vulling (S3). In dwarsdoorsnede is het spoor circa 35 cm diep en heeft het een komvormig profiel. In de greppel is roodbakkend geglazuurd aardewerk (V2) aangetroffen, op basis waarvan deze in de Nieuwe tijd gedateerd kan worden.

7.3 Kuilen en paalkuilen

Kuilen

In WP1 is onder de subrecente ophogingslaag een circa 50 cm diepe kuil aangetroffen met een sterk humeuze donkergrijsbruine en geel gevlekte vulling (S2: kaartbijlage 2). De kuil bevat geen vondsten, maar is op basis van de stratigrafische positie gedateerd in de Nieuwe tijd.

In WP 1 is één kuil met dierlijk bot aangetroffen (S9) met een donkerbruingrijze zwak humeuze vulling. De kuil heeft een onregelmatige vorm en is 1,5 m breed. De grootste breedte bedraagt eveneens 1,5 m. In het veld werd in eerste instantie gedacht aan een dierlijke begraving. Het gaat echter om enkele losse fragmenten bot, verspreid over de kuil; het botmateriaal lag niet gearticuleerd of in anatomisch verband (figuur 6). Daarmee lijkt het om een 'gewone' afvalkuil te gaan. Het bot was zeer bros en fragmentair. Vanwege deze slechte conservering en de vermoede jonge leeftijd van het bot, is het niet verzameld.

In WP2 is een onregelmatig gevormde kuil aangetroffen met een vulling van zwak humeus, matig siltig lichtbruingrijs zand (S23). De kuil is ingegraven in het loopvlak, dat op basis van het aardewerk dat daaruit afkomstig is, wordt gedateerd in de Volle Middeleeuwen (eerste helft van de 13e eeuw). Op basis van het aardewerk, dat in dit loopvlak is aangetroffen en tussen 1200 en 1250 is gedateerd (§ 8.2), kan S23 vermoedelijk vanaf de 13e eeuw of daarna worden gedateerd.

S18 is een vierkante kuil van 1,5 m breed met een heterogene vulling. Volgens de huidige gebruiker van het perceel, zijn er in het recente verleden op verschillende plekken binnen het perceel gaten gegraven waar bloembollen zijn gespoeld. Mogelijk betreft S18 ook een dergelijke spoelkuil.

Paalkuilen

In de werkputten zijn drie paalkuilen aangetroffen.

S8 betreft een ronde paalkuil met een diameter van 15 cm en een heterogene vulling, die is ingegraven in het Jonge Duinzand in WP1. In de paalkuil is een fragment witbakkend, geglazuurd aardewerk aangetroffen (V7). Daarmee kan S8 in de Nieuwe tijd worden gedateerd.

Figuur 6. Foto van de kuil met botten uit de Nieuwe tijd (S9) in WP 1 (foto: S. Balder).

De beide andere paalkuilen zijn aangetroffen in WP2 en zijn rond of vierkant van vorm (S21 en S22). Zij zijn ingeslagen of ingegraven in S17, dat dateert uit de eerste helft van de 13e eeuw. Daarmee kunnen beide paalkuilen zijn ingeslagen vanaf de 13e eeuw.

7.4 Cultuurlagen

In de werkputten aan Benedenweg 212 zijn drie cultuurlagen waargenomen (kaartbijlage 1). In WP1 betreft het S10 en 11, die direct onder de recente ophoging in het Jonge Duinzand zijn aangetroffen. In beide lagen is gedraaid aardewerk aangetroffen (V4.17 en V5.18). Op basis daarvan en op basis van de stratigrafische positie zijn zowel S10 als S11 gedateerd in de Nieuwe tijd. Het betreft vermoedelijk de bouwvoor van voor de (sub)recente ophoging.

In WP2 zijn in het vlak eveneens twee cultuurlagen aangetroffen, namelijk S17 en S19 (kaartbijlage 2), die stratigrafisch gezien als dezelfde laag kunnen worden beschouwd. Het betreft een sterk humeuze tot venige laag met onder andere fragmenten aardewerk en bot, die is gevormd in de afzettingen van het Zeegat van Zijpe (§ 5.2). Op basis van het aardewerk kan de laag worden gedateerd in de eerste helft van de 13 eeuw (1200 tot 1250 na Chr.)

7.5 Conclusie Benedenweg 212

Ook plangebied Benedenweg 212 ligt in een gebied dat in de Middeleeuwen voor agrarische doeleinden werd gebruikt. Aanwijzingen voor bewoning ontbreken in de aangelegde sleuven. Wel bevindt zich op de flank van de strandwal een loopvlak of cultuurlaag waarin vondstmateriaal uit de eerste helft van de 13e eeuw is aangetroffen. Op basis daarvan en op basis van de hoeveelheid aardewerk die daarin is aangetroffen, kan niet worden uitgesloten dat zich in of in de directe nabijheid van het plangebied nog resten van de met dit loopvlak geassocieerde bebouwing kunnen worden aangetroffen.

In de Nieuwe tijd werden verschillende kuilen en een greppel gegraven in het plangebied totdat het terrein ten slotte geëgaliseerd werd met een laag ophogingsmateriaal en het geschikt werd gemaakt voor de huidige inrichting.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

8 Vondsten

8.1 Inleiding

Bij het onderzoek op het perceel Benedenweg 30 zijn 94 fragmenten aardewerk aangetroffen. Daarnaast werd één stuk lood verzameld (tabel 5).

Vondstcategorie	aantal	gewicht (g)
Aardewerk	94	1.557
Metaal	1	14
Totaal	95	1.571

Tabel 5. Vondsten: aantal en gewicht per materiaal Benedenweg 30.

Bij het onderzoek op het perceel Benedenweg 212 zijn 72 fragmenten aardewerk aangetroffen (n=75). Daarnaast werden drie fragmenten metaal, twee fragmenten natuur- en vuursteen, drie fragmenten bot, één fragment glas en een pijparden beeldje verzameld (tabel 6).

vondstcategorie	aantal	gewicht (g)
Aardewerk	72	2.010
Pijpaarden beeldje	1	12
Natuur- en vuursteen	3	22
Bot	3	228
Glas	1	18
Metaal	3	19
Totaal	83	2.309

Tabel 6. Vondsten: aantal en gewicht per materiaal Benedenweg 212.

Het vondstmateriaal van beide locaties wordt hier als één vondstcomplex beschreven. De vondsten zijn namelijk over het algemeen niet afkomstig uit grondsporen, maar uit natuurlijke lagen of het ophogingspakket die op beide locaties zijn aangetroffen. Ook is er binnen het vondstmateriaal nauwelijks variatie qua samenstelling. In de tekst wordt als volgt verwezen naar de vondst- en artefactnummers: het eerste cijfer staat voor het vondstnummer, het tweede voor het artefactnummer. Beide zijn gescheiden door een punt.

8.2 Aardewerk uit de Middeleeuwen

drs. D. Stiller, Hazenberg Archeologie

Inleiding

Op de locatie aan de Benedenweg 30 en 212 te Sint Pancras zijn in het kader van een opgraving vier werkputten aangelegd om de bodemopbouw van de strandwal te bestuderen en eventuele sporen te documenteren. Op basis van een eerste scan van het vondstmateriaal is geconcludeerd dat het om sporen uit de Middeleeuwen en Nieuwe tijd gaat. Verder bleek dat het materiaal voornamelijk afkomstig is van enkele objecten. Het aardewerkonderzoek voor deze locatie heeft zich beperkt tot de identificeerbare en te dateren fragmenten afkomstig van de aangetroffen sporen.

Methodiek

Het middeleeuwse aardewerk is gedetermineerd aan de hand van de werkwijze van het Deventer-systeem.³ Binnen het systeem wordt op baksel, vorm en type/volnummer gewerkt. Wanneer een type of vorm niet aangegeven kan worden, is men beperkt tot een determinatie op bakselvorm of zelfs alleen het baksel. Voor het determineren zijn verder verschillende publicaties uit Nederland en de ons omringende landen gebruikt.⁴

De fragmenten zijn geteld, gewogen en onderverdeeld in rand-, wand- en bodemscherven. Daarnaast is (indien mogelijk) ook de diameter van de rand en het randpercentage opgemeten en genoteerd. Tot slot is het minimum aantal individuen bepaald.⁵ Van al het aardewerk zijn gegevens genoteerd over eventuele versiering, de locatie daarvan alsmede afwerking, randvormen, stemfels en graffiti. Daarnaast is aandacht geweest voor verschijnselen als verwerking, verbranding en aankoeksels. Voor alle scherven is een periodisering bepaald volgens de ABR-standaard; indien mogelijk is een specifiekere datering toegevoegd.

Resultaten

In tabel 7 zijn de resultaten van de aardewerkanalyse per spoor weergegeven.

³ Vermeld moet worden dat de determinaties niet gekoppeld zijn aan de door de Stichting Promotie Archeologie (SPA) beheerde database van het Deventer-systeem. Bij koppeling worden voorwerpen ter referentie opgenomen in de database en kunnen wanneer nodig nieuwe typen, vormen en zelfs bakselsoorten uitgedeeld worden. Aangezien geen complete voorwerpen of complete profielen zijn aangetroffen, is dit niet van belang voor dit onderzoek. Een zwak punt van het Deventer-systeem is dat dit op het moment nog toegespitst is op de latere periode van de middeleeuwen (LMEB) en op de postmiddeleeuwse periode. Voor de vroege en volle middeleeuwen staan slechts een beperkt aantal vormen en baksels ter beschikking. In de nieuwste versie van het systeem, die dit jaar verschijnt, zal dit voor een deel verholpen worden door de toevoeging van meer vormen en baksels. Omdat deze echter nog niet gepubliceerd is, is de oude versie gebruikt. Wel zijn zoveel mogelijk de nieuwe bakselindelingen gebruikt.

⁴ Onder andere de overzichtswerken van Verhoeven, 1998; de UvA- syllabus *Middeleeuws en vroegmodern aardewerk en glas* en Sanke, 2002.

⁵ Het minimum aantal individuen is bepaald aan de hand van de randfragmenten (MAI in bijlage 3).

Spoor	Inhoud	Datering fragment	Datering spoor
17	1 wandfragment gedraaid grijsbakkend aardewerk.	LMEB	LMEB
19	6 rand- en 26 wandfragmenten handgevormde kogelpot met gefaceteerde rand en dekselgeul (kp-kog-14) 4 wandfragmenten handgevormde kogelpot	1200-1250 LME	1200-1250
28	1 randwand- en 2 bodemfragmenten gedraaid grijs aardewerk, bolpotje met lobvoeten. 5 rand- en 12 wandfragmenten handgevormde kogelpot met scherp gepunte gefaceteerde rand met dekselgeul, bezemstreek decoratie. 6 rand- en 21 wandfragmenten grijs handgevormd aardewerk, tuit bijna vergroeid met rand. 33 wandfragment handgevormd kogelpot aardewerk	1000-1300 1175-1300 1000-1300 800-1300	1175-1300

Tabel 7. Overzicht van de interpretatie en dateringen van het aangetroffen aardewerk.

Conclusie

Uit het aardewerkonderzoek is gebleken dat het materiaal bestaat uit 84 fragmenten uit de Volle of begin Late Middeleeuwen en 33 fragmenten uit de Middeleeuwen. Het merendeel van het materiaal is afkomstig van vier objecten. Het is waarschijnlijk dat de 33 wandfragmenten die niet aan een object gekoppeld kunnen worden (alle afkomstig uit S28) ook uit de Volle/begin Late Middeleeuwen dateren, gezien het andere vondstmateriaal uit hetzelfde spoor. Op basis van uiterlijk en baksel alleen is dit echter niet eenduidig te bepalen.

Een opvallende vondst is een complex scherven, waaruit een bijna compleet gedraaid grijs aardewerken bolpotje kan worden gereconstrueerd (V13). Qua vorm doet deze eerder denken aan een gedraaide kogelpot van Pingsdorf-aardewerk (ook wel Rijnlants roodbeschilderd aardewerk genoemd). Het relatieve zachte en grove baksel en de lobvoeten wijzen echter op een andere soort aardewerk. Op basis van magering is een herkomst uit hetzelfde gebied niet uitgesloten. Een andere vondst betreft een grijze handgevormde pot waarbij de tuit deels vergroeid is met de rand (V13). Er is echter wel degelijk nog sprake van een tuit, vanwege de doorboring in de wand.

Voor de vindplaats kan worden vastgesteld dat de datering waarschijnlijk in de eerste helft van de 13e eeuw ligt. Een losse scherv (V10) betreft gedraaid grijsbakkend aardewerk dat hoofdzakelijk in de Late Middeleeuwen voorkomt.⁶

8.3 Aardewerk uit de (Late Middeleeuwen-b) en Nieuwe tijd

Binnen het plangebied zijn 43 fragmenten aardewerk uit de (Late Middeleeuwen-b en) Nieuwe tijd aangetroffen. Ze zijn over het algemeen afkomstig uit ophogingslagen of de recente bouwvoor. Het aardewerk uit deze periode valt uiteen in een aantal categorieën. Het betreft witbakkend geglaazuurd aardewerk, Steengoed, roodbakkend en geglaazuurd aardewerk, porselein, faience, grijsbak-

⁶ Overigens zijn ook in S1, S12, S13 en S37 enkele fragmenten Kogelpot aardewerk aangetroffen (respectievelijk V1, V3, V9 en V17). Het betreft 5 fragmenten. Het aardewerk uit S1 en S13 is afkomstig uit de bouwvoor of de opgebrachte grond en is daarmee niet meer in zijn oorspronkelijke context. S37 betreft een nazak van S28. Het aardewerk uit dit spoor zal daarom vermoedelijk uit dezelfde periode (eerste helft 13 eeuw na Chr.) stammen. Het fragment Kogelpot uit S12 vertoont dezelfde uiterlijke kenmerken als de fragmenten uit bijvoorbeeld S19 en dateert daarom dit vegetatieniveau in de eerste helft van de 13e eeuw na Chr.

kend aardewerk en pijpenstelen en een -kop. Een aantal fragmenten gedraaid aardewerk konden niet worden gedetermineerd.

Het roodbakkend en geglazuurde aardewerk betreft hoofdzakelijk wandfragmenten, die niet aan een potvorm kunnen worden gekoppeld. Voor slechts enkele fragmenten geldt dat niet. Er zijn namelijk enkele bodems van een grape (V1.7 en V19.38) aangetroffen, alsmede het handvat van een bakpan (V14.30). De bakpan kan op basis van de vorm van het handvat tussen 1500 en 1550 worden gedateerd (Bartels, 1999). De overige fragmenten kunnen niet nauwkeuriger dan in de Nieuwe tijd worden gedateerd.

Van het grijsbakkend aardewerk zijn alleen wandfragmenten aangetroffen. Vanwege het ontbreken van randen of bodems konden geen potvormen bepaald worden. Het grijsbakkend aardewerk kon daarmee ook niet nauwkeuriger worden gedateerd dan in de Late Middeleeuwen-b.

Het Steengoed dat is aangetroffen, is afkomstig uit twee gebieden. Ten eerste is er Keuls Steengoed aangetroffen (V1.6), waarschijnlijk daterend uit de 17e of 18e eeuw. Het andere fragment is afkomstig uit het Westerwald en betreft een mineraalwaterkruik (V12.25). Deze worden over het algemeen gedateerd vanaf de 18e of 19e eeuw.

De fragmenten faience, maar ook het fragment van een porseleinen bord die bij het onderzoek zijn aangetroffen, kunnen niet nader geduid worden. Zij zullen echter in ieder geval wel vanaf de 16e eeuw, maar mogelijk zelfs jonger gedateerd kunnen worden (Bartels, 1999).

Datzelfde geldt voor de aangetroffen fragmenten van pijpenstelen en een pijpenkop. Op één van de pijpenstelen bevindt zich een versiering van parallelle lijnen. Deze is echter vrij algemeen (Duco, 1987). Op de pijpenkop bevindt zich een stempel (V8.21). Het gaat om een gezicht met daaronder twee stippen en een lijn. Deze stempel is niet teruggevonden in Duco (1987). De fragmenten van pijpen kunnen vanaf de 17e eeuw worden gedateerd.

De overige fragmenten aardewerk konden moeilijk worden gedetermineerd. Mogelijk gaat het om een deel van een bord van Werra-aardewerk (V8.23) en een fragment Protosteengoed of Bijna Steengoed (V8.23). Ook is een fragment gedraaid aardewerk met glazuurspatten gevonden. Binnen het onbepaalde aardewerk bevindt zich ook een brokje verbrande klei (V5.18). Onduidelijk is of het daarbij gaat om afval van bijvoorbeeld aardewerkproductie of om klei, die niet intentioneel of secundair verbrand is.

Naast delen van vaatwerk zijn ook twee fragmenten van een plavuis aangetroffen (V1.2 en V1.3), waarvan de laatste aan de bovenzijde geglazuurd is. De fragmenten zijn 2 tot 3 cm dik. Verdere afmetingen zijn niet bekend, maar mogelijk was de lengte van V1.2 10 cm. De tegels kunnen niet nauwkeuriger dan in de Late Middeleeuwen b of Nieuwe tijd worden gedateerd.

Hoewel binnen het hiervoor beschreven aardewerkspectrum ouder materiaal aanwezig is, kan worden gesteld dat het leeuwendeel dateert uit de Nieuwe tijd (globaal vanaf de 17e eeuw). Aangezien het materiaal over het algemeen afkomstig is uit ophogingslagen of de 'bouwvoor', kan het worden geïnterpreteerd als nederzettingsafval. Vanwege die context bestaat overigens de mogelijkheid dat het materiaal van elders afkomstig is.

8.4 Pijpaarden beeld

Bij de aanleg van het vlak in WP1 is een pijpaarden beeldje (V1.1) aangetroffen in de ophoingslaag (S1). Het is vrijwel compleet, alleen de voeten ontbreken (figuur 7). Over het algemeen worden beelden en reliëfs van pijpaarde beschouwd als kinderspeelgoed of als religieuze voorwerpen. De fabricage van pijpaarden beelden vindt vermoedelijk plaats vanaf de 14e eeuw, maar bereikt zijn hoogtepunt in het tweede kwart van de 15e eeuw. In Nederland was met name Utrecht een belangrijk productiecentrum. Uit onderzoek van een afvalput van een werkplaats waar pijpaarden beelden werden gemaakt, blijkt dat er drie soorten beelden waren: beelden van circa 0,3 tot 1 m groot die hol waren van binnen, kleinere beeldjes zelden groter dan 10 cm die massief waren en ten slotte ook reliëfs met een platte achterkant (Baart, e.a., 1977). Het in het plangebied aangetroffen beeldje behoort tot de tweede categorie.

De kleine beeldjes dienden als handelswaar en souvenirs van bedevaartplaatsen. Zij werden door kooplieden en andere reizigers op zak gedragen en op die manier zowel binnen als buiten Nederland verspreid.

De thema's van de beeldjes zijn tot het laatste kwart van de 15e eeuw bij uitstek religieus. Later, vanaf de 16e eeuw richt de industrie zich vooral op de uitbeelding van profane onderwerpen zoals spelende kinderen en dieren. De productie van pijpaarden beelden komt in de 19e eeuw ten einde (Baart, e.a., 1977).

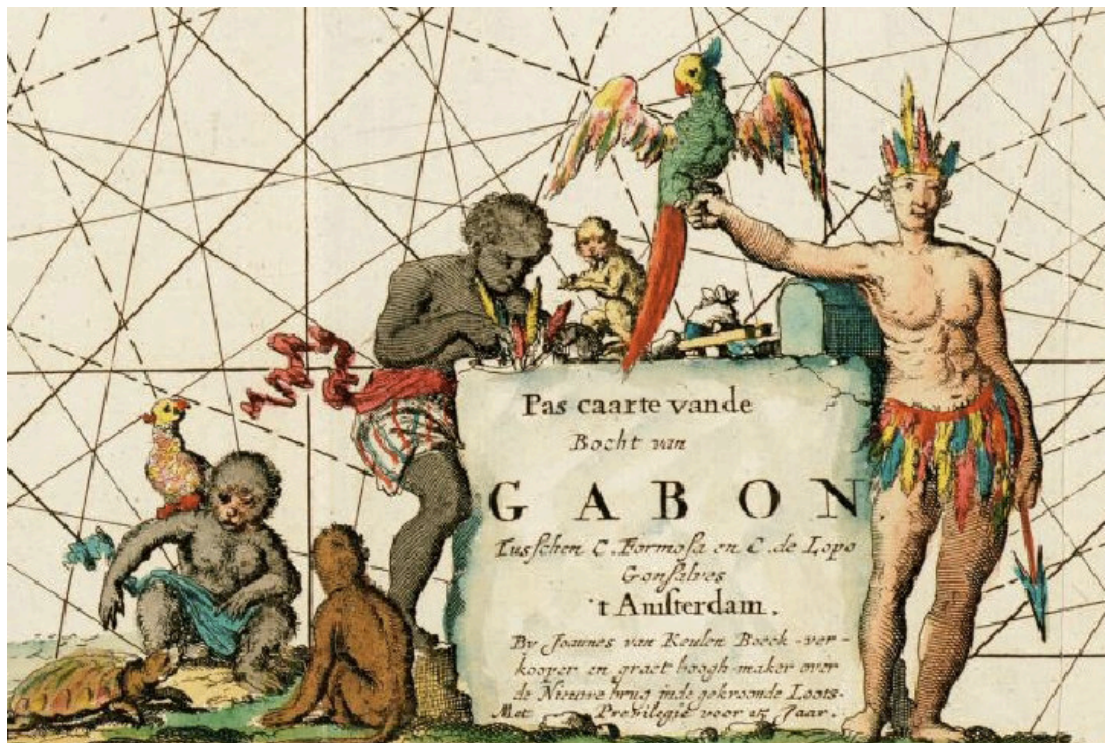
Figuur 7. Foto van het pijpaarden beeldje (V1.1) dat in de opgebrachte grond in WP 1 is aangetroffen.

Bij het exemplaar uit het plangebied lijkt het te gaan om een man met lang haar en een kroon of ander hoofddeksel op. Of het bovenlichaam bedekt is, is niet duidelijk. De linkerarm lijkt wel te zijn afgedekt met armstukken, die scharnieren op de elleboog. Het onderlichaam is bedekt met een kledingstuk dat op het eerste gezicht een (wapen)rok lijkt te zijn. Een andere mogelijkheid die geopperd is, is die van een kledingstuk (rok?) van (tabaks)bladeren. Op de linkerhand van de man zit een vogel. Wellicht vormt het armstuk deel van de uitrusting van de figuur en beschermt het hem tegen de klauwen van de vogel.

Om het beeldje te kunnen interpreteren is een kleine steekproef gehouden onder archeologen.⁷ Uit de vele tips en waardevolle suggesties komen in feite drie mogelijke interpretaties voor het beeldje naar voren, namelijk:

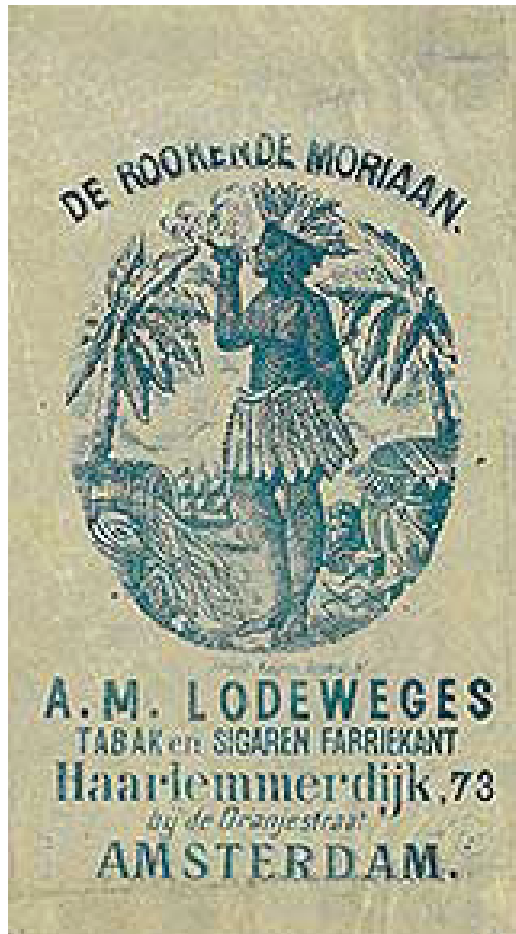
1. Een beeldje van een indiaan of Moriaan
2. Speelgoed.
3. Een heiligenbeeldje.

1. Op basis van de mogelijke rok van tabaksbladeren en de hoofdbedekking van het beeld is door Olav Odé (RAAP) en Pieter Floore (Hollandia) gesuggereerd dat het beeldje een indiaan uit het Caribische gebied zou voorstellen. Uit diverse bronnen uit de 17e en 18e eeuw zijn namelijk afbeeldingen bekend van indianen, die op het eerste gezicht zeker gelijkenis hebben met het beeldje uit het plangebied (figuur 8). Met name de kleding, maar ook de vogel - in dit geval een

Figuur 8. Tekening van een geïdealiseerde indiaan, zoals die staat afgebeeld op de kaart van Gabon uit de 17e eeuw (figuur aangeleverd via dhr. P. Floore, Hollandia).

⁷ De steekproef is voornamelijk gehouden onder collega-archeologen van RAAP (o.a. drs. K. Wink, drs. I.A. Schute, drs. M. Schabbink, drs. P. Kloosterman en drs. F.A. Perk), maar ook drs. P. Floore van Hollandia, drs. S. Jongma van Erfgoed Delft en D. Duco van het Pippenkabinet leverden een bijdrage aan de discussie. Mijn grote dank gaat uit naar hen voor hun bijdrage aan de discussie en hun soms onverwachte suggesties.

Figuur 9. Advertentie uit de 19e eeuw met daarop de afbeelding van een rokende Moriaan (www.pijpenkabinet.nl).

papegaai - lijken overeen te komen. In deze interpretatie gaat het dus om een iconografisch beeldje van een indiaan met waarschijnlijk een papegaai. Deze kan echter veel eerder worden gezien als een personificatie van Brazilië en Amerika in het algemeen. De afbeelding is in oorsprong waarschijnlijk wel gebaseerd op de afbeelding van een indiaan, maar door de verschillende kaartenmakers telkens wat meer gestileerd en aangepast, zodat een soort ideaalbeeld ontstond van hoe men dacht dat een indiaan eruit zag. Een datering vanaf de eerste helft van de 17e eeuw tot in de 18e eeuw is goed mogelijk voor een dergelijk beeldje van een indiaan. Indien het daadwerkelijk om een beeldje van een indiaan gaat, maakt dat de vondst aanzienlijk meer opvallend. Met name de oorsprong daarvan wordt dan interessant. Immers een beeld van een indiaan in een klein dorp als Sint Pancras lijkt vreemd. Wanneer we ons bedenken dat de West Indische Compagnie (WIC) in de 17e en 18e eeuw in Hoorn een kamer had, is het minder vreemd. Hoorn ligt immers hemelsbreed slechts 18 km van Sint Pancras. Via handel of met een bewoner van Sint Pancras met contacten met of in Hoorn kan het beeldje uiteindelijk in Sint Pancras terecht zijn gekomen.

In het verlengde van deze interpretatie ligt die van een interpretatie als 'Moriaan'. De staande rokende 'inboorling', soms ook als indiaan afgebeeld, en doorgaans aangeduid als Moor of Moriaan was een van de populaire motieven om tabak en het roken te adverteren. Wat "De rookende Moriaan" genoemd wordt, is in feite een negerslaaf. Reeds in de 17e eeuw wordt deze

figuur afgebeeld en dat zal drie eeuwen zo blijven. Wel verandert het uiterlijk en natuurlijk de schikking van de beeldelementen. Kenmerkend is de staande neger, leunend tegen een tabakston, een lange pijp rokend (figuur 9). Op het hoofd is een verentooi te zien, al lijken de veren soms verdacht veel op tabaksbladeren, om de heupen hangt een rokje van tabaksbladeren. Met name deze interpretatie vertoont veel overeenkomsten met het beeldje uit het plangebied. Wat dan precies de functie van het beeldje was, is niet duidelijk. Misschien kan het worden gezien als een verzamelitem, zoals tegenwoordig in elke supermarkt ook regelmatig acties gehouden worden.

2. Een tweede interpretatie is een eveneens een profane, namelijk speelgoed of een 'gewoon' beeldje van een valkenier. Een dergelijk beeld, dat in de 17e of 18e eeuw is gedateerd, is bijvoorbeeld bekend uit Gouda (figuur 10). Dit beeldje vertoont sterke gelijkenis met het beeld uit Sint Pancras. De houding van de armen van de persoon, maar ook de positie en het uiterlijk van de vogel zijn vrijwel gelijk. De meest opvallende overeenkomst is echter de kleding. Ook de valkenier uit Gouda draagt een soort wapenrok die op bladeren lijkt. Kennelijk is dat kleding die specifiek voor een valkenier was.

Een interpretatie als bijvoorbeeld schaakstuk lijkt niet logisch. Ten eerste lijkt het beeldje op geen van de bekende 'mannelijke' schaakstukken loper of koning. Ten tweede zullen schaakstukken vermoedelijk niet van pijpen zijn gemaakt. Ze zijn namelijk vrij kwetsbaar en bovendien duur om te maken. Schaakstukken zullen daarom eerder van andere materiaal zijn gemaakt. Uit Amsterdam zijn bijvoorbeeld schaakstukken van been en tin bekend (Baart, 1977).

Figuur 10. Pijpaarden beeld van (waarschijnlijk) een valkenier, zoals aangetroffen in Gouda (www.groenehartvertellingen.nl/Pagina/pijpaardebeeldjes-17e18eeuw.htm).

Figuur 11. Afbeelding van Sint Bavo met de valk en een zwaard (<http://en.wikipedia.org>).

3. De derde mogelijke interpretatie is die van een heiligenbeeldje. Daarvoor lijkt één heilige in aanmerking te komen, namelijk Sint Bavo. Hij is de beschermheilige van Haarlem, hemelsbreed slechts 32 km van Sint Pancras. De legende van Allowin, zoals Sint-Bavo in eerste instantie heette, gaat over een ridder uit de Vroege Middeleeuwen, die een losbandig leven leidt. Als teken daarvan droeg hij altijd een zwaard om te vechten, een valk om te jagen en een kroon om zijn rijkdom te tonen. Wanneer zijn vrouw plotseling overlijdt, raakt hij op de dool en ontmoet tijdens zijn omzwervingen de bisschop Amandus. Na diens verhalen bekeert Allowin zich en verandert zijn naam in Bavo. Zijn symbolen worden aan de christelijke mores aangepast: het zwaard verandert in een kruis, de valk in een duif en de kroon wordt versimpelt. Hoewel ook nog afbeeldingen bekend zijn met zwaard en valk (figuur 11). Uiteindelijk verlaat Bavo het klooster en gaat als kluizenaar in een boom wonen. Sint Bavo was, vanwege zijn attributen de valk, de patroon van de valkeniers (!). Maar zijn hulp werd ook ingeroepen tegen het mislukken van de oogst, tegen long- en keelontsteking en kinkhoest (www.heiligen.net). Het beeldje vertoont overeenkomsten met de afbeeldingen van Sint Bavo, met name de vogel

(valk?) op de arm, lijkt een sterke aanwijzing dat het om deze heilige gaat en ook het eventuele zwaard wijst in die richting. De kleding is minder eenduidig. De rok en kroon kunnen worden geïnterpreteerd als een verwijzing naar zijn vroegere bestaan als ridder wanneer zij worden beschouwd als een kroon. Maar zij kunnen ook worden gezien als een verwijzing naar zijn bestaan als heremiet, waarbij de bladeren afkomstig zijn uit de boom waarin hij woonde.

Uit de vergelijking van het beeldje met parallellen uit archeologische context en de iconografie, lijkt de meest passende interpretatie die van een afbeelding van een Moriaan of indiaan te zijn. Wellicht gaat het om speelgoed of curiosa voor een brede markt. In dat kader is het zeker niet onlogisch dat er sprake is van een combinatie van een indiaan en een valkenier. Op die manier kon een maximale verkoop worden gerealiseerd (persoonlijke mededeling dhr. D. Duco, Pijpenkabinet). Het pijpvaard beeld betreft dus een profane afbeelding van een indiaan en/of een valkenier. Vermoedelijk is het geproduceerd in Gouda in de 18e eeuw.

8.5 Metaal

Lood

Bij het onderzoek zijn 3 voorwerpen van lood gevonden. Een daarvan (V1.12) is een verfrommelde prop van lood, die is geïnterpreteerd als afval. De beide andere voorwerpen betreffen vermoedelijk (laken)loodjes van onbekende oorsprong.

V1.13 is rond met één afgevlakte zijde met centraal een vierkant gat. Aan één van beide zijden is vaag nog een afbeelding van een Franse lelie herkenbaar. De rest van het loodje is te sterk verweerd om nog tekst of afbeeldingen te kunnen herkennen.

De interpretatie van V16.34 als lakenloodje is minder zeker. Het heeft een ronde tot ovale vorm, met aan een van de zijden een mogelijk in applique aangebracht stuk lood. Op geen van de zijden zijn afbeeldingen of tekst herkenbaar. In profiel lijkt het eerder om een samengevouwen stuk lood te gaan. Het stuk lood lijkt daarom dan ook eerder als afval dan als bijvoorbeeld een lakenlood geïnterpreteerd te kunnen worden.

De lakenloodjes kunnen in de Nieuwe tijd, vanwege de Franse lelie mogelijk tussen het einde van de 18e en begin van de 19e eeuw, gedateerd worden

IJzer

Bij de opgraving is één ijzeren spijker aangetroffen (V11.27). Het lijkt te gaan om een gesmede spijker met een ronde kop. Op basis daarvan dateert de spijker van voor de 18e eeuw (Janse, 2004).

8.6 Bot

Het onderzoek heeft 3 fragmenten dierlijk bot opgeleverd. Het gaat om een kootbeen van een varken, de zogenaamde bikkel, dat afkomstig is uit een ophogingslaag (V1.11). Mogelijk werd deze gebruikt bij het 'kootspel'. De daarvoor volgens Baart (1977) karakteristieke uitgesneden motieven of markeringen ontbreken echter.

De andere fragmenten betreffen een armbeen van (vermoedelijk) een middelgroot zoogdier en een onbepaald fragment (V1.17). Deze zijn aangetroffen in S17, de veenlaag die de strandwal heeft overgroeid. Duidelijke slacht- of bewerkingssporen ontbreken.

Verder bevindt zich in WP 1 een kuil waarin veel bot aanwezig was (S9, zie § 7.3). Dit bot was echter dermate fragmentair en bros, dat determinatie vrijwel niet mogelijk was. Om die reden is het bot uit S9 ook niet verzameld.

8.7 Natuur- en vuursteen⁸

Binnen het plangebied zijn, in het middeleeuwse loopvlak in WP2, twee fragmenten natuursteen en één stuk vuursteen aangetroffen.

Op het fragment vuursteen (V11.26) is op twee plekken het negatief van een afslag, in combinatie met slaggolven, te zien. Dit zou kunnen wijzen op een antropogene bewerking van het vuursteen, maar de locatie van het slagvlak lijkt eerder op een natuurlijke oorsprong te wijzen (vergelijk Beuker, 2010 voor een overzicht van natuurlijke afslagen).

De fragmenten natuursteen zijn onbewerkt. Het gaat enerzijds om een brok kwartsiet (V6.19) en anderzijds om een stuk steenkool (V10.28). Kwartsiet werd in de Prehistorie onder andere gebruikt om aardewerk mee te verschrallen. In het plangebied is geen prehistorisch aardewerk aangetroffen en dit wordt ook niet verwacht in de laag waaruit het kwartsiet afkomstig is. Het kwartsiet lijkt daarmee ook niet als bron voor de magering van aardewerk in het plangebied terecht te zijn gekomen. Waarschijnlijk gaat het om afval. Datzelfde geldt vermoedelijk voor de steenkool. Hoewel de eerste associatie met steenkool van stoommachines een industriële productie is, hoeft dat geenszins het geval te zijn. De oudste winning van steenkool in Nederland dateert namelijk al uit de 11e of 12e eeuw en vond plaats in Zuid-Limburg. In eerste instantie vond die plaats in dagbouw, maar in latere periodes vond deze op steeds grotere diepte plaats.⁹ Een datering in de (Late) Middeleeuwen voor de steenkool past ook goed bij de datering van het aardewerk uit dezelfde context, dat tussen 1200 en 1250 gedateerd kan worden.

Steenkool werd onder andere gebruikt als brandstof voor ovens in de metaalbewerking. Hiervoor zijn in het plangebied echter geen aanwijzingen aangetroffen.

8.8 Glas

Tijdens het onderzoek is, in het ophogingspakket in WP 1, één fragment kleurloos glas aangetroffen (V1.14). Het betreft de onderkant van de voet van een kelkglas of wijnglas. De voet heeft een

⁸ Het vuursteen is gedetermineerd door W. Verschoof, MA (RAAP Archeologisch Adviesbureau).

⁹ www.kennislink.nl/publicaties/ontstaansgeschiedenis-van-de-steenkolenwinning-in-nederland

platte onderkant die met een lichte glooiing overgaat naar een richel. Op deze richel bevindt zich de steel die met een bolvorm begint en vervolgens naar boven smaller uitloopt. Halverwege de steel is het glas afgebroken. Op basis van de vorm van de voet, is het glas gedateerd tussen 1883 en 1903 (Kottman, 1999: catalogusnummer 254).

8.9 Ruimtelijke verspreiding van de vondsten

Het grootste deel van het vondstmateriaal is afkomstig uit twee contexten. Enerzijds betreft het de bouwvoor/ophogingslagen in beide plangebieden, waar materiaal van verschillende datering (globaal tussen 1200 en 1900) bij elkaar is aangetroffen. Dit vondstmateriaal bevindt zich niet meer in de oorspronkelijke context en is wellicht deels van elders afkomstig.

Anderzijds is het grootste deel van het Kogelpot-aardewerk uit het begin van de 13e eeuw aangetroffen in het loopvlak uit die periode in plangebied Benedenweg 212 alsmede in één van de greppels (S28) in plangebied Benedenweg 30. Daarbij dient te worden opgemerkt dat het in die laatste context hoofdzakelijk gaat om fragmenten aardewerk die afkomstig zijn van één pot, maar ook om losse wandfragmenten, die niet aan elkaar zijn te passen.

Deze grote hoeveelheid afval, met name in plangebied Benedenweg 30, lijkt erop te wijzen, dat in de (directe) nabijheid een boerderij uit de eerste helft van de 13e eeuw aanwezig is geweest. Het kan niet worden uitgesloten, dat deze zich nog elders in het plangebied bevindt, maar hierover kon binnen het onderzoek, door het oppervlak en de verspreiding van de sleuven in het plangebied, geen uitsluitel worden gegeven.

9 Conclusies en aanbevelingen

9.1 Conclusie en synthese

Naar aanleiding van de resultaten van het vooronderzoek is door het bevoegd gezag besloten om op de percelen Benedenweg 30 en 212 een opgraving uit te voeren. De onverstoorde opbouw van de strandwal, de aanwezigheid van enkele vegetatieniveaus en archeologische indicatoren in afdekkende lagen, duiden op de mogelijke aanwezigheid van archeologische waarden in het plangebied. Voor de opgraving zijn twee percelen (van de oorspronkelijk vier percelen waarop nieuwbouw gepland stond) geselecteerd. Doel van de opgraving was het in kaart brengen van de geologische opbouw van de strandwal alsmede het opsporen en *ex situ* behouden van eventueel aanwezige archeologische resten.

Uit de opgraving blijkt dat beide plangebieden op de flank van de strandwal liggen. Aan de basis is strand(wal)zand aangetroffen, waarop zich Oude Duinen hebben gevormd. In plangebied Benedenweg 30 hebben zich daar ook enkele humeuze niveaus (vegetatieniveaus) in gevormd. Deze waren overigens ook bij het vooronderzoek reeds herkend. Vanwege de beperkingen van het onderzoek (zie §9.3) kon alleen het bovenste van deze niveaus worden onderzocht.

In beide deelgebieden is op het Oude Duinzand een afwisseling van kleilagen en stuifzand afgezet. Hieruit blijkt dat overstromingen vanuit het Zeegat van Zijpe het plangebied in de Middeleeuwen hebben kunnen bereiken, met als gevolg het afzetten van een kleilaag. Mogelijk is een deel van het premiddeleeuwse duinlandschap als gevolg daarvan verdwenen. Na deze overstromingen vond ook verstuiwing plaats en werd (vermoedelijk na 1300) Jong Duinzand afgezet. Uiteindelijk heeft men door middel van het opbrengen van grond het maaiveld in beide plangebieden afgevlakt en geschikt gemaakt voor de huidige inrichting.

De oudste sporen die zijn aangetroffen binnen het plangebied dateren uit de eerste helft van de 13e eeuw. In plangebied Benedenweg 212 betreft het een loopvlak, waarin onder andere aardewerk en bot zijn aangetroffen, maar waar ook enkele paalkuilen zijn ingeslagen. In het andere plangebied, Benedenweg 30, is een greppel met veel aardewerk uit diezelfde periode gevonden. Aanwijzingen voor bewoning zijn in de werkputten niet aangetroffen. Op basis van de aanwezigheid van een loopvlak alsmede de grote hoeveelheid nederzettingsafval op beide locaties kan niet worden uitgesloten dat zich binnen het plangebied, dan wel in de directe nabijheid daarvan, nog bewoningssporen uit de Middeleeuwen (13e eeuw) bevinden. Het kan daarbij gaan om een boerderij met erfstructuren.

De overige sporen in beide plangebieden dateren hoofdzakelijk uit de Nieuwe tijd (vanaf de 15e/16e eeuw) en bestaan uit kuilen en greppels, die aan agrarisch gebruik van de beide plangebieden gerelateerd kunnen worden.

De resultaten van de opgraving sluiten deels aan bij de resultaten van eerder onderzoek aan de oostzijde van dezelfde strandwal (Verduin, in voorbereiding). Ook op die locatie zijn namelijk veel sporen uit de 13e eeuw aangetroffen en ontbreken sporen uit het einde van de 13e eeuw tot

de 15e eeuw. De resultaten binnen het plangebied passen daarmee goed binnen het regionale beeld. In het strandwallengebied zijn namelijk van verschillende locaties 13e-eeuwse vindplaatsen bekend, die ook vaak bestaan uit greppels en paalkuilen en waar sporen van de daadwerkelijke boerderijen lijken te ontbreken (vergelijk Verduin, in voorbereiding). Opvallend is dat historische bronnen melden dat het drop Vronen (de voorloper van Sint Pancras) na 1297 is verlaten en dat er in de 14e eeuw niemand meer woonde. De archeologische bronnen lijken dat beeld voor het onderhavige plangebied en het plangebied van Verduin te bevestigen. Er lijkt tussen circa 1250 en de 15e eeuw inderdaad sprake van een bewoningshiaat in (de omgeving van) het plangebied. Eveneens opvallend is dat ook bij het onderzoek van Verduin (in voorbereiding) geen sporen zijn aangetroffen die aan bijvoorbeeld een boerderij of een bijgebouw kunnen worden gerelateerd. Bij haar onderzoek betreft het alleen waterkuilen en -putten, sloten en vergelijkbare sporen. Net als in het onderhavige plangebied dus eigenlijk alleen sporen met een agrarische signatuur of sporen die op een erf worden verwacht. Of de daadwerkelijke bewoningssporen zich niet binnen het plangebied bevinden, kon op basis van de beperkte omvang van het onderzoek en de verspreiding van de sleuven over het plangebied niet worden uitgesloten. De hoeveelheid afval en de aanwezigheid van een loopvlak lijken er wel op te wijzen dat de boerderij in de directe omgeving van de werkputten verwacht kan worden.

Overigens zijn prehistorische sporen, zoals die bij het onderzoek van Verduin zijn gevonden, in de werkputten niet aangetroffen. Vermoedelijk is dat het gevolg van het feit dat in onderhavig plangebied niet alle potentiële bewoningsniveaus onderzocht konden worden (zie § 9.3).

Samenvattend kan worden gesteld dat het plangebied in de eerst helft van de 13e eeuw hoogstwaarschijnlijk intensief gebruikt is voor agrarische activiteiten. De locatie van de boerderijen kon niet worden vastgesteld, maar kan mogelijk nog elders in het plangebied dan wel de directe nabijheid daarvan worden gezocht. Na deze eerste gebruiksfase is sprake van een bewoningshiaat en wordt het plangebied pas weer vanaf ongeveer de 15e eeuw gebruikt, eveneens voor agrarische doeleinden.

9.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Op de specifieke onderzoeksvragen in het PvE kunnen de volgende antwoorden worden gegeven:

- *In welke mate is het gebied verstoord?*

In beide plangebieden is sprake van verstoring door kabels en leidingen. Deze reikt tot op het niveau van het eerste vlak (ca. 1 m -Mv). De kabels en leidingen bevinden zich vooral in het oostelijke deel van beide plangebieden. Zij lopen van de Benedenweg en 't Vennetje naar de bestaande bebouwing toe. Daarnaast is in plangebied Benedenweg 212 sprake van een zogenaamde spoelkuil, die tot in het archeologische niveau is ingegraven. Op het achtererf van Benedenweg 30 is ook sprake van verstoring, aangezien daar tot in het recente verleden een sloot heeft gelopen en er noodbebouwing gestaan heeft.

Hoewel dat niet is vastgesteld tijdens het onderzoek, zal ook de bestaande bebouwing tot enige mate van verstoring hebben geleid. Uitgaande van een fundering tot onder de vorstgrens, zal er sprake zijn van een verstoring van circa 80 cm diep. In beide plangebieden reikt die daarmee tot

in het bovenste archeologische niveau, zodat ter plaatse van de huidige bebouwing vermoedelijk weinig intacte archeologische resten meer verwacht kunnen worden.

De diepere niveaus, die niet onderzocht konden worden, zijn echter hoogstwaarschijnlijk wel intact. Eventuele archeologische resten in of in associatie met deze niveaus zijn hoogstwaarschijnlijk intact.

- *Wat is de geologische/bodemkundige opbouw?*

Het plangebied ligt op de flank van een strandwal. Aan de basis van de profielen bevindt zich strandzand, waarop Oude Duinen zijn gevormd. Hierin bevinden zich in plangebied Benedenweg 30 (lokaal) twee vegetatieniveaus. Het duinzand is door overstromingen vanuit het Zeegat van Zijpe afgedekt geraakt met klei. Deze klei is vervolgens weer overstoven met Jong Duinzand. Om beide plangebieden geschikt te maken voor de huidige inrichting is grond opgebracht om het bestaande reliëf af te vlakken. In plangebied Benedenweg 30 betreft dat klei, in het andere plangebied is daarvoor zand gebruikt.

- *Wat is de aard, omvang, kwaliteit en verloop van de archeologische sporen en sporenclusters?*

In beide plangebieden zijn hoofdzakelijk (afval)kuilen en greppels aangetroffen. Aan de Benedenweg 30 is ook een sloot en mogelijk een daliegat aangetroffen. De sporen dateren uit verschillende periodes, maar lijken te clusteren in het oostelijke deel van beide plangebieden. Hoewel de sporen verstoord zijn door de aanwezige kabels en leidingen, zijn de sporen van goede kwaliteit. Zij zijn namelijk goed leesbaar en goed geconserveerd.

- *Uit welke periode(n) dateren de sporen? Tijdens een archeologisch onderzoek ten behoeve van het project Domeynen zijn op de oostflank van de strandwal sporen uit de IJzertijd aangetroffen. Zijn bij dit onderzoek dergelijke sporen aangetroffen en, zo ja, hoe verhouden deze zich tot de strandwal en eventuele resten/sporen uit andere perioden?*

De sporen dateren uit twee periodes. Enkele sporen en een loopvlak dateren op basis van het aardewerk uit de eerste helft van de 13e eeuw (1200 tot 1250 na Chr.). De overige sporen dateren uit het einde van de Late Middeleeuwen en (met name) de Nieuwe tijd (vanaf ca. 1400 na Chr.). Oudere sporen ontbreken. Onduidelijk is of deze niet aanwezig zijn, of dat zij zich op een dieper, niet onderzocht, niveau bevinden.

De aangetroffen sporen versterken wel het beeld dat op project Domeynen ook was aangetoond. Daar werd reeds vastgesteld dat er sprake was van bewoning in de eerste van de 13e eeuw en vervolgens weer vanaf de 15e eeuw; een bewoningshaat dat ook door schriftelijke bronnen wordt bevestigd. Ook binnen onderhavig plangebied lijkt tussen circa 1250 en 1400 geen sprake te zijn geweest van menselijke aanwezigheid.

- *Wat is de datering van de archeologische vondsten en tot welke vondsttypen of vondstcategorieën behoren zij?*

De archeologische vondsten bestaan hoofdzakelijk uit fragmenten aardewerk. Daarnaast zijn een zeer gering aantal fragmenten glas, natuursteen, metaal en dierlijk bot verzameld. Het grootste deel van het aardewerk betreft zogenaamd Kogelpot-aardewerk, dat tussen circa 1200 en 1250 na Chr. kan worden gedateerd. De overige fragmenten aardewerk kunnen hoofdzakelijk in

de Nieuwe tijd worden gedateerd, vanaf circa 1550 na Chr. tot in de 19e eeuw. Meest opvallend binnen deze categorie is een pijpaarden beeldje uit de 18e eeuw, dat vermoedelijk als speelgoed kan worden geïnterpreteerd en een kruising tussen een Moriaan en een indiaan verbeeld. De overige vondstcategorieën kunnen niet worden gedateerd, maar zijn op basis van hun context eveneens in de Nieuwe tijd dan wel de Middeleeuwen gedateerd.

- *Is er een relatie te leggen tussen de archeologische vondsten en sporen?*

Een groot deel van de vondsten is aangetroffen in archeologische sporen. De vondsten dateren daarmee het spoor en kunnen worden geïnterpreteerd als nederzettingsafval.

- *Wat is de relatie van vondsten en sporen met de eerder aangetroffen vondsten en sporen in de omgeving?*

Deze vraag is reeds hiervoor beantwoord. Vondsten en sporen bevestigen wat reeds uit historische bronnen en het onderzoek op de Domeynen bekend was. Er is sprake van menselijke aanwezigheid in de (eerste helft van) de 13e eeuw en vervolgens weer vanaf de 15e eeuw. Daartussen is sprake van een bewoningshiaat. De aard van de sporen komt eveneens overeen met wat op de Domeynen is aangetroffen aan middeleeuwse sporen.

Sporen uit de Prehistorie en Romeinse tijd, zoals die van elders op de strandwal wel bekend zijn, zijn tijdens het onderzoek niet waargenomen. Dat is vermoedelijk het gevolg van het feit dat alleen het bovenste vegetatieniveau binnen de werkputten onderzocht kon worden. Eventuele oudere resten kunnen waarschijnlijk nog onder de twee andere vegetatieniveaus uit het vooronderzoek worden aangetroffen.

- *Is er sprake van verschillende bewoningsfasen?*

Binnen het plangebied is sprake van twee bewoningsfasen. De oudste dateert uit de Volle tot begin van de Late Middeleeuwen (ca. 1200-1250 na Chr.). De jongste fase dateert uit het laatste deel van de Late Middeleeuwen tot in de Nieuwe tijd (ca. 1500 tot 1900).

- *Wat is de relatie tussen de aangetroffen sporen/structuren en het omringende landschap? En meer specifiek: wat is de relatie van de sporen/structuren met de overgang tussen strandwal en strandvlakte?*

De sporen zijn aangetroffen op de westelijke flank van de strandwal. Zij liggen daarmee feitelijk op de overgang van strandwal naar strandvlakte. In ieder geval liggen zij op de rand van het gebied dat nog door de overstromingen van het Zeegat van Zijpe werd bereikt.

Op de westelijke flank van de strandwal werden vooral agrarische activiteiten uitgevoerd. Dat blijkt uit de agrarische sporen, die zowel bij onderhavig onderzoek als bij het onderzoek van Verduin (in voorbereiding) zijn aangetroffen op de westelijke en oostelijke flank van de strandwal. Dat beeld past in het beeld zoals dat van de strandwallen bekend is (vergelijk bijvoorbeeld De Groot, 2008).

- *Welke vindplaatstypen zijn aangetroffen?*

In het plangebied zijn sporen aangetroffen, die erop duiden dat deze zone een agrarische functie had. Vermoedelijk kunnen de huiserven/boerderijen in de directe nabijheid of zelfs elders binnen

het plangebied worden verwacht.

Het plangebied ligt in het agrarische gebied, vermoedelijk in de directe nabijheid van een nederzetting.

- *Tijdens het booronderzoek zijn fosfaatvlekken waargenomen. Zijn dergelijke sporen opnieuw aangetroffen en zo ja, hoe zijn deze fosfaatvlekken te duiden?*

Bij het onderzoek in plangebied Benedenweg 30 zijn in de afdekkende kleilaag inderdaad fosfaatvlekken waargenomen. De kleilaag waarin deze zich bevinden is geïnterpreteerd als een laag die is aangebracht om de oorspronkelijke hoogteverschillen in het plangebied te nivelleren. Daarmee lijkt het fosfaat niet als een archeologische indicator beschouwd te kunnen worden.

- *Indien het archeologische onderzoek geen archeologische resten of categoriaal beperkte archeologische fenomenen (bijvoorbeeld alleen losse vondsten) oplevert, welke verklaring is hiervoor dan te geven? Is er (bijvoorbeeld) sprake van: aantoonbare afwezigheid van bewoning en/of actief landgebruik, verstoring van antropogene aard, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door bodemprocessen, beperking van de archeologische waarnemingsmogelijkheden door werk- of weersomstandigheden?*

Niet van toepassing.

Figuur 12. Overzicht van de werkomstandigheden en beperkte werkruimte ter plaatse van per-ceel Benedenweg 212 bij de aanleg van WP2. De foto is genomen richting het westen (foto: S. Balder).

9.3 Evaluatie onderzoeksmethode en aanbevelingen

Met deze opgraving is het onderzoek in het plangebied afgesloten. De resultaten wijzen erop dat in aangrenzende gebieden buiten het plangebied met behoudenswaardige resten rekening gehouden moet worden. Daarom wordt aanbevolen archeologisch onderzoek uit te voeren indien ontwikkelingsplannen voor aangrenzende gebieden worden voorgenomen.

Het onderhavige onderzoek was opgezet als een opgraving, waarbij door middel van het aanleggen van enkele sleuven het geologische profiel van de strandwal in kaart zou worden gebracht. Achterliggende gedachte daarbij was, dat door middel van een dergelijk lengteprofiel er veel informatie over het ontstaan en de ontwikkeling van de strandwal achterhaald zou kunnen worden. Tijdens de uitvoering van het onderzoek bleek echter dat de strategie, zoals die in het PvE en de oplegnotitie bij het PvE was beschreven, niet werkbaar was. De werkruimte in het plangebied was door de aanwezige kabels en leidingen, maar zeker ook de nabijheid van diverse gebouwen (zowel huizen als schuren) namelijk dermate beperkt dat de sleuven slechts 2 m breed aangelegd konden worden (figuren 12 en 13). Daardoor was het niet mogelijk de sleuven voldoende diep aan te leggen om in de diepte het volledige profiel van de strandwal bloot te leggen. In het plangebied Benedenweg 30 is bijvoorbeeld niet het vegetatieniveau (S48) op circa 1,75 m -Mv onderzocht. Dit is alleen aangetoond door middel van een boring. Eventuele sporen die in associatie met dit

Figuur 13. Overzicht van de werkomstandigheden en de beperkte werkruimte ter plaatse van perceel Benedenweg 30 bij de aanleg van WP3. De foto is genomen richting het westen.

niveau verwacht zouden kunnen worden, konden vanwege de diepteligging van deze laag niet worden opgegraven.

Al met al heeft het onderzoek als gevolg van de hiervoor geschetste beperkingen naar de mening van de onderzoekers niet het gewenste resultaat opgeleverd. Meer onderzoek naar de ontstaansgeschiedenis van de strandwal en de archeologie van Sint Pancras zal dan ook zeker nodig zijn om het in het PvE en de oplegnotitie beoogde doel te realiseren. Dit onderzoek kan niet meer op de locatie van het plangebied plaatsvinden.

RAAP adviseert om voor een dergelijk onderzoek een locatie te selecteren met voldoende ruimte om sleuven breed en diep genoeg te maken het hele profiel van de strandwal in kaart te brengen. Bij voorkeur dient eerst de bodemopbouw in kaart gebracht te worden door middel van een verkennend booronderzoek, zodat op basis daarvan een goede strategie voor een vervolgonderzoek gekozen kan worden (aantal en diepte van de vlakken, etc.).

De resultaten van het onderzoek zullen worden beoordeeld door de gemeente Langedijk in de persoon van ir. M.M. Balledux en diens adviseur drs. C. Nyst (CultuurCompagnie).

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Literatuur

- Arnoldussen, S., A. Müller & G.V. Mauro**, 2009. Sijbekasrpel-Wadway. Een mogelijk nederzettingsterrein uit de Bronstijd en middeleeuwse daliegaten in de ruilverkaveling 'De Gouw'. *Rapportage Archeologische Monumentenzorg* 180. Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Amersfoort.
- Baart, J., e.a.**, 1977. *Opgravingen in Amsterdam, 20 jaar stadskernonderzoek*. Dienst der publieke werken/Amsterdams Historisch Museum, afdeling archeologie, Amsterdam.
- Bartels, M.**, 1999. *Steden in scherven; vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Stichting Promotie Archeologie/Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Zwolle/Amersfoort.
- Berendsen, H.J.A.**, 2000. *Landschappelijk Nederland*. Fysische geografie van Nederland. Assen.
- Beuker, J.**, 2010. *Vuurstenen werktuigen; technologie op het scherp van de snede*. Sidestone Press, Leiden.
- Duco, D.**, 1987. *De Nederlandse kleipijp: handboek voor dateren en determineren*. Leiden.
- Groot, R.W. de**, 2008 Plangebied Boeckhorst, gemeente Noordwijk; Archeologische vooronderzoek: een inventariserend veldonderzoek (proefsleuven). *RAAP-rapport* 1702. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Groot, R.W. de & F. van der Wal**, 2011. Middeleeuwse daliegaten bij Wognum. Plangebied Bloesemgaerde, gemeente Medemblik. Een archeologische begeleiding (protocol opgraven). *RAAP-rapport* 2212. RAAP Archeologisch Adviesbureau, Weesp.
- Hijma, M.**, 2009. From river valley to estuary: the early-mid Holocene transgression of the Rhine-Meuse valley, The Netherlands. *Nederlandse Geografische Studies* (NGS) 389. Utrecht.
- Janse, H.**, 2004. *Spijkers en draadnagels*. Primavera Pers/Vereniging ambacht en gereedschap, Leiden.
- Jelgersma, S.J., e.a.**, 1970. The coastal dunes of the western Netherlands: geology, vegetational history and archeology. Haarlem.
- Klijn, J.A.**, 1981. *Nederlandse kustduinen: geomorfologie en bodems*. Wageningen.
- Kottman, J.**, 1999. Glas. In: Bartels, M., 1999. *Steden in scherven; vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*: 261-274.
- Malssen, N. van & M.J.M. de Wit**, 2010. PvE archeologisch onderzoek op twee locaties aan de Benedenweg te St. Pancras, gemeente Langedijk. *ARC-PvE* 2010/568. ARC bv, Groningen.
- Roep, T. B., Van der Valk, L. & Beets, D. J.** (1991) Strandwallen en Zeegaten langs de Hollandse kust. *Grondboor en Hamer*, 115-124.
- Rosing, H.**, 1995. Toelichting op de bodemkaart van Nederland 1:50.000; blad 9 west Texel (gedeeltelijk)-14 west Medemblik, blad 14 oost Medemblik. Wageningen.
- Sanke, M.**, 2002: Die mittelalterliche Keramikproduktion in Brühl-Pingsdorf in *Rheinische Ausgrabungen Band 50*, Mainz.

- Steenbeek, R.**, 1994. Fosfaatkartering in het Kromme-Rijngebied. In: W.A. van Es & W.A.M. Helsing [red.], 1994. *Romeinen, Friezen en Franken in het hart van Nederland, van Traiectum tot Dorestad 50 v. C. - 900 n. C.*. Rijksdienst voor het Oudheidkundig Bodemonderzoek, Amersfoort: 122-126.
- Verboom-Jansen, M. & A.J. Wullink**, 2010. Een archeologisch bureauonderzoek en inventariserend veldonderzoek door middel van boringen voor vier percelen aan de Benedenweg te Sint Pancras, gemeente Langedijk (NH). *ARC-rapport 2010-165*. ARC bv, Geldermalsen.
- Verduin, J.T.**, in voorbereiding. Opgraving aan de Domeynen te Sint Pancras, gemeente Langedijk. *Hollandia-reeks*.
- Verhoeven, A.A.A.**, 1998. *Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw)*, Amsterdam.
- Verhoeven, A.A.A.**, 2007. *Middeleeuws en vroeg-modern aardewerk en glas (Syllabus UvA editie 2007-2008)*, Amsterdam.
- Westerhoff, W.E., E.F.J. de Mulder, W. de Gans**, 1987. *Geologische kaart van Nederland 1:50.000; blad Alkmaar West (19 W) en Blad Alkmaar Oost (19 O)*. Rijks Geologische Dienst, Haarlem
- Zagwijn, W.H.**, 1986. *Nederland in het Holoceen*. Geologie van Nederland deel I. Haarlem.

Gebruikte afkortingen

ARCHIS	ARCHeologisch Informatie Systeem
KLIC	Kabels en Leidingen Informatie Centrum
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
-Mv	beneden maaiveld
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen

Verklarende woordenlijst

antropogeen

Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).

artefact

Alle door de mens gemaakte of gebruikte voorwerpen.

ex situ

Niet in of op zijn/haar oorspronkelijke positie.

grondspoor

Alle door de mens veroorzaakte veranderingen van de oorspronkelijke bodemopbouw, zoals verstoringen (kuilen) of toevoegingen (ophogingen).

in situ

Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeed, weggegooid of verloren.

nederzetting(-sterrein)

Woonplaats; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.

Prehistorie

Dat deel van de geschiedenis waarvan geen geschreven bronnen bewaard zijn gebleven.

Saalien

Voorlaatste glaciaal, waarin het landijs tot in Nederland doordrong (vorming stuwwallen), ca. 200.000-130.000 jaar geleden.

Steentijd

Archeologische periode die zich kenmerkt door het gebruik van stenen werktuigen.

stratigrafie

Opeenvolging van lagen.

vindplaats

Plaats waar archeologisch materiaal is verzameld of te verzamelen is.

Overzicht van figuren, tabellen en bijlagen

- Figuur 1.** Ligging van de onderzoeksgebieden (gearceerd) en onderzoek Hollandia (Verduin, in voorbereiding; groen) met ARCHIS-waarnemingen (rood) en AMK-terreinen (blauw) op de IKAW; inzet: ligging in Noord-Holland (ster).
- Figuur 2.** Puttenplan Benedenweg 30.
- Figuur 3.** Puttenplan Benedenweg 212.
- Figuur 4.** Plangebied Benedenweg 30 (rode lijn) geprojecteerd op het kadastrale minuutplan uit de 19e eeuw.
- Figuur 5.** Foto van het mogelijke daliegat (S31) in het noordprofiel van werkput 3.
- Figuur 6.** Foto van de kuil met botten uit de Nieuwe tijd (S9) in WP 1 (foto: S. Balder).
- Figuur 7.** Foto van het pijpvaard beeldje (V1.1) dat in de opgebrachte grond in WP 1 is aangetroffen.
- Figuur 8.** Tekening van een geïdealiseerde indiaan, zoals die staat afgebeeld op de kaart van Gabon uit de 17e eeuw (figuur aangeleverd via dhr. P. Floore, Hollandia).
- Figuur 9.** Advertentie uit de 19e eeuw met daarop de afbeelding van een rokende Moriaan (www.pijpenkabinet.nl).
- Figuur 10.** Pijpaarden beeld van (waarschijnlijk) een valkenier, zoals aangetroffen in Gouda (www.groenehartvertellingen.nl/Pagina/pijpaardebeeldjes-17e18eeuw.htm).
- Figuur 11.** Afbeelding van Sint Bavo met de valk en een zwaard (<http://en.wikipedia.org>).
- Figuur 12.** Overzicht van de werkomstandigheden en beperkte werkruimte ter plaatse van perceel Benedenweg 212 bij de aanleg van WP2. De foto is genomen richting het westen (foto: S. Balder).
- Figuur 13.** Overzicht van de werkomstandigheden en de beperkte werkruimte ter plaatse van perceel Benedenweg 30 bij de aanleg van WP3. De foto is genomen richting het westen.
- Tabel 1.** Archeologische tijdschaal.
- Tabel 2.** Oppervlakte van de werkputten
- Tabel 3.** Overzicht van de aangetroffen spoorcategorieën op perceel Benedenweg 30.
- Tabel 4.** Overzicht van de aangetroffen spoorcategorieën op perceel Benedenweg 212.
- Tabel 5.** Vondsten: aantal en gewicht per materiaal Benedenweg 30.
- Tabel 6.** Vondsten: aantal en gewicht per materiaal Benedenweg 212.
- Tabel 7.** Overzicht van de interpretatie en dateringen van het aangetroffen aardewerk.
- Bijlage 1.** Sporenlijst.
- Bijlage 2.** Vondstenlijst.
- Bijlage 3.** Resultaten aardewerkanalyse Hazenberg Archeologie.
- Kaartbijlage 1.** Resultaten veldonderzoek Benedenweg 212.
- Kaartbijlage 2.** Resultaten veldonderzoek Benedenweg 30.

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Bijlage 1. Sporenlijst

spoor	put	vlak	profiel	vorm	interpretatie	vulling	textuur	mediaan	bijmengsel	sublagen	kleur	gevekt	ijzer/mangaan	houtschool	huttenleem	fostaat	puin
1	1	103	103	n.v.t.	ophogingslaag	0	Zs1	MF	h3	-	DUY	-	-	2	0	0	1
2	1	103	103	n.v.t.	kuil	0	Zs1	MF	h3	-	DYU	WE	-	1	1	0	0
3	1	103	103	n.v.t.	greppel	0	Zs1	MF	h2	-	UY	Y	-	1	0	0	0
4	1	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	ZF	-	-	W	-	FE1	0	0	0	0
5	1	103	0	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs2	ZF	h1	hv	DY	-	FE1	0	0	0	0
5	1	103	0	n.v.t.	natuurlijke laag	1	Zs2	ZF	-	-	EY	-	FE2	0	0	0	0
6	1	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	-	hl1	EY	-	FE2	0	0	0	0
7	1	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	h1	-	Y	-	FE2	1	0	0	1
8	1	1	0	Rond	paalkuil	0	Zs1	MF	h1	-	Y	LY	-	1	0	0	0
9	1	1	0	Rond	kuil	0	Zs1	MF	h1	hv	DUY	-	-	0	0	0	0
10	1	103	103	n.v.t.	cultuurlaag	0	Zs1	ZF	h1	hv	LEY	-	-	0	0	0	1
11	1	103	0	n.v.t.	cultuurlaag	0	Zs1	ZF	-	-	EU	Y	-	0	1	0	1
12	1	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	h1	-	DY	Y	-	1	0	0	0
12	1	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	1	Zs1	MF	h1	-	DY	-	-	1	0	0	0
13	2	103	103	n.v.t.	bouwvoor, recent	0	Zs1	MF	h3	-	DUY	-	-	2	0	0	1
14	2	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	ZF	-	-	W	-	FE1	0	0	0	0
15	2	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs2	ZF	h1	hv	DY	-	FE1	0	0	0	0
16	2	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	-	hl1	EY	-	FE2	0	0	0	0
17	2	1	0	n.v.t.	cultuurlaag	0	Ks4	-	h3	-	u	-	-	0	0	0	1
18	2	1	0	Vierkant	kuil	0	zs1	mf	-	zb	luy	ey	-	0	0	0	0
19	2	103	103	n.v.t.	cultuurlaag	0	Zs2	MF	h2	-	U	WE	-	0	0	0	0
20	2	103	103	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	-	-	LEY	-	-	0	0	0	0
21	2	1	0	Rond	paalkuil	0	Zs2	MF	h1	-	LUY	-	-	0	0	0	0
22	2	1	0	Rond	paalkuil	0	Zs2	MF	h1	-	LUY	-	-	0	0	0	0
23	2	1	0	Rond	kuil	0	Zs2	MF	h1	-	LUY	-	-	0	0	0	0
24	3	1	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	-	-	LY	-	FE1	0	0	0	0
25	3	1	101	langwerpig/ lineair	greppel	0	Zkx	MF	-	-	DY	-	-	1	0	0	1
26	3	1	0	onregelmatig	kuil	0	Zkx	MF	-	-	DY	-	FE1	0	0	0	1
27	3	1	0	onregelmatig	kuil	0	Zkx	MF	-	-	DY	-	FE1	0	0	0	1
28	3	1	101	langwerpig/ lineair	greppel	0	Zs2	MF	h2	-	DYZ	-	-	0	0	0	0

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

spoor	put	vlak	profiel	vorm	interpretatie	vulling	textuur	mediaan	bijmengsel	sublagen	kleur	gekleet	ijzer/mangaan	houtschool	huttenleem	fosfaat	puin
29	3	1	101	langwerpig/ lineair	greppel	0	Zs1	MF	h2	-	DU	-	-	0	0	0	0
29	3	1	101	langwerpig/ lineair	greppel	1	Zs1	MF	-	hl1	LY	-	-	0	0	0	0
30	3	1	0	Vierkant	paalkuil	0	Zkx	MF	-	-	DUY	-	-	1	0	0	1
31	3	1	101	Vierkant	kuil	0	Vkm	-	-	-	U	-	-	0	0	0	0
32	3	101	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Ks2	-	-	hl2	Y	-	-	0	0	0	0
33	3	101	101	n.v.t.	bouwvoor, recent	0	Zs2	MF	h2	zb	DUY	-	-	0	0	0	2
34	3	101	101	n.v.t.	ophogingslaag	0	Ks3	-	-	zb	UY	-	FE1	0	0	1	1
35	3	101	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs2	MF	h1	-	LUY	-	FE1	0	0	0	0
36	3	101	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs3	MF	h2	-	DY	-	-	0	0	0	0
37	3	101	101	n.v.t.	greppel	0	Zs2	MF	h1	-	Y	-	FE1	0	0	0	0
38	4	1	102	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MG	-	-	LY	-	FE1	0	0	0	0
39	4	1	102	n.v.t.	geul	0	Zs1	MG	h2	-	DY	-	FE1	0	0	0	0
39	4	1	102	n.v.t.	geul	1	Zs1	MG	h2	-	LY	-	FE1	0	0	0	0
40	4	1	0	n.v.t.	greppel	0	Zkx	MF	-	-	Y	-	FE1	0	0	0	0
41	4	1	0	Rond	dier-of plantgang	0	Kz1	-	-	-	DY	-	-	0	0	0	0
41	4	1	0	Rond	dier-of plantgang	1	Zs1	MF	h1	-	LUY	-	-	0	0	0	0
42	4	1	0	Rond	dier-of plantgang	0	Kz1	-	-	-	DY	-	-	0	0	0	0
42	4	1	0	Rond	dier-of plantgang	1	Zs1	MF	h1	-	LUY	-	-	0	0	0	0
43	3	101	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs2	MF	h2	-	LUY	-	-	0	0	0	0
44	3	101	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	h2	-	U	-	-	0	0	0	0
45	4	102	102	n.v.t.	ophogingslaag	0	Ks3	-	-	-	UY	-	FE1	0	0	1	1
46	4	102	102	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Ks2	-	-	hl2	Y	-	-	0	0	0	0
47	4	102	102	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MG	-	kl2	LY	-	FE1	0	0	0	0
48	3	101	0	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	h2	-	uy	-	-	0	0	0	0
49	3	101	101	n.v.t.	natuurlijke laag	0	Zs1	MF	-	-	LY	-	-	0	0	0	0

Bijlage 2. Vondstenlijst

vondst	artifact	material	materiaal_ algemeen	materiaal_ specifiek	aantal	gewicht	begindat.	einddat.	opmerking
1	1	Keramiek	BEELD_ker	HEILIGE	1	12	NTb	NTc	Waarschijnlijk speelgoed. Combinatie van een Moriaan en een indiaan.
1	2	Keramiek	TEGEL_ker	PLAVUIS	1	354	NT	NT	-
1	3	Keramiek	TEGEL_ker	PLAVUISG	1	116	LMEB	NT	-
1	4	Keramiek	PIJP_ker	-	4	4	NTB	NTC	-
1	5	Keramiek	WIT_ker	-	1	1	NT	NT	-
1	6	Keramiek	STG_ker	KEULS	3	54	NTB	NTC	-
1	7	Keramiek	ROOD_ker	-	7	190	-	-	-
1	8	Keramiek	PORBORD_ker	-	1	4	NTB	NTC	-
1	9	Keramiek	FAYENCE_ker	DELFTS	2	20	NTB	NTC	-
1	10	Keramiek	KGP_ker	-	2	10	VMED	LMEA	-
1	11	Bot, dierlijk	BOT_odb	VARKEN	1	32	-	-	-
1	12	Lood	AFVAL_mpb	-	1	10	-	-	-
1	13	Lood	LAKENLD_mpb	-	1	1	NTb	NTc	-
1	14	Glas	KLEURLS_gls	-	1	18	NTC	-	-
2	15	Keramiek	ROOD_ker	-	1	4	LMEB	NTC	-
3	16	Keramiek	KGP_ker	GROFMAG	1	1	VMED	LMEA	-
4	17	Keramiek	AWG	-	1	1	LMEB	LMEB	-
5	18	Keramiek	AFVAL_ker	-	1	1	-	-	-
6	19	Steen	BROK_sxx	-	1	14	-	-	-
7	20	Keramiek	FAYENCE_ker	-	1	6	-	-	-
8	21	Keramiek	PIJP_ker	-	2	2	NTb	NTc	-
8	22	Keramiek	ROOD	-	1	92	NTA	NTC	-
8	23	Keramiek	AWG_ker	GLAZUUR	2	40	LMEb	NTb	-
9	24	Keramiek	KGP_ker	GROFMAG	3	22	VMED	LMEA	-
10	28	Steen	BROK_sxx	-	1	12	-	-	Steenkool
10	29	Bot, dierlijk	AFVAL_odb	-	2	196	-	-	-
10	39	Keramiek	GRS_ker	-	1	28	LME	LME	-
11	26	Vuursteen	BROK_svu	-	1	10	-	-	-
11	27	IJzer	SPIJKER_mfe	-	1	8	NTb	NTc	-
11	40	Keramiek	KGP_ker	DEKSELGL	32		LMEa	LMEa	-
11	41	Keramiek	KGP_ker	-	4	33	-	-	-
12	25	Keramiek	STGLFLS_ker	WESTERW	1	12	NTc	NTc	-
13	42	Keramiek	GRS_ker	-	3	152	LME	LME	-

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
 Archeologisch onderzoek: een opgraving

vondst	artifact	material	materiaal_ algemeen	materiaal_ specifiek	aantal	gewicht	begindat.	einddat.	opmerking
13	43	Keramiek	KGP_ker	DEKSELGL	17	470	LMEa	LMEa	-
13	44	Keramiek	KGP_ker	-	33	265	-	-	-
13	45	Keramiek	XXX_ker	-	27	416	-	-	-
14	30	Keramiek	ROODPAN_ker	-	1	62	NTb	NTb	-
15	31	Keramiek	ROOD_ker	-	2	24	LMEb	NTb	-
16	32	Keramiek	ROOD_ker	-	5	46	lmeb	ntc	-
16	33	Keramiek	GRS_ker	-	1	4	LMEb	LMEb	-
16	34	Lood	LAKENLD_mpb	-	1	14	ntb	ntc	-
17	35	Keramiek	KGP_ker	GROFMAG	1	32	VMED	LMEA	-
18	36	Keramiek	GRS_ker	-	1	10	LMEB	LMEB	-
19	37	Keramiek	GRS_ker	-	2	40	LMEB	LMEB	-
19	38	Keramiek	ROOD_ker	-	1	36	LMEb	NTb	-

Bijlage 3. Resultaten aardewerkanalyse

Hazenberg Archeologie

Vondstnr	Werkput	Spoornr	Materiaal	Fabrikage	Soort	Object	Type	Decoratie	Vorm	Diam. opening	Diam. bodem	Hoogte	Gewicht	Rand	Wand	Bodem	RW	Totaal	MAI	Vroeg	Laat	Periode	Opmerkingen
11	2	19	aardewerk	handgevormd	kogelpot	kogelpot	kp-kog-14		gefaceteerde rand met dekselgeul	22			1015	3	26		3		1	1200	1250	LMEA	redelijk fijn baksel, fijn zandmagering. (Licht)grijs oppervlak donkere kern. Korte hals met dekselgeul, afgeplatte rand. Rand bijna compleet. Determinering op basis van rand
11	2	19	aardewerk	handgevormd	kogelpot	indet	kp-indet-						33		4				0	1000	1300	LME	redelijk fijn baksel,grijsbruin bakselkleur. Op basis van fijn baksel wat latere datering waarschijnlijk.
10		17	aardewerk	gedraaid	grijsbakkend	indet	g-indet-						28		1				0	1200	1425	LMEB	licht grijs, dunwandig, waarschijnlijk middelgroot tot groot voorwerp zoals een kan of een pot.
13	3	28	aardewerk	gedraaid	grijs	pot		draairillen	driehoekige rand, korte hals, lobvoet	10	9	ca. 12	152			2	1		1	1000	1300	LME	gedraaid grijs baksel, kogelpot/bolpotje met standlobben. Baksel lijkt sterk op gedraaid grof grijze baksel uit regio Oudenaarde. Magering (scherp rivierzand + glimmers) wijst op herkomst nederrijns rivierengebied. Rand komt overeen met typen van gedraaide kogelpotten uit Pingsdorf. Mogelijk betreft het een import object. buitenzijde beroet, kookpotje
13	3	28	aardewerk	handgevormd	kogelpot	kogelpot	kp-kog-	bezemstreken	scherpe gefaceteerde rand met dekselgeul, korte hals	14			470	4	12		1		1	1175	1300	LME	datering op basis van Verhoeven 1998 (rand + decoratie). zand gemagerd. Donker basel licht oppervlak. Wandframgenten waarvan redelijk zeker is dat deze bij de pot horen. Rand compleet.
13	3	28	aardewerk	handgevormd	kogelpot	indet	kp-indet-						265		33				0	800	1300	ME	div baksels redelijk hard gebakken, fijne en grovere zand magering, mogelijk ook wat steengruis.
13	3	28	aardewerk	handgevormd	grijs	indet			tuit/schenklib, gefaceteerde rand	13			416	6	21				1	1000	1300	LME	fijn donkergrijs baksel licht grijs stoffig oppervlak, gefaceteerde rechtopstaande rand. Tuit bijna vergroeid met rand (schenklib met nog een tussenrandje). Kan? Mogelijk kogelpot?

RAAP-RAPPORT 2457

Plangebied Benedenweg 30 en 212, gemeente Langedijk
Archeologisch onderzoek: een opgraving

Mevrouw A. Visser
Dergmeerweg 1
1749 VA Warmenhuizen

Datum
Afdeling/team
Uw brief/nummer
Inlichtingen bij
Onderwerp
Bijlage(n)

23 januari 2012
B&P/Welzijn
n.v.t.
Ir. M.M. Balledux
Goedkeuring eindrapport Definitieve Opgraving percelen Benedenweg 30 en 212 in Sint Pancras, vrijgeven van de percelen Benedenweg 30, 212, 212a en 220 wat betreft het aspect archeologie voor de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen.

POSTADRES
Postbus 15
1723 ZG
Noord-Scharwoude

Geachte mevrouw Visser,

BEZOEKADRES
Vroedschap 1
Zuid-Scharwoude

Hierbij delen wij u mee dat wij in onze vergadering d.d. 17 januari 2012 in het kader van het archeologisch onderzoeksproces inzake de bestemmingsplanwijziging en de toekomstige aanvragen omgevingsvergunning voor de nieuwbouw op vier locaties aan de Benedenweg in Sint Pancras (nr.'s 30, 212, 212a en 220) hebben besloten om:

TELEFOON
(0226) 33 44 33

- het eindrapport van de archeologische definitieve opgraving op de percelen Benedenweg 30 en 212 in Sint Pancras goed te keuren, het betreft Raap-rapport 2457, versie d.d. 31 oktober 2011;
- de percelen Benedenweg 30, 212, 212a en 220 in Sint Pancras wat betreft het aspect archeologie vrij te geven voor de gewenste ruimtelijke ontwikkelingen.

TELEFAX
(0226) 31 75 56

Ingeval van mogelijke ontwikkeling aan de kant van de Veerweg op de betreffende percelen Benedenweg 30, 212, 212a en 220 is geen archeologisch vooronderzoek meer van toepassing. Wij doen hiermee geen uitspraak over de percelen van derden aan de Benedenweg/Veer, omdat de archeologische verwachtingswaarde op andere percelen ons nog niet bekend is. *gedempte Veert?*

SITE
www.gemeentelangedijk.nl

BANKRELATIE
Bank Ned. Gemeenten
28.50.04.751

De bestemmingsplanprocedures zijn in behandeling bij de heer Van der Meulen, afdeling Beleid en Projecten, Vrom.

Attentie:

Indien men tijdens de uitvoer van de grondwerkzaamheden onverwachte vondsten doet, dienen deze (conform de Monumentenwet 1988) direct te worden gemeld bij de gemeente Langedijk, tel. 0226-334433 (algemeen) of de heer Bons (tel. 0226-334416). De archeologische adviseur van de gemeente kan dan de noodzakelijke waarnemingen doen. Een dergelijke toevalsvondst zal geen consequenties hebben voor tijd of geld in het project en zal de werkzaamheden niet onnodig belemmeren.

Verzoeken bij het
antwoord datum en
nummer van deze
brief aan te halen.

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,
Burgemeester en wethouders van Langedijk,
namens dezen,

Drs. H.J. Beumer
Afdelingsmanager Beleid & Projecten

Bezwaar:

Als u niet met deze beslissing akkoord gaat, dan kunt u daartegen binnen zes weken na datum van deze beschikking een gemotiveerd bezwaarschrift indienen bij het college van burgemeester en wethouders. Indien u een bezwaarschrift heeft ingediend en onverwijld spoed, gelet op de betrokken belangen, dat vereist, kunt u voorlopige voorziening vragen bij de Voorzieningenrechter van de Rechtbank, Postbus 251, 1800 BG Alkmaar.

U kunt ook digitaal het beroep- en verzoekschrift indienen bij genoemde rechtbank via <http://loket.rechtspraak.nl/bestuursrecht>. Daarvoor moet u wel beschikken over een elektronische handtekening (DigiD). Kijk op de genoemde site voor de precieze voorwaarden.

Kopie aan:

- Fam. S. Balder, Benedenweg 30, 1834 AH Sint Pancras
- Architecten- en Ingenieursbureau W.A. de Herder,
t.a.v. de heer A. Commandeur, Postbus 40, 1770 AA Wieringerwerf
- Raap West-Nederland, Postbus 4025, 2301 RA Leiden
- Cultuurcompagnie, Cultureel Erfgoed Noord-Holland,
t.a.v. mevrouw Ceciel Nyst, Postbus 3043, 1801 GA Alkmaar